

Svět umění a literatura pro děti a mládež

BcA. Andrea Bratrů Velnerová

Diplomová práce
2023

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací
Arts Management

Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **BcA. Andrea Bratrů Velnerová**
Osobní číslo: **K20030**
Studijní program: **N0288P310001 Arts Management**
Forma studia: **Kombinovaná**
Téma práce: **Zprostředkování umění prostřednictvím literatury pro děti a mládež**

Zásady pro vypracování

1. Proveďte rešerši literatury a předložte teoretické poznatky se zaměřením na problematiku diplomové práce.
2. Stanovte cíle, metodologické postupy a výzkumné otázky práce.
3. Analyzujte stav řešené problematiky. Proveďte výzkumné šetření.
4. Na základě závěrů analýz a výzkumného šetření navrhnete projekt.

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- EISNER, Elliot W. *Should We Create New Aims for Art Education?* Art Education. Alexandria: National Art Education Association, 2001
- HORÁČEK, Radek. *Galerijní animace a zprostředkování umění: poslání, možnosti a podoby seznamování veřejnosti se soudobým výtvarným uměním prostřednictvím aktivizačních programů na výstavách*. Brno: CERM, 1998. ISBN 80-7204-084-7.
- CHROBÁK, Ondřej, Rostislav KORYČÁNEK a Martin VANĚK. *Jak se dělá galerie*. Ilustroval David BÖHM. V Brně: Moravská galerie, 2016. ISBN 978-80-7027-303-6.
- JŮVA, Vladimír. *Dětské muzeum: edukační fenomén pro 21. století*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-090-5.
- Aktuální otázky zprostředkování umění: teorie a praxe galerijní pedagogiky, vizuální kultura a výtvarná výchova. Editor Radek Horáček, Jan Zálešák. Brno: Masarykova univerzita, 2007, 189 s. Spisy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. 101.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Silvie Stanická, Ph.D.**
Kabinet teoretických studií

Datum zadání diplomové práce: **1. prosince 2022**

Termín odevzdání diplomové práce: **20. května 2023**

Mgr. Josef Kocourek, Ph.D.
děkan

Mgr. Eva Gartnerová, Ph.D.
vedoucí ateliéru

Ve Zlíně dne 18. prosince 2022

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- bakalářská/diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému a bude dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou/diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou/diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské/diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské/diplomové práce využít ke komerčním účelům;
- pokud je výstupem bakalářské/diplomové práce jakýkoliv softwarový produkt, považuji se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji, že:

- jsem na diplomové práci pracovala samostatně a použitou literaturu jsem citovala. V případě publikace výsledků budu uvedena jako spoluautorka.

Ve Zlíně dne: 9.7. 2023

Jméno a příjmení studenta: ANDREA BRATKŮ
VELNEROVÁ podpis studenta

ABSTRAKT

Diplomová práce na téma Svět umění a literatura pro děti a mládež mapuje práci výtvarníků, ilustrátorů, kurátorů, lektorů, kteří se zaměřují na tvorbu obrazových knih o umění určených především dětským čtenářům. Zabývá se jak historickým vývojem těchto knih v rámci české literatury, tak i současnou tvorbou, která je zpracována formou rozhovorů s tvůrci těchto knih. Praktická část představuje syntézu znalostí z teoretické části a jejich použití k vytvoření pracovního listu. Cílem pracovního listu je seznámit předškolní děti s uměním a provozem galerie. Pracovní list byl prakticky testován v rámci mého projektu Hurá do galerie, který je součástí diplomové práce.

Klíčová slova: muzeum, galerie, knihy o umění, literatura pro děti a mládež, knihy pro děti, ilustrace, pracovní list, zprostředkování umění

ABSTRACT

The diploma thesis on the topic World of Art and Literature For Children and Youth maps the work of artists, illustrators, curators, lecturers who focus on the creation of picture books about art intended primarily for children's readers. It deals with both the historical development of these books within Czech literature, as well as contemporary work, which is processed in the form of interviews with the authors of these books. The practical part represents the synthesis of knowledge from the theoretical part and its use to create a worksheet. The goal of the worksheet is to familiarize preschool children with art and gallery operations. The worksheet was practically tested as part of my Hooray for the Gallery project, which is part of the diploma thesis.

Keywords: museum, gallery, art books, children's and youth literature, children's books, illustration, worksheet, art mediation

Děkuji své vedoucí práce Mgr. Silvii Stanické, Ph.D. za odbornou přípravu a metodologickou pomoc při zpracování mé práce a MgA. Martinu Čadovi za rady a podněty k praktické části diplomové práce. Dále děkuji PhDr. Martě Sylvestrové za cenné připomínky a své rodině za velikou podporu.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
METODIKA	13
I TEORETICKÁ ČÁST	14
1 HISTORIE EDUKAČNÍ LITERATURY PRO DĚTI	15
1.1 FENOMÉN ČESKÉ ILUSTRACE LITERATURY PRO DĚTI A MLÁDEŽ Z HISTORICKÉHO HLEDISKA	15
1.2 PODNĚTY A INSPIRACE Z HISTORIE KRÁSNÉ ČESKÉ KNIHY	18
1.3 GENEZE A ROZVOJ GALERIJNÍ PEDAGOGIKY	23
1.4 VÝZNAM A PŘÍNOS EDUKAČNÍCH AKTIVIT PRO DĚTI	25
1.4.1 Principy a standardy muzejní pedagogiky	25
1.4.2 Příklady dobré praxe – vybrané kulturní instituce	27
1.4.3 Muzejní edukace – propojení vzdělání a zábavy	29
1.4.4 Role a dovednosti muzejního pedagoga.....	30
2 KNIHY O UMĚNÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ	31
2.1 OD ANIMAČNÍCH PROGRAMŮ KE KNIHÁM O UMĚNÍ.....	31
2.1.1 Rozhovor s Martou Sylvestrovou.....	32
2.1.2 Rozhovor s Kateřinou Radoš Minaříkovou.....	37
2.1.3 Rozhovor s Ivanou Nanjo Kolaříkovou	40
2.2 KNIHY O UMĚNÍ A JEJICH TÉMATA	41
2.2.1 Téma umění.....	41
2.2.1.1 Psát a ilustrovat pro děti o umění.....	41
2.2.1.2 Umělec nebo ilustrátor dětských knih o umění? Obojí.....	42
2.2.1.3 Rozhovor s Rostislavem Koryčánkem.....	47
2.2.1.4 Rozhovor se Silvií Šeborovou.....	54
2.2.1.5 Rozhovor s Ondřejem Horákem.....	64
2.2.2 Téma město	65
2.2.2.1 Jak seznamovat děti s architekturou.....	65
2.2.2.2 Rozhovor s Veronikou Vlkovou	69
2.2.3 Téma hudba	73
2.2.3.1 Příběh hudby	73
2.2.3.2 Rozhovor s Vendulou Chalánkovou	74
2.2.4 Téma umělecká řemesla	79
2.2.4.1 Inspirace modrotiskem	79
2.2.4.2 Rozhovor s Romanou Košutkovou	80
2.2.5 Téma dobrodružství a objevy.....	85
2.2.5.1 Listovat a číst pro potěšení.....	85
2.2.5.2 Rozhovor s Davidem Böhmem	86

II PRAKTICKÁ ČÁST	89
3 POPIS PROJEKTU	90
3.1 REŠERŠE VYBRANÝCH PRACOVNÍCH LISTŮ	90
4 PROJEKT „HURÁ DO GALERIE“	91
4.1 NÁVRH KONCEPTU PRACOVNÍHO LISTU S NÁZVEM <i>HURÁ DO GALERIE</i>	91
4.2 REALIZACE PROJEKTU	91
4.3 POPIS PRACOVNÍHO LISTU	92
4.4 PRACOVNÍ LIST V PRAXI – OVĚŘENÍ JEHO FUNKČNOSTI.....	102
4.5 ZHODNOCENÍ PRACOVNÍHO LISTU	104
ZÁVĚR	107
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	109
SEZNAM OBRÁZKŮ	112
SEZNAM PŘÍLOH.....	115

ÚVOD

Dětská kniha je fenoménem, který má kromě rozvoje čtenářské gramotnosti pro porozumění textům v každodenním užívání i schopnost rozvoje vizuální gramotnosti, na niž se v posledních letech soustřeďuje zájem galerijní pedagogiky v souvislosti s vytvářením galerijních animačních programů určených dětem, rodičům s dětmi, teenagerům i dospělým návštěvníkům. Ve své diplomové práci se budu zabývat dvěma vybranými problémy zaměřenými na problematiku muzejní pedagogiky a literaturou umělců a edukátorů, kteří vycházejí při tvorbě knih z vlastních zkušeností využití obrazové literatury k animačním programům v galeriích. Primárně se zaměřuji na publikace, které rozvíjejí oblast vizuální kultury novými výtvarnými formami. Cílem mé diplomové práce je analýza obsahu a estetiky specifických uměleckých publikací, které se na knižním trhu objevily v posledním desetiletí a jejich možné využití v edukační pedagogice. V nich je kladen důraz na rozvoj vizuální gramotnosti, která souvisí se schopností estetického vnímání uměleckých děl v galeriích i ve veřejném prostoru. Posláním autorů těchto knih je povzbudit touhu dětských i dospělých čtenářů digitálního věku, kteří jsou v každodenním životě zahlcováni množstvím vizuálních podnětů a informací, k poznávání moderního umění a k vytvoření emočního vztahu k umělecké tvorbě tak, aby se jim stalo vnímání uměleckých děl nepostradatelnou zájmovou potřebou a stálou estetickou součástí jejich životního stylu. Snahou obrazových publikací je otevřít návštěvníkům galerií hravou formou vzdělávání v oblasti umění, motivovat je k vlastní kreativitě, nebo jim usnadnit cestu k povolání, v němž svoji citlivost vizuálního vnímání budou moci uplatnit. Jedná se o knihy, které zprostředkovávají primárně dětským a mladým čtenářům způsob, jak vnímat umělecká díla, seznamují je s principy uměleckého provozu galerií, učí je projektovat své schopnosti a nadání do rolí umělců, hudebníků a architektů nebo konstruktérů nových vynálezů a objevitelů nových světů. Populárně naučné moderní obrazové publikace narušují dosavadní dějepis umění, založený na shromažďování faktů a otevírají čtenářům možnosti širších interpretací a interdisciplinárních kontextů, k jejichž poznávání je vedou často interaktivními hravými formami.

Literatura, která tento nový fenomén po estetické stránce analyzuje, je prozatím nepočtená, ale zájem o ni je na vzestupu. Jestliže Martin Reissner definuje ve své knize *Ilustrace: pohledy na výtvarný doprovod české dětské knihy* z roku 2015 estetické, edukativní a etické poslání ilustrované dětské literatury dosud obecně (Reissner, 2015), naopak autorka řady populárně-edukativních ilustrovaných knih Silvie Šeborová se ve svých literárně oceněných

knihách (*Jak namalovat vejce* – Cena v soutěži Magnesia litera 2021) a galerijních animačních programech (za interaktivní muzejní hru *Dobrodružství sběratele umění*, kterou vytvořila společně s Alexeyem Klyuykovem v roce 2020 pro Místodržitelský palác Moravské galerie v Brně, získala Cenu International Councils of Museums) cíleně zabývá novými estetickými cestami, jak otevřít dětem svět výtvarných děl populárně-naučnými knihami a interaktivními animačními programy (Fialová, 2022).

Ukazuje se, že populárně naučná forma, kterou řada publikací o zprostředkování umění galerijním návštěvníkům komunikuje obsahy, navazuje na všeobecně oblíbený žánr obrázkové publikace (picture book) a prostorové knihy (pop-up book), nebo že s oblibou využívá komiksu, který je od devadesátých let na vzestupu zájmu publika. Populárně naučná literatura pracuje s formami výtvarného zobrazení, v nichž je kladen důraz na obrazovou složku sdělení. V ní je text často pouhým slovním doplňkem, anebo jako u komiksu je text harmonickou typografickou ilustrativní součástí obrazové kompozice.

Obr. 1 Obálka knihy *Letíme vesmírem*

Z původně publikačně značně omezeného žánru, považovaného za reálného socialismu komunistickým režimem za „prozápadni“, „úpadkový“ a „okrajový“, který byl udržován při životě díky velkému okruhu aktivních fanoušků, se komiks postupně kolem roku 2000 stal rovnocenným výtvarně vysoce ceněným ilustračním oborem. I když svobodné počátky

českého komiksu v devadesátých letech měly zpočátku „divokou“ podobu. Byla to jediná doba, kdy u nás vycházelo několik vysoko-nákladových komiksových časopisů zaměřených na domácí tvorbu, všechny ale rychle zkrachovaly. V roce 2000 založili Tomáš Prokůpek a Tomáš Kučerovský komiksový funzin *Aargh!* (Prokůpek, Grus a Kučerovský, 2000), který vychází nepravidelně a je zaměřen na evropskou komiksovou tvorbu. Zařazuje však pravidelně i české autory. Komiks lze studovat jako specifický žánr na vysokých školách, například na Sutnarce (Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara Západočeské univerzity v Plzni).

Ve své práci si kladu za cíl postihnout vizuální styl a hlavní typologické okruhy současné dětské literatury o umění, umělcích a uměleckém provozu z hlediska současného uměleckého diskurzu. Popisuji mezioborovou spolupráci, přesahy do kreativních oborů a využití publikací k podpoře vzdělání dětí a mládeže. Knihy o umění pro děti pomáhají dětem vytvářet jejich vztah k umění a kultuře, rozvíjí kreativitu, osobnost a estetické vnímání, ale zároveň je mohou bavit. V zahraničí se objevuje termín „edutainment“. Tento termín vysvětluje Eileen Hooper-Greenhillová v knize *Museums and the Interpretation of Visual Culture* (Hooper-Greenhill, 2000) jako poměrně novodobý, sestavený z pojmů „education“ (vzdělání) a „entertainment“ (zábava), jejichž propojení odkazuje na jejich komplementární charakter. Zároveň však upozorňuje na to, že se jedná o dva diametrálně odlišné koncepty, jejichž správnou kombinací se dosáhne kýžených vzdělávacích cílů. (Jiroutová, 2014). Velký rozvojový potenciál také vidím v budování spolupráce se mateřskými školami, základními školami a dětskými centry.

Autoři knih, které jsem si pro svoji diplomovou práci vybrala a jejich publikace analyzovala, se snaží naslouchat dětem, nebojí se kritiky, komunikují, používají rozmanité výtvarné přístupy, nadsázku či humor. V podrobných rozhovorech s autory knih nahlížím do světa výtvarné ilustrace a jeho propojení s dalšími obory.

Téma je pro mě zajímavé i z hlediska mé vlastní profese fotografky Moravské galerie v Brně. Zde přes hledáček fotoaparátu dlouhodobě dokumentuji, jak edukační a animační programy, workshopy a další doprovodné programy k výstavám probíhají, jakými formami komunikují s publikem a jak se v dlouhodobějším časovém horizontu proměňují.

Moje diplomová práce se v úvodu zaměřuje na historii edukační literatury a její inspiraci z krásné literatury. V dalších kapitolách je popsán vznik galerijní pedagogiky a její význam. Věnuji se také přínosu edukačních aktivit a aktuálním trendům v muzejní edukaci. Další kapitoly jsem si rozdělila podle témat a doplnila je o rozhovory s tvůrci knih, kurátory,

lektory. Vybraní autoři jsou profesionálové ve svém oboru a velmi otevřeně a upřímně popisují jejich vlastní náročnou cestu při tvorbě publikací o umění pro děti. Ta spočívá v badatelské činnosti v knihovnách a archívech, ve vytváření velkého množství skic, kreseb, v tvorbě textů, vytváření vlastních výtvarných postupů, a často také ve fundraisingové, ediční, manažerské a propagační činnosti. V neposlední řadě jsem zařadila do své práce i rozhovory s galerijními edukátory, kteří zprostředkovávají komunikaci mezi vizuálním uměním a galerijním publikem.

V praktické části mé diplomové práce jsem se rozhodla navrhnout koncepci pracovního listu, který má zábavnou a hravou formou aktivizovat děti, pedagogy či rodiče k návštěvě kulturní instituce, zároveň může sloužit i jako pozvánka do Moravské galerie. Pracovní list, který jsem vytvořila, se volně inspirovuje především knihami o umění určenými dětem. V pracovním listu se nesnažím obsáhnout pedagogickou problematiku, protože v tomto oboru nemám dostatečné vzdělání ani praktické zkušenosti. Cílem pracovního listu je oslovit a zapojit nové návštěvníky galerie a zprostředkovat jim estetické poznání či prožitek nečekanou zábavnou formou. Zároveň je chci nasměrovat k tomu, aby si uvědomili, že umění může zprostředkovat nové poznatky, ale zároveň může být i zábavné. Německý historik umění, muzejní kurátor a edukátor Alfred Lichtwark (1852–1914) zmiňuje ve své knize *Výcvik nazírání na díla umělecká* z roku 1915: „*Jako při veškerém vyučování, měla by podstatou uvádění v díla výtvarného umění býti radost a veselí.*“ (Lichtwark, 1915).

Osobně si na svou první návštěvu v galerii či muzeu nepamatuji. Ale pamatuji si, že moje babička měla na půdě ateliér, malovala obrazy, převážně zátiší, a malovala olejovými barvami. Dodnes cítím tu vůni, atmosféru, pocit klidu a zároveň pocit vnitřního napětí. Snad právě tento zážitek mě nasměroval k mému studiu na uměleckých školách a posléze k povolání fotografky. Právě zkušenosti, které jsem získala ve svém oboru, se snažím uplatnit především v praktické části své diplomové práce.

METODIKA

Diplomová práce stručně prozkoumává historii edukační literatury a její inspiraci z krásné české literatury a z české ilustrace literatury pro děti a mládež. Dále je popsán vznik galerijní pedagogiky a její význam. Věnuje se významu a přínosu edukačních aktivit v muzejní edukaci a jejím aktuálním trendům. Další část diplomové práce proniká do tvůrčího procesu při vzniku knih prostřednictvím rozhovorů s jejich autory. Autoři – výtvarníci, kurátoři, edukátoři, lektori – popisují jejich cestu při tvorbě publikací o umění pro děti. Rozhovory poskytují vhled do současného tvůrčího procesu autorů knih pro děti o umění.

Rozhovory, které jsem s autory vedla, odhalily řadu poznatků a staly se důležitou součástí mé diplomové práce. V těchto rozhovorech je téma vzniku publikací analyzováno do hloubky a poskytuje zpětnou vazbu z reality. V rozhovorech můžeme sledovat výzvy tvůrců a především to, jak jim dokáží čelit. Těmito rozhovory se mohou také inspirovat další autoři, kteří stojí na začátku své profesní kariéry.

V praktické části diplomové práce je navržena koncepce pracovního listu, který má aktivizovat děti, pedagogy či rodiče k návštěvě kulturní instituce. Pracovní list byl realizován a v praxi vyzkoušen.

Jako základ teoretické části práce jsem jako informační zdroje využila odborné publikace, elektronické zdroje, české i zahraniční knižní publikace pro děti, edukační pracovní listy pro děti a mládež z českých a zahraničních kulturních institucí.

Hlavní výzkumná část kvalitativního výzkumu vychází z rozhovorů. Nejdříve jsem rozhovory vedla v obecnější rovině a po studiu tématu a získání poznatků jsem přešla ke strukturovaným rozhovorům. Vybraní autoři otevřeně komentují klíčová témata, poskytují vhled do současného tvůrčího procesu. Kurátoři, lektori a pedagogové nastiňují aktuální trendy, procesy a vize. Vybraní autoři byli dotazováni buď při osobním setkání nebo formou elektronické korespondence.

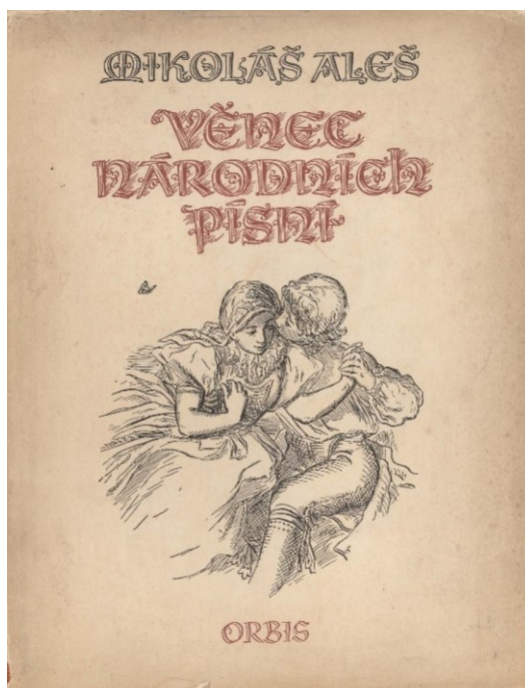
V praktické části jsem využila získaných poznatků z teoretické části. Navržen a následně uveden do praxe byl projekt pracovního listu pro mateřské školy a rodiče předškolních dětí. Hlavním cílem projektu bylo seznámit děti s provozem galerie a prohloubit spolupráci školského zařízení s touto kulturní institucí. Projektu se zúčastnily tři vybrané třídy s pedagogy z Mateřské školy Žabka v Brně. Pracovní list byl otestován v Moravské galerii v Brně.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 HISTORIE EDUKAČNÍ LITERATURY PRO DĚTI

1.1 Fenomén české ilustrace literatury pro děti a mládež z historického hlediska

Umělecká knižní ilustrace pro děti a mládež má v českém literárním prostředí dlouholetou tradici, která se opírá o proměny výtvarných stylů a rukopis významných českých umělců, kteří vtiskli literárním dílům svými ilustracemi pečeť vlastní tvůrčí osobnosti. Za teoretický i výtvarný počátek bývá uváděno dílo Jana Amose Komenského (1592–1670), jeho kniha *Orbis pictus* (1658), v níž učitel národů předjímá význam vizuálního vnímání v edukačním procesu a klade prioritní důraz na výukový proces prostřednictvím „světa obrazů“. Vydavatel knihy však bohužel nepřistoupil na Komenského požadavek, aby se na ilustracích jeho knihy podílel též exulant, grafik Václav Hollar (1607–1677), a místo českého umělce svěřil ilustrace Komenského knihy cizímu rytci, což knihu po výtvarné stránce ochudilo. V osmdesátých letech 19. století se s obrozením národní literatury objevily v časopisech a knihách určených dětem specificky národní ilustrace excelentního kreslíře Mikoláše Alše (1852–1913). Jeho perokresby se objevovaly v časopisech a kalendářích s lidovými říkadly a pranostikami, které byly oblíbenou lidovou četbou té doby. Stejně výtvarné principy jako

Obr. 2 Obálka knihy Věnce národních písní

ve své monumentální tvorbě uplatňoval i v ilustracích k pohádkám a dětským říkankám a také v kresbách pro školní slabikář. Pro lidovou slovesnost dokázal najít adekvátní nezaměnitelný výtvarný výraz.

Na přelomu 19. a 20. století zasáhlo české knižní umění hnutí arts & crafts Williama Morrisa (1834–1896), usilující o utváření knihy jako svébytného uměleckého díla. K tomuto tématu vyšel ve *Volných směrech* Šaldův esej *Knih jako umělecké dílo*, přetištěný v časopise *Typografia* (Typografia, 1905). Ke klasickým příkladům vlivu anglického secesního hnutí na podobu krásné české knihy jsou Karafiátovi *Broučci* z roku 1903 ilustrované a graficky upravené v jeden výtvarný skvost grafikem Vojtěchem Preissigem (1873–1944). Ve snahách o obrodu českého knižního umění se dále uplatnili Adolf Kašpar (*Babička* Boženy Němcové, 1903), V. H. Brunner (*Pohádka o caru Saltánovi* A. S. Puškina, 1910) a Jan Preisler (*Princezna Pampeliška* Jaroslava Kvapila, 1987). Jako ilustrátor národních pohádek K. J. Erbena a Boženy Němcové vyzdobených secesními ilustracemi se etabloval mezi ilustrátory dětských knih kreslíř a malíř Artuš Scheiner (1863–1938), který později proslul sérií prvorepublikových komiksových knih *O Kulihráškovi* a ilustracemi zadních stran reklamních pohádek.

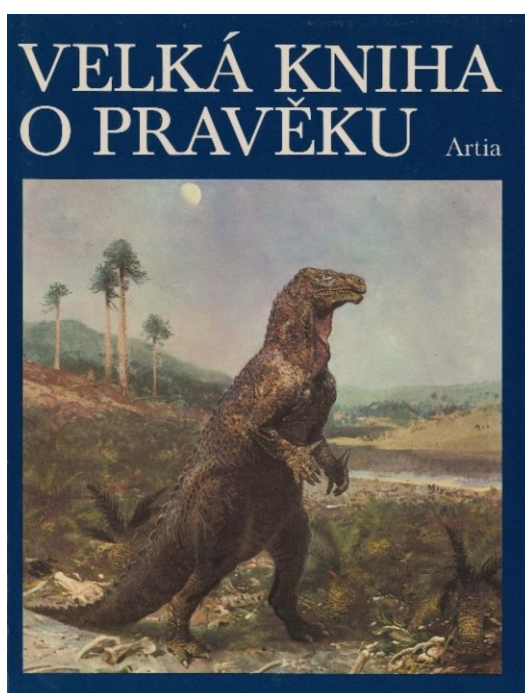
Na počátku 20. století začíná v české literatuře a výtvarné výchově hnutí za estetickou výchovu dětí v souvislosti s prudkou proměnou moderních směrů a výtvarných stylů. Zdůrazňovalo oproti didaktičnosti estetické hodnoty ilustrací a usilovalo o průnik volného umění do tvorby pro děti. Představiteli tohoto hnutí byli O. Hostinský, F. V. Krejčí, F. X. Šalda, A. Mrštík, Z. Braunerová a B. Markalous.

Vyhlášení samostatného československého státu v říjnu 1918 otevřelo české ilustrované literatuře pro děti a mládež nové možnosti. S rozšířením a rozkvětem ediční činnosti se také ilustrační tvorba rozrostla o nové osobnosti. Vedle klasických pohádek a dětských říkadel se začaly uplatňovat moderní pohádky, které dosáhly vrcholných počínů v tvorbě Josefa Lady (1887–1957), Josefa Čapka (1887–1945) a Ondřeje Sekory (1899–1967), kteří byli významnými ilustrátory. Josef Čapek navíc svůj moderní výtvarný styl přenesl i do své ilustrační tvorby a proslul vynikajícími návrhy knižních obálek. Mezi umělce ilustrátory lze zařadit také malíře a grafika Jana Zrzavého (1890–1977), u nějž se knižní ilustrace stala rovnocennou součástí jeho moderní imaginativní tvorby. Národní galerie v Praze vlastní velký soubor Zrzavého ilustračních kreseb od prvotních skic až po finální řešení ilustrací, určené k reprodukci. Pro nakladatelství Aventinum O. Štorcha-Mariena vytvořil Jan Zrzavý ve dvacátých letech 20. stol. ilustrace k Máchovu *Máji* a Erbenově *Kytici*.

Vedle uvedených osobností to byli také například Karel Svoboda (1896–1986) a Cyril Bouda (1901–1984) nebo Adolf Zábanský (1909–1981), kteří byli malíři a pracovali i na monumentálních zakázkách, ale důležitou součástí jejich života tvořila grafická a ilustrační tvorba.

V meziválečné literatuře pro děti a mládež se záhy vyhranily žánry dobrodružné, populárně-naučné a umělecko-naučné literatury. V těchto oblastech exceloval svými dokonalými paleontologickými rekonstrukcemi prehistorických krajín, životního prostředí, rostlinstva a živočichů malíř Zdeněk Burian (1905–1981) ve spolupráci s Josefem Augustou.

Obr. 3 Obálka knihy Velká kniha o pravěku

Burianovi byl vlastní také svět dobrodružné literatury, ilustroval například řadu titulů Julese Verna pro nakladatele Vilímka a knihy Karla Maye pro nakladatelství Toužimský & Moravec. U nakladatele Kobese ilustroval knihy Jaroslava Foglara *Hoši od Bobří řeky* a *Chata v Jezerní kotlině*. Patřil k vyznavačům trampingu a jeho častý pobyt v přírodě přispíval k její důvěrné znalosti. Ve třicátých letech se po bok proslulých českých ilustrátorů zařadil všestranný umělec, loutkář, ilustrátor, malíř, sochař, scénárista, spisovatel, scénograf, kostýmní výtvarník a filmový režisér Jiří Trnka (1912–1969). Velký podíl, jeho imaginativní ilustrační tvorby tvořily knihy pro děti, některé z nich sám napsal (*Zahrada*, 1962). Jeho první ilustrovanou knihou, která hned zaznamenala velký úspěch, byl *Miša Kulička* (1939). V poválečném období byl vyznamenán řadou mezinárodních uznání za svou všestrannou

tvorbu. Oceněna byla jím vytvořená loutkářská expozice *Děti a loutky* v československém pavilonu na Expo 58 v Bruselu. Byl prvním českým umělcem, jemuž mezinárodní sekce IBBY udělila v roce 1968 Cenu Hanse Christiana Andersena za tvorbu věnovanou dětem.

Po roce 1945 došlo k zestátnění polygrafického průmyslu. Mnohá nezávislá meziválečná nakladatelství a časopisy zanikly v důsledku vyvlastnění privátního podnikání a nastolení státního hospodářství. Již v roce 1945 vznikla státní nakladatelství Mladá fronta a v roce 1949 Státní nakladatelství dětské knihy, přejmenované později na Albatros a zreorganizované Státní pedagogické nakladatelství. Mezinárodní propagaci české dětské knihy převzalo nakladatelství zahraničního obchodu Artia. Zrodila se krásná a cenově dostupná dětská kniha, pro niž byl charakteristický vysoký výtvarný standard a kvalitní grafická úprava. Nastal doposud nevídaný rozkvět knižní produkce, která umožnila ilustrátorům možnost soustavné ilustrátorské práce. Po výtvarně úpadkovém období socialistického realismu se koncem padesátých let podařilo teoretikům a umělcům oprostit od ideologizujících vlivů a prosadit zásadu, že knižní ilustrace má být především uměleckým obrazem světa (Stehlíková, 1984). Tyto zásady přednesl na 1. konferenci Kruhu přátel dětské knihy v listopadu 1959 v Praze teoretik František Holešovský: „Věříme, že pro úspěšnou estetickou výchovu je velmi důležité, aby výtvarné umění hovořilo k dětem rozmanitým způsobem, aby děti poznávaly různý výraz výtvarného projevu, a jsme přesvědčeni, že právě konvenční výraz zbavený osobitosti znemožňuje estetický rozvoj dětí a rozvoj jejich uměleckého vkusu.“ (Holešovský, 1960). K mezinárodnímu věhlasu české a slovenské knižní ilustrace pro děti a mládež přispělo pořádání pravidelných mezinárodních výstav Bienále užité grafiky Brno (od roku 1964–2018) a Bienále ilustrací Bratislava (od roku 1967 dosud).

1.2 Podněty a inspirace z historie krásné české knihy

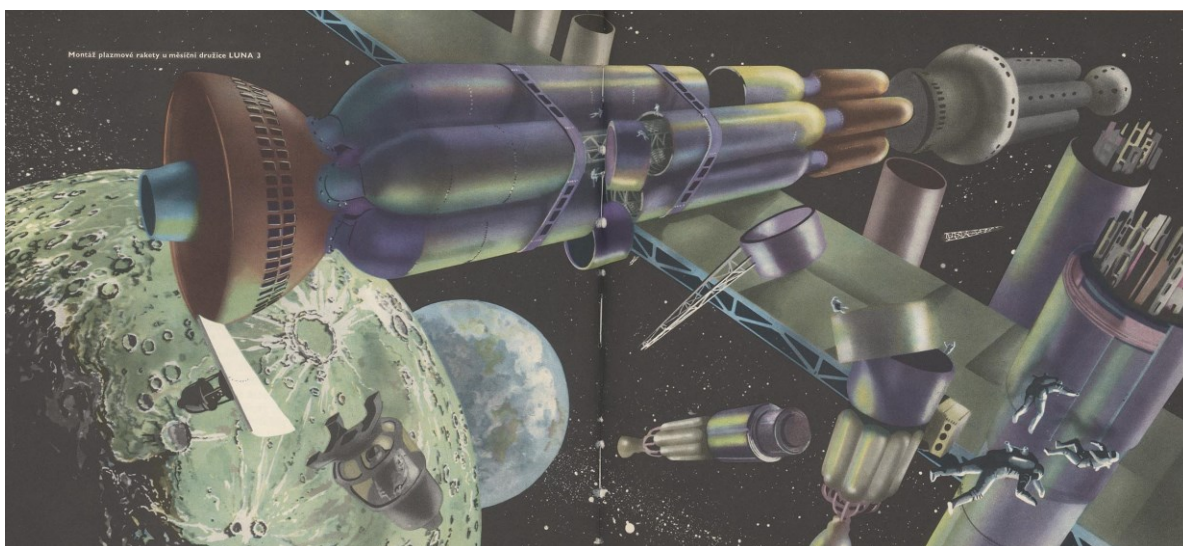
Současná produkce obrazových publikací pro děti a mládež měla své předchůdce v obrazových prostorových leporelech, která mají v poválečné české literatuře dlouholetou tradici. Objevila se v druhé polovině čtyřicátých let v dílech autorů Františka Skláře a Vojtěcha Kubašty. Zatímco František Sklář je dnes téměř zapomenutým grafikem, tvorba Vojtěcha Kubašty se díky podniku zahraničního obchodu Artia stala celosvětově proslulou. František Sklář v roce 1946 založil v jihočeském Holubově u Křemže továrnu Artypa na výrobu obalů, v níž se věnoval vydávání prostorových dětských ilustrovaných knih, které produkoval v nízkých nákladech. Název své firmy složil ze tří latinských slov Ars, Typus

a Papyrus – umění, tisk a papír. Prostorové knihy s postavami známými z filmů Walta Disneye ilustroval a vydával pouze do doby, než mu v roce 1948 komunisté firmu znárodnili a závod převzal podnik Jihočeské papírny ve Větrní.

Architekt a grafický designér Vojtěch Kubašta začínal jako reklamní grafik a pedagog v Rotterově škole reklamní grafiky. Od padesátých let navrhoval obrazová leporela, která záhy transformoval do podoby prořezávaných prostorových knih s pohyblivými figurami, jimiž se okamžitě proslavil. Jeho knihy se staly žádaným vývozním artiklem. Nakladatelství Artia je nechávalo přeložit do mnoha světových jazyků a vyváželo je do celého světa. Kubaštova leporela dodnes neztratila na atraktivitě. Nejznámější z nich vycházejí v reedicích, i když se z nich v průběhu času stala určitá výtvarná kliše. Jako architekt byl Vojtěch Kubašta nadán prostorovým viděním. V průběhu padesátých let dosáhl ve výtvarném řešení svých papírových knižních objektů naprosté dokonalosti. Při rozevření knihy se před čtenářem rozevírají nečekané symetricky orientované výjevy. Jak si všimá historik umění Zdeněk Kazlepka, autor se zřejmě inspiroval domácími papírovými divadélky, která vznikala od počátku 19. století jako hračky pro děti ze zámožných měšťanských rodin (Bulletin Moravské galerie v Brně, 1981). Navíc měl Kubašta možnost detailně si osahat svět loutkového divadla v prvních letech německé okupace, když spolupracoval v divadle Na Santošce s pražským loutkářem Čeňkem Sovákem, pro něhož vytvářel divadelní kulisy, scény a kostýmy. Kromě vlastní imaginace využíval Kubašta své rozsáhlé a vzácné knižní a grafické sbírky domácích i zahraničních ilustrovaných publikací a byl také vybaven z dob vysokoškolských studií rozsáhlými znalostmi z dějin umění. V jeho knižní tvorbě se našemu tématu nejvíce blíží jeho populárně-naučné knihy vědeckotechnického charakteru, v nichž dokázal dětský svět obohatit detaily z vědeckých objevů. Patří k nim jeho leporela *Polární stanice* s papírovým prostředím výzkumného pracoviště přírodních věd, *Letíme Vesmírem* s modelem kosmické rakety anebo papírový model zámořské plachetnice *Santa Maria*, jenž je detailním prostorovým znázorněním jedné z karavel, s níž Kryštof Kolumbus doplul v roce 1492 k břehům Severní Ameriky.

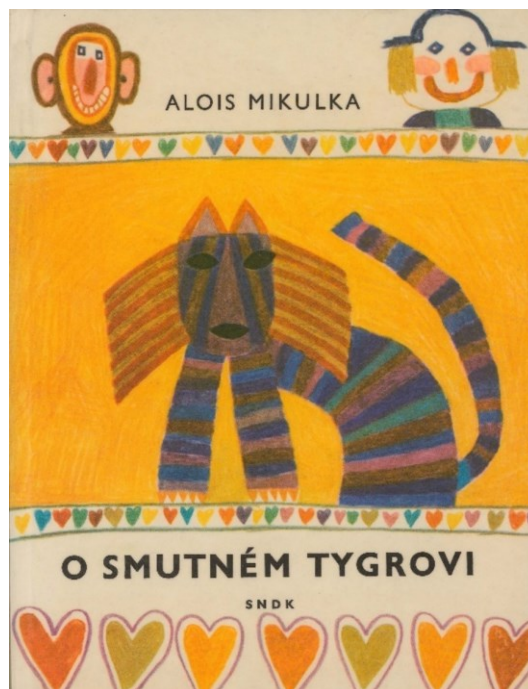
Zájem o populárně naučné publikace narůstal od konce padesátých let a dosáhl rozkvětu v průběhu šedesátých let v edici zvané *Knížky pro chytré děti*, na níž se podílela řada českých ilustrátorů. Mezi nimi vynikal malíř a ilustrátor sci-fi a naučné literatury Teodor Rotrekl, člen umělecké skupiny Radar, který se od dětství zajímal o techniku a vědeckou fantastiku. Proslul knižními ilustracemi vědeckofantastických románů Stanislava Lema, Františka Běhounka, a jiných autorů. Ale kromě ilustrací sci-fi literatury se též podílel na zmíněné

výjimečné knižní edici, v níž vycházely ilustrované publikace s rozkládacími modely vnitřních struktur technicky naučného charakteru, jako například *25 divů v našem domě*, představující systém obytného domu, anebo *Co je uvnitř?* s nákresy útrob dopravních prostředků, určené teenagerům zajímajícím se o technické světy. K nejvíce žádaným a umělecky ceněným Rotreklovým knihám náleží *Šest dní na Luně 1* spisovatele Ivo Štuky s fascinujícími celostránkovými dvoustrannými ilustracemi kosmických raket a meziplanetárních výzkumných stanic, které dosahují kvalit samostatných výtvarných děl. Originály těchto ilustrací zařadili kurátoři Petr Krejzek a Ivan Adamovič do své výstavy *Planeta Eden – Svět zítřka v socialistickém Československu* uvedené v Domě umění města Brna v roce 2010.

Obr. 4 Dvoustrana knihy *Šest dní na Luně 1*

Velký zájem vydavatelů se soustředil zejména na vděčnou cílovou skupinu, kterou tvořily a dodnes vytvářejí předškolní děti a žáci prvního stupně základních škol, pro něž hrají obrazové informace primární roli v seznamování se světem. Na tuto oblast ilustrovaných publikací se soustředil zájem mnoha výtvarníků, kteří zde mohli plně rozvinout svoji kreativitu a tvůrčí fantazii. Patřili k nim například Zdenek Seydl, Helena Zmatlíková, Alois Mikulka, Jan Kubíček, Olga Čechová, Jan Kudláček, Radek Pilař a mnozí další, kteří vytvořili řadu pozoruhodných obrázkových lepelel a svůj výtvarný a někdy i literární (A. Mikulka) talent promítli i do novodobých dětských knih, pěstujících a rozvíjejících žánr současné moderní pohádky.

Obr. 6 Obálka knihy O smutném tygrovi

V ilustracích starobyklých pohádkových ság vzdálených východních a orientálních kultur vynikli zejména umělci Zdeněk Sklenář a Jaroslav Šerých. S žánrem komiksu seznamovali v osmdesátých letech dětské čtenáře Adolf Born a Jiří Šalamoun. Avšak komiks již od konce

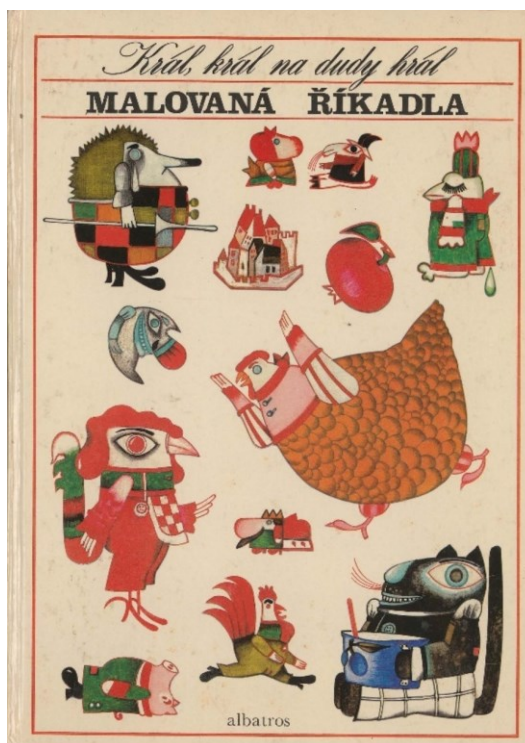
Obr. 5 Obálka časopisu Sluníčko

padesátých let pronikl jako nepominutelná součást ilustrovaných příběhů do řady dětských a mládežnických dnes již kultovních časopisů od *Sluníčka* a *Mateřidoušky* pro nejmenší děti,

až po *ABC mladých techniků a přírodovědců* a *Vědu a techniku mládeži* pro mladé kutily a dospívající mládež. Dnes jejich místo úspěšně nahradil všestanný časopis *Raketa*.

V oblasti obrazových publikací pro děti a mládež překročil záhy hranice Československa vřehlas všestranné umělkyně Květy Pacovské, která jako studentka ateliéru Emila Filly na Vysoké škole uměleckoprůmyslové přistupovala k pojetí knihy jako uměleckého objektu, architektury a gesamtkunstwerku. Vstoupila do výtvarného života jako ilustrátorka dětských knih a časopisů v padesátých letech. Avšak její nadčasové umělecké koncepty autorských knih, „art books“, zůstávaly dlouho ukryty v jejím ateliéru ve formě modelů, neboť pro ně v komunistickém Československu nemohla najít pochopení u úředníků státních nakladatelství, kteří jejich výtvarný umělecký formát nedokázali ocenit a považovali je za nesrozumitelné pro dětské čtenáře. Až do pádu totality se zmíněné modely knižních objektů Květy Pacovské objevovaly pouze na jejích autorských výstavách v rámci periodických knižních soutěží a veletrhů dětských ilustrací například na BIB v Bratislavě nebo na výstavách v rámci knižního veletrhu knih pro děti v italské Bologni. Teprve s uvolněním hranic tzv. železné opony se Květa Pacovská otevřela možnost spolupráce se zahraničními nakladateli nejprve v Německu (Ravensburg Verlag), záhy pak v Japonsku, Francii, USA a v dalších zemích světa. Již v roce 1992 se dostavil její první velký zahraniční úspěch, když získala mezinárodní Cenu Hanse Christiana Andersena udělovanou každé dva roky IBBY (*International Board on Books for Young People*) nejlepším světovým tvůrcům literatury a ilustrovaných knih pro děti. V autorských knihách *Eins, Fünf, Viele, Colours* (Pacovská, 1990) a *Alphabet* (Pacovská, 1996) překročila Květa Pacovská všechny zažité představy o prostorové knize a vstoupila do světa uměleckých publikací – objektů, které obohacují svět knihy kromě nečekaných vizuálních vjemů o taktilní a zvukové formy umělecké komunikace s diváky. Experimentální knižní formát této první dámy českého knižního designu vyvrcholil uměleckou publikací *Papier Paradise – Hommage to Kurt Schwitters*, za niž získala Květa Pacovská v roce 1993 Zlatou literu (Goldene Letter), cenu pro nejkrásnější knihu světa na výstavě *Die schönste Bücher aus aller Welt* v Lipsku roku 1993. Umělecká vizualita jejích ilustrací je v *Papírovém ráji* obohacena o taktilní prvky plasticitou materie barvy litografického tisku obrazů a textů a prořezem stran, jež vedou čtenáře k obrazovému tajemství, ukrytému na dně *Papírového ráje*. V této knize se pojí vizuální kvality obrazu a textu, který svědčí o citu Květy Pacovské pro moderní typografii a umění a jejich propojení v „gesamtkunstwerk“. Jak je vidět na příkladu osobnosti a v díle malířky, sochařky a grafičky Květy Pacovské, zažívají obrazové umělecké publikace od počátku devadesátých

let obrovský rozmach, který se snoubí s jejich rozšířením v uměleckém provozu, zejména v rámci procesu rozvoje galerijní pedagogiky a edukace.

Obr. 7 Obálka knihy Malovaná říkadla

1.3 Geneze a rozvoj galerijní pedagogiky

Soustavná snaha přiblížit dětem a mladým návštěvníkům galerií a muzeí umění výtvarná díla se datuje od šedesátých let 20. století, kdy vznikaly v zahraničí i u nás nejrůznější kluby přátel výtvarného umění, které organizovaly pravidelné návštěvy výstav s komentovanými prohlídkami kurátorů a lektorů. Jejich snahou bylo zprostředkovat svým členům hlubší porozumění modernímu umění. Průkopníky v tomto snažení byli v brněnském galerijním prostředí teoretik umění a vysokoškolský výtvarný pedagog Igor Zhoř a ředitel Domu umění Adolf Kroupa, kteří při Domě umění města Brna založili klub Mladí přátelé výtvarného umění (MPVU) již v roce 1960. Bývalý ředitel Domu umění Radek Horáček k tomu uvádí: „Za zvláštní rozpor lze považovat skutečnost, že tato organizace, která v dobách totalitního režimu často poskytovala prostor pro seznamování s aktuálním uměním, jež nemohlo být v oficiálních galeriích prezentováno, ve svobodných časech devadesátých let postupně zanikla.“ (Bulletin Moravské galerie v Brně, 2019).

Od konce šedesátých let pak vznikala v československých galeriích lektorská oddělení, jejichž posláním bylo pravidelné pořádání edukačních programů ve výstavách i mimo ně pro školní mládež. Tato edukační činnost nesla název „doplňková výuka pro školy“. Při programech určeným školám bylo využívána metoda výkladu, která byla někdy doplněná výtvarnou aktivitou (Šobánková, 2012). Průkopníkem se stalo koncem šedesátých let specializované lektorské oddělení v Národní galerii v Praze, v průběhu sedmdesátých let bylo založeno lektorské oddělení v Moravské galerii v Brně. Po jejich vzoru se zakládala lektorská oddělení v dalších československých galeriích a muzeích.

Edukačním aktivitám se od šedesátých let 20. století věnovalo také Krajské muzeum v Gottwaldově (dnešním Zlíně), které bylo ustaveno v roce 1953, aby zastřešilo dosavadní muzejní sbírky firmy Baťa. V jeho expozicích byly realizovány odborné semináře, poznávací zájezdy pro učitele dějepisu, v rámci tzv. „muzejních pátků“ byly pořádány cykly přednášek s regionální historickou tematikou pro pedagogy, žáky a širší veřejnost (Šobánková, 2012). Žáci a studenti se zapojovali do činností v depozitářích, ve spolupráci s muzeem byli aktivní ve školních olympiádách. Muzeum rovněž pořádalo letní tábory. V šedesátých letech se konaly pravidelné výstavy věnované dětskému publiku. Intenzivní byla spolupráce se školami a volnočasovými institucemi a tyto aktivity vyvrcholily v roce 1965 uspořádáním prvního celostátního semináře v Krajském muzeu v Gottwaldově (dnešním Zlíně), jehož hlavním námětem byla spolupráce muzeí a škol. Pořadatelem semináře byla Národní galerie v Praze (Šobánková, 2012).

Doplňková výuka pro školy spočívala v tematickém propojení edukačních galerijních programů se školními osnovami. Vzdělávací činnost v galeriích byla kladně hodnocena a vyžadována nadřízenými kulturními orgány, v případě Moravské galerie v Brně odborem kultury Jihomoravského krajského národního výboru, jemuž galerie zasílala pravidelná hlášení o plnění svého výukového programu. Tato činnost měla za normalizace kromě vzdělávání i politické cíle. Její ideovost odpovídala komunistické tezi o širokém zprostředkování výtvarného umění mládeži a „všemu lidu“. Stejně tak školní pedagogové měli návštěvy těchto programů v rámci výuky výtvarné výchovy, případně dějepisu anebo občanské nauky, zakotvenu ve své pracovní náplni (Z rozhovoru autorky s Martou Sylvestrovou ze dne 9. 3. 2022 o její práci na lektorském oddělení Moravské galerie v letech 1980–1986).

Po roce 1990 byla lektorská oddělení státních institucí zbavena svého vedlejšího politického poslání. Zprostředkování umění široké veřejnosti získalo ve změněných ekonomických

podmínkách nový smysl. Galerie začaly být po roce 1990 nuceny část finančních prostředků na svoji činnost generovat samy. Výzkumy ukázaly, že účast na edukačních programech galerií a muzeí tvoří 33 % a více z jejich celkové roční návštěvnosti. Edukace se stala nejen důležitým prostředkem práce s veřejností, ale i jedním ze zdrojů samostatných příjmů galerií v rámci přechodu jejich ekonomiky na vícezdrojové financování. Kromě toho byla také významným nástrojem výchovy určité cílové skupiny, a to budoucích dospělých pravidelných návštěvníků galerijních výstav a programů, kterým je od dětství vlastní vizuální gramotnost.

Možnost svobodného cestování, odborných stáží a studia na zahraničních univerzitách po roce 1990 otevřely galerijním pracovníkům cesty k poznání práce jejich kolegů v prestižních galeriích a muzeích v západních zemích (MAK ve Vídni, Victoria & Albert Museum v Londýně, Centre Pompidou v Paříži, Museum of Modern Arts v New Yorku aj.), v nichž práce galerijních edukátorů dosáhla vrcholné úrovně. Ukázky pracovních pomůcek, využívajících jak posledních technických vymožeností, tak i artových publikací, vytvořených samotnými umělci pro rozvoj kreativity dětských návštěvníků, které jsou od šedesátých let nedílnou součástí obchodů a design shopů světových muzeí a galerií se jim staly zdrojem podnětné inspirace. Jednalo se také o obohacení muzejní praxe i o hnutí DIY (Do It Yourself) s důrazem na rozvoj kreativity dětí a mládeže od nejtělejšího věku.

V České republice dlouhodobě profese galerijního pedagoga v katalogu prací neexistovala a teprve v roce 2018 do něj byla zaregistrována jako profese „edukátora v kultuře“. Ale jak konstatuje Radek Horáček: „*Navzdory tomu se naše galerie i muzea vzdělávací práci dlouhodobě věnují a v posledních dvou desetiletích už se intenzitou i kvalitou této činnosti velice přiblížily situaci, kterou známe z vyspělých zemí.*“ (Bulletin Moravské galerie v Brně, 2019).

1.4 Význam a přínos edukačních aktivit pro děti

1.4.1 Principy a standardy muzejní pedagogiky

Výraz muzejní pedagogika se poprvé objevuje v Německu ve třicátých letech 20. století a k jejímu rozvoji vedl vývoj specializovaných činností, které aktivizují vztah veřejnosti k muzeu. Muzejní pedagogikou nazýváme aktivity, které cíleně využívají instituce muzea ke vzdělávacím činnostem (Horáček, 1998).

Petra Šobánková popisuje muzejní edukaci jako výchovně vzdělávací proces, který je charakterizován dynamickým dějem, tvořeným celým komplexem jevů, činností, procesů a vztahů (Šobánková, 2015).

Základní rozdělení programů pro veřejnost dle Radka Horáčka:

Teoretické programy – programy, kde je kladen důraz na výklad a teoretické poznatky. Jedná se o programy jako jsou například přednášky, besedy a komentované prohlídky.

Praktické programy vycházejí z teoretických poznatků, ale jsou založeny především na praktických činnostech návštěvníků. Jedná se o workshopy, kurzy, ateliéry a tvůrčí dílny.

Smíšené programy – programy, kde teoretická část je v určité rovnováze s praktickými činnostmi. Typickým příkladem jsou animace. Tento typ programů patří mezi oblíbené muzejní a galerijní aktivity, které jsou vyhledávány mladšími cílovými skupinami a rodinami s dětmi.

Zvláštní programy – jedná se o programy, které nelze jednoznačně přiřadit k základním aktivitám galerie. Typickým příkladem je například Muzejní noc, setkání s umělci či přednášková a tvůrčí symposia. K nim bych navíc přiřadila nově rezidenční pobyty umělců a kurátorů v muzeích, galeriích a dalších kulturních institucích.

Netradiční programy – jedná se např. o dětské narozeninové oslavy v galerii. Program je koncipován ze dvou částí, v první se koná program s edukátorem ve výstavě a v druhé části programu mají děti již tradiční „narozeninovou oslavu“ v dětské galerijní herně.

Komentované prohlídky, besedy a přednášky patří do teoretických programů, kdy je návštěvník spíše pasivním posluchačem či divákem a komunikačním prvkem jsou diskuzní otázky. Teoretické výklady s ohledem na soustředění publika lze vyvažovat drobnými animačními prvky. Ze současných teoretických programů, které probíhají v Moravské galerii v Brně je velice hojně navštěvovaný Kurz dějin umění – od starověku po současnost, který opakovaně pro velký zájem Moravská galerie zařazuje do svého programu. Ve Fait Gallery v Brně jsou například oblíbené komentované prohlídky, které moderuje osobně autor výstavy a popřípadě jsou doplněny o křest katalogu k výstavě.

Praktické programy jsou koncipovány pro širokou veřejnost a většinou se jedná o výtvarné kurzy, workshopy, artcampy a tvůrčí DIY dílny. V Moravské galerii jsou velmi populární prázdninové artcampy, které oslovují širokou cílovou skupinu od předškoláků až po teenagery. V roce 2022 se uskutečnil hudebně-výtvarný prázdninový artcamp Filharmonie

Brno a Moravské galerie. Výhodou týdenních ateliérů je koncipovat práci jako navazující cyklus úkolů a po dokončení prezentovat jako celistvý výsledný projekt (Horáček, 1998).

Do smíšených programů můžeme zařadit animace. Animace jsou aktivizující činnosti, při nichž návštěvníci vytvářejí svůj výtvarný projekt, který navazuje na předešlý výklad či výtvarné dílo. Návštěvníci kreslí, meditují, píší, tisknou, šijí, a touto aktivitou prozkoumávají nejen možnosti uměleckého vyjádření, ale i svoji kreativitu a fantazii. Právě zážitky a prožitky jsou nejvýznamnějšími hodnotami, k nimž animace směřují.

Doplňkem k animacím může být i tzv. Muzejní kufřík. Jedná se většinou o kufřík nebo krabici, v nichž jsou uloženy výtvarné pomůcky, pracovní listy, didaktická hra a další pomůcky. Tyto didaktické pomůcky napomáhají k porozumění výstavy, uměleckého díla, slohového období.

Rozdělení pracovních listů

Pracovní listy patří mezi didaktické materiály a jejich cílem je návštěvníkovi usnadnit porozumět, doplnit a oživit výstavu či expozici. Pracovní listy vytváří většinou lektor v koordinaci s kurátory.

Pracovní listy můžeme rozdělit na pracovní listy pro práci s lektorem a samoobslužné pracovní listy (Šobán, Hrbek a Havlík, 2007). Pracovní listy pro práci s lektorem se využívají především v animačních programech. Pracovní list není obsáhlý, zahrnuje kromě jednoduchých úkolů i výtvarné aktivity a při jeho použití se počítá s výkladem lektora. Samoobslužný pracovní list je textově i ilustračně obsáhlejší a je doplněn o řešení úkolů a slovníčkem pojmů. Marek Šobán zmiňuje: „Zážitek z animačního programu umocní i to, že si návštěvník kromě zážitku a poznání odnese i něco hmatatelného domů“ (Šobán, Hrbek a Havlík, 2007).

1.4.2 Příklady dobré praxe – vybrané kulturní instituce

Významným projektem v oblasti muzejního vzdělávání byl program Brána muzea otevřená Nadace Open Society Fund Praha (1997–2002). V oblasti muzejního vzdělávání si program vytyčil klíčové oblasti: např. výchova uměním, vzdělávací programy nebo komunitní učení. Prioritami programu bylo rozvíjení spolupráce muzea a školy, dále prohlubování vztahů mezi muzeem a místní společností. (Brabcová, 2003). V projektu byli osloveni pracovníci 40 regionálních a městských muzeí České republiky a jejich úkolem bylo vytvořit minimálně jeden projekt. Mezi vybrané instituce patřila i Galerie výtvarného umění

v Ostravě (GVUO). Edukační oddělení tam vzniklo v roce 1999 a zaměřuje se na animační programy, výtvarné dílny, výtvarně – pohybové kroužky a sobotní programy pro rodiny s dětmi. Galerie je hlavním organizátorem Ostravské muzejní noci, podporuje neziskové organizace. Právě v projektu Brána muzea otevřená spolupracovala galerie s občanským hnutím K.L.E.E. Program s názvem *Pojďte si hrát s panem malířem...* měl za úkol seznámit děti s moderním výtvarným uměním. Cílem programu bylo také navázání spolupráce se školami a rozšíření nabídky aktivit pro předškolní mládež a mladší školní mládež.

V Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně má edukační činnost dlouholetou tradici. Oddělení se specializuje na edukační programy pro školy, dlouhodobě spolupracuje s pedagogy, vytváří rodinné programy a programy ke krátkodobým výstavám. Edukační oddělení pořádá pravidelně semináře a kolokvia na téma vzdělávání v muzeu. V rámci programu Brána muzea otevřená byl vytvořen např. program *Babiččina truhla* – program byl koncipován jako doprovodný program k projektu *Cestička k muzeu*. Cílem bylo aktivizovat dětské návštěvníky k návštěvě Muzea luhačovického Zálesí a seznámit je s muzeem a stálou expozicí. V Brně sídlí Moravské zemské muzeum (MZM), které bylo založeno 1817. Edukační činnosti v MZM probíhají na vícero úrovních – odborné výstavy, výklady ve stálých expozicích, besedy, přednášky, kolokvia. V rámci muzea působí také metodické pracoviště. V roce 1992 vzniklo v MZM první české specializované oddělení s názvem Dětské muzeum. Oddělení se věnuje interaktivním výstavním projektům, které jsou koncipovány tak, aby mohly být využity ve školní výuce. Dětské muzeum dává velký prostor i studentům muzeologických a pedagogických oborů například formou konzultací, stáží, praxí či odborné pomoci při diplomových a doktorandských pracích (Šobánková, 2012).

Muzeum umění Olomouc (MUO) dříve Galerie výtvarného umění bylo založeno 5. dubna 1952 jako součást Vlastivědného muzea v Olomouci, které vzniklo již v roce 1883, kdy byl založen Vlastenecký spolek muzejní, který současně zřídil své spolkové muzeum, jako první české muzeum na Moravě. Po roce 1989 se Muzeum umění osamostatnilo a oddělilo se od Vlastivědného muzea, které je spravováno Olomouckým krajem. Muzeum umění se nyní prezentuje ve třech budovách a tvoří ho Arcidiecézní muzeum Olomouc, Arcidiecézní muzeum Kroměříž a Muzeum moderního umění Olomouc, jehož součástí je SEFO – Středoevropské fórum Olomouc. Edukační oddělení MUO bylo založeno v roce 2000. Specializuje se především na animační programy pro školní skupiny a rodinné programy. Pro širokou veřejnost pořádá komentované prohlídky, přednášky a další doplňkové programy, např. filmové projekce, koncerty aj. MUO úzce spolupracuje s Univerzitou

Palackého v Olomouci (UPOL), především s Pedagogickou fakultou UPOL. V současnosti pořádá také workshopy pro pedagogické pracovníky (workshop s názvem *Nekonečno králíků v díle Zorky Ságlové*. (<https://www.muo.cz/kalendar/nekonecno-kraliku-v-dile-zorky-saglove--2515/>, b.r.)

1.4.3 Muzejní edukace – propojení vzdělání a zábavy

Volný čas můžeme chápat jako opak práce a povinností. Je to doba, kdy si své činnosti vybíráme a přinášíjí nám pocit uvolnění. Dříve si děti hrály s věcmi, které našly ve svém okolí. Žijeme v době počítačů, chytrých telefonů a internetu. Muzejní instituce byly dříve vnímány jako exkluzivní prostor pro úzkou část publika. V současnosti je snaha rozvíjet otevřenou edukaci pro širokou veřejnost. A k doplnění kulturního zážitku je již zcela běžné posedět v oddechové zóně přímo v muzeu či galerii nebo se občerstvit v galerijní kavárně a strávit rodinné odpoledne v kulturní instituci. Radek Horáček ve své knize *Galerijní animace a zprostředkování umění* zmiňuje: „Muzeum 21. století tedy bude současně novodobým chrámem, jehož návštěva znamená svým způsobem nevšední zážitek, současně vzdělávacím pracovištěm, kam lze jít studovat a poznávat svět, ale bude i místem živého společenského dění.“ (Horáček, 1998).

Zájmové vzdělávání tvoří součást procesu celoživotního učení. Standardně se uskutečňuje v zařízeních pro zájmové vzdělávání, zejména ve střediscích volného času, kulturních institucích a vzdělávacích zařízeních. Zájmové vzdělávání neposkytuje stupeň vzdělání, ale zabývá se aktivitami potřebnými pro rozvoj osobnosti, kompenzuje jednostrannou zátěž ze školy, poskytuje duševní hygienu a také má funkci výchovnou, vzdělávací, kulturní, rozvíjí kreativní schopnosti a upevňuje sociální vazby.

V současnosti se kulturní instituce snaží motivovat návštěvníky k tomu, aby namísto akademických znalostí o umění raději rozvíjeli svoje zkušenosti a kreativitu, nebáli se používat svoje vize, názory a dovednosti. Zaměřují se na široké spektrum návštěvníků od batolat až po seniory a lidi se zdravotním handicapem.

Edukace v muzeu je zajímavá již tím, že se jedná o specifický prostor, který nabízí zajímavé prostředí odlišné od školy. Toto prostředí může navozovat neformálnost edukačního procesu, a skýtá možnosti pro využití neobvyklých prostředků či metod (Šobánová, 2012).

Edukace patří mezi klíčové aktivity kulturních institucí a musí být chápána jako jeden z hlavních cílů komunikace muzea s veřejností. Má-li muzeum plnit své poslání, musí na

druhou stranu být schopno současně působit jako veřejné informační centrum, ale také jako tichý chrám, umožňující soustředění (Horáček, 1998).

1.4.4 Role a dovednosti muzejního pedagoga

Lektorská oddělení muzeí a galerií v současnosti zaměstnávají galerijní a muzejní pedagogy. Jak už bylo popsáno v úvodu, v České republice byla profese „edukátor v kultuře“ zaregistrována do katalogu prací až v roce 2018. V prostředí českých galerií a muzeí se nejčastěji používá výraz lektor.

Lektor by se měl věnovat pouze pedagogické činnosti s cílem efektivně zpřístupňovat výtvarné umění. Měl by být dobře obeznámen se školní praxí, aby byl schopen vytvářet vzdělávací projekty napomáhající plnění daných cílů (Šobáňová, 2007). Ideální se jeví úzká spolupráce muzejního pedagoga s učiteli. Právě komunikace a spolupráce se školami umožňuje naplnění požadavků, jak směrem k učitelům, tak i zpětnou vazbu pro muzea. Martin Čada, lektor v Krajské galerii ve Zlíně, podotýká: *„Právě edukační program, který prožitkovým způsobem uvádí děti do prostředí galerie a dlouhodobá spolupráce s mateřskými školami a školami podporuje u dětí a žáků tvořivé myšlení, představivost a komunikativní kompetence.“* (Z rozhovoru autorky s Martinem Čadou ze dne 10. 12. 2022). Muzea a galerie se tak pro školu stávají partnerem vzdělávání v oblasti výtvarného umění a kultury.

Kromě vlastních muzejních pedagogů využívají muzea po celém světě práci externistů, kteří pracují v muzeu zdarma ve svém volném čase. Tito dobrovolníci pomáhají muzejním pedagogům při pracovních činnostech. Například Moravská galerie v Brně nabízí široce strukturovaný program pro zapojení dobrovolníků do činnosti galerie. V rámci dobrovolnictví fungují i studijní stáže a galerijní praxe studentů uměnovědných oborů středních a vysokých škol.

2 KNIHY O UMĚNÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ

2.1 Od animačních programů ke knihám o umění

Animační programy byly zpočátku upozaděny před odbornou galerijní a muzejní prací a byly někdy považovány za nepříjemnou povinnost. Většina programů byla zaměřena na školy a podléhala někdy zažitým klišé. Podle Silvie Šeborové, edukátorky Moravské galerie v Brně, v roce 2002: „*Nebylo možné jít do expozice a dělat tam něco jiného, než mít pastelky a papír.*“ (Z rozhovoru autorky se Silvií Šeborovou ze dne 7. 1. 2022). Radek Horáček konstatuje: „*Tvorba animací před obrazy, aktivizujících prohlídek výstav, tvůrčích dílen či letních ateliérů byla po mnoho let v řadě institucí buď přehlížena, nebo dokonce považována za nepříjemnou povinnost, která jako zájmová činnost nebo určitá forma služby pro školy byla úkolem nad rámec standardní práce. Také na ni často v rozpočtech mnohých galerií chyběly peníze. Specializované vzdělání pro práci galerijních a muzejních pedagogů v českém prostředí dlouho chybělo. V devadesátých letech se začínaly objevovat specializované předměty a důležitou roli sehrál dialog mezi katedrami výtvarné výchovy na pedagogických fakultách v Praze a v Brně, které jako první v českém prostředí zařadily do studijních plánů samostatné specializované předměty zaměřené na přípravu aktivizující pedagogické práce před výtvarnými díly v galerii.*“ (Bulletin Moravské galerie v Brně, 2019). Průkopníky studijních oborů zaměřených na znalost muzejní a galerijní pedagogiky a zprostředkování umění na českých univerzitách se staly v roce 2008 Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity pod vedením Radka Horáčka a v roce 2012 Katedra výtvarné výchovy Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci pod vedením Petry Šobánové. (Bulletin Moravské galerie v Brně, 2019). „*Založení těchto studijních oborů bylo v jistém smyslu nadstandardním krokem nejen v rámci českého vysokoškolského studia, ale i v kontextu mezinárodním,*“ hodnotí Horáček (tamtéž). Za posledních deset let se počet zaměstnaneckých míst edukátorů a lektorů v muzeích a galeriích přibližně zdvojnásobil, jak ukazuje výzkum Alice Stuchlíkové (Bulletin Moravské galerie v Brně, 2019). To se pozitivně odrazilo ve zdokonalení metodiky a charakteru muzejní a galerijní animační činnosti, v rozvoji dětských ateliérů, vydávání metodických materiálů a pracovních listů. V Humpolci funguje poměrně nová Galerie 8smička, která zahájila svoji činnost 18. dubna 2018, kde mají dětskou hernu, ke každé výstavě připravují pracovní listy, a kromě výukových programů k výstavám nabízejí dva stálé programy, které jsou navázány na historii industriální budovy, bývalé textilní továrny v Humpolci. Ta byla z iniciativy

nadšenců Bány a Zdeňka Rýznerových a nadačního fondu přeměněna na zónu pro moderní a současné umění. Nelze též nezmínit i Galerie Středočeského kraje v Kutné Hoře (GASK) nebo Galerie výtvarného umění v Chebu (GAVU).

Obrovský posun pro edukaci znamenají také nová média a přesun části aktivit do online prostoru. Marek Šobán, který vede již dvacet let lektorské oddělení MUO v Olomouci zmiňuje: „Práce edukátora se od roku 2000 naprosto proměnila, sleduji obrovský vývoj směrem do digitálního světa. Osobně si myslím, že kombinace edukace v muzeu naživo a online je cesta, jak do budoucna oslovit co nejvíce návštěvníků.“ (Z workshopu UTB Marka Šobáně v MUO ze dne 11. 2. 2022). V České republice se dlouhodobě zabývá propagací umění Ondřej Horák, který v rámci platformy *Máš umělecké střevo* zprostředkovává umění nejenom dětem a teenagerům. Pedagogy a školské pracovníky učí pracovat s knížkami, webovými stránkami a pracovními listy tak, aby je mohli zařadit do systému školního vzdělávání.

Potřeba zvýšené komunikace s galerijním publikem vedla během posledního desetiletí galerijní edukátory a umělce k vydávání uměleckých knih pro děti, jejichž snahou je prohloubit u dětského publika porozumění výtvarnému umění a propojit obsah těchto publikací s galerijní a muzejní praxí.

Kurátorka Marta Sylvestrová a edukátorka Kateřina Radoš Minaříková nastiňují v následujících rozhovorech průběh edukačních aktivit od počátku až po současnost v Moravské galerii v Brně. Kapitulu uzavírám rozhovorem s pedagožkou mateřské školy Ivanou Nanjo Kolaříkovou, která hodnotí praktické využití knih o umění pro děti a také praktickou část diplomové práce z pohledu pedagoga.

2.1.1 Rozhovor s Martou Sylvestrovou

Absolvovala studia historie a teorie výtvarného umění na Masarykově univerzitě v Brně, v letech 1980–1986 byla lektorkou na oddělení edukačních programů a práce s veřejností Moravské galerie v Brně. Od září 1986 je kurátorkou sbírky užitě grafiky / grafického designu MG. V letech 2000–2010 působila jako kurátorka Bienále Brno. Po pádu totality uspořádala výstavu *Art as Activist – Revolutionary Posters from Central and Eastern Europe 1989–1992*, která pod záštitou Smithsonian Exhibition Travelling Service putovala v letech 1992–1994 ve Spojených státech. V letech 1995–1999 pracovala na výzkumu vizuální identity komunistických režimů zemí střední a východní Evropy na Manchesterské

univerzitě, UK. V roce 2002 vedla mezinárodní projekt *Identita/Integrita – Brno, hlavní město vizuální komunikace 2002* s podporou grantu EU Culture 2000.

Rozhovor autorky s Martou Sylvestrovou, 3. 3. 2023

Jakým způsobem ses poprvé seznámila se systémem edukačních programů v muzeích a galeriích?

Se systémem edukačních programů jsem se poprvé seznámila v době, kdy jsem kolem roku 1978 absolvovala jako studentka dějin umění MU povinnou prázdninovou čtrnáctidenní studijní stáž v Národní galerii v Praze na edukačním oddělení ve Šternberském paláci, které již tehdy fungovalo několik let jako pilotní pracoviště edukačního systému zvaného *Mládež a kultura*. První týden jsem se seznamovala s jejími edukačními programy, pracovními listy a s formami komunikace s veřejností. Další týden jsem výukové programy sama praktikovala v expozici starého umění ve Šternberském paláci. Po návratu jsem někdy na podzim téhož roku začala externě pracovat v Moravské galerii. Po absolutoriu MU jsem od roku 1980 šest let působila jako lektorka v oddělení práce s veřejností MG, kde již fungoval edukační systém *Mládež a kultura* (MaK). Bylo to v době normalizace, cenzury a politizace veřejného života, která se promítala i do odborné práce v MG.

Kdy tedy přesně tehdy vzniklo první edukační oddělení v Moravské galerii v Brně?

Vznik edukačního oddělení MG patrně souvisel právě s utužováním komunistické ideologie a propagandy po roce 1970, kdy byl vedoucími kulturními stranickými orgány vypracován a zaváděn na školách a v kulturních institucích již zmíněný edukační systém *Mládež a kultura*. Nejranější informace o zavádění systému *Mládež a kultura* dle informací na stránkách Moravské zemské knihovny v Brně lze najít v rubrice *Ptejte se knihovny*. Zde se vznik datuje do druhého pololetí školního roku 1970/ 1971, kdy se systém začal ověřovat na pilotních pracovištích v Československu. Základní principy systému *Mládež a kultura* byly schváleny 22. prosince 1980 Usnesením Vlády České socialistické republiky č. 397. Na stránkách Moravské zemské knihovny (MZK) se dočteme detaily: „*Systém se zaváděl v následujících obdobích a jeho fungování bylo propojeno s programem přestavby školství a implementaci nového pojetí výchovně vzdělávacích procesů. Systém se v plném rozsahu uskutečňoval od roku 1984. (...)Poslední směrnice systému MaK byly vydány v letech 1990 a 1991.*“ (viz MZK online, *Ptejte se knihovny*).

První edukační oddělení v Moravské galerii vzniklo již v roce 1976 a jeho první odbornou lektorkou byla Hedvika Chmelíčková, která celý vzdělávací systém pomáhala uvést do života.

Podnět vzešel tehdy z kulturního odboru Krajského národního výboru Jihomoravského kraje (KNV JMK), který nové místo galerijní edukátorky v organizační struktuře MG inicioval a vyčlenil na ně potřebné finance (Moravská galerie do roku 1990 spadala po stránce řízení pod odbor kultury Krajského národního výboru JMK, nikoliv pod ministerstvo kultury. Pod ministerstvo kultury byla galerie začleněna až po sametové revoluci, byl to jeden ze stěžejních pokrokových výdobytků tehdejších kurátorů, sdružených v OF MG).

Jak systém Mládež a kultura (MaK) vlastně fungoval?

Teorii systému MaK si můžeme přečíst na stránkách MZK: „*Cílem systému MaK bylo propojení kulturní a estetické výchovy dětí a mládeže se systémem školské a mimoškolské výchovy. Systém předpokládal koordinované působení zapojených kulturních a vzdělávacích institucí v rámci školní výuky a mimoškolních aktivit dětí a mládeže. Chtěl ovlivňovat jejich osobní zájmy s cílem vytvořit u dětí a mládeže potřebu pravidelné kulturní činnosti. Byl zaměřen na děti a mládež ve věku 5–19 let, v průběhu celé doby jejich vzdělávání, od mateřské školy až k ukončení studia na střední, střední odborné škole a učilišti.*“ (<https://www.ptejteseknihovny.cz/>, b.r.). MaK byl samozřejmě za normalizace úzce propojen s komunistickými principy ideově politické výchovy. Jak píše Petra Šobánková v publikaci *Edukační potenciál muzea* (UPOL, 2012): „*Muzea se stala „organickou součástí výchovy a formování profilu socialistického člověka“ a byla vyzývána k tomu, aby se stala „svého druhu školami, do nichž se lid přichází poučit a poznat svou velkou národní minulost, jako je tomu v muzeích sovětských“.* Muzea „*se brzy naučila pracovat s nevelkým fondem vyžadovaných frází, každou banalitu zaštiťovat sovětskými vzory a citáty z klasiků marxismu-leninismu, aby dala najevo poslušnost a mohla dal existovat*“ (Šobánková, 2012). Ale i v tomto politickém apelu se skrýval paradoxně pozitivní potenciál předjímací směřování budoucího vývoje.

Jak konkrétně vypadala činnost prvního edukačního oddělení v Moravské galerii?

Jak konkrétně vypadala prvotní edukační činnost v MG nejlépe ví Hedvika Chmelíčková, která ji o roku 1976 dlouhodobě vytvářela: „*Byl to systém jehož dominantou byly pořady doplňkové výchovy pro děti všech stupňů – základních, středních škol, odborných učilišť odpovídajícího zaměření (nábytkáři, umělci, kováři), vypracovaný ve spolupráci s Krajským pedagogickým střediskem tak, aby umožňoval edukační využití stálé expozice a aktuálních výstav MG k doplnění školních osnov i mimoškolních aktivit (domy pionýrů a mládeže, Mladí přátelé výtvarného umění atd.). Tato práce začala ještě dříve, než byly usnesením vlády schváleny v prosinci 1980 Základní principy systému Mládež*

a kultura. Edukační oddělení postupně převzalo i veškerou organizační agendu, se kterou zpočátku pomáhalo Pedagogické středisko města Brna a postupně rostl i počet každoročních účastníků těchto programů. Již v roce jsme jich napočítali téměř 2500 a tento trend pokračoval i v dalších letech. Postupně se podařilo zvýšit počet jejich účastníků na téměř 10 tisíc lidí ročně. Vše se dělo bez sponzoringu, v rámci běžného rozpočtu galerie. Tyto pořady rozhodně nebyly nějakou tendenční oslavou socialistického realismu atd. Připomeňme *Tradice a současnost českého skla od středověku do 20. století*, *Proměny slohů (architektura)*, *Proměny životního stylu 19. a 20. století*, *Barva v malířství*, *Užitě umění gotiky a renesance*, *Užitě umění baroka a rokoka*, *Jak to bylo s porcelánem?*, *Hračka a loutka*, *Propagace (reklama) z hlediska výtvarného umění*, *Česká knižní ilustrace*, *Počátky českého moderního malířství*, *Průmyslový design*, *Česká malba mezi dvěma válkami atd.* Pro tehdejší dobu ne zcela typická byla skutečnost, že v Moravské galerii po celou tuto dobu nikdo z nadřízených pracovníků, ani z nadřízených orgánů státní správy do koncipování tohoto programu, ani do jeho tematického zaměření nezasáhl. Nikdo nežádal, aby lektorka montovala do středověkých kněžských kasulí, renesančních křídlových pohárů, Böttgerových pokusů s porcelánem atd. nějaké prvky komunistické ideologie, což patrně souviselo i s autoritou tehdejšího ředitele Jiřího Hlušičky, zakladatele Moravské galerie.“ (Převzato z korespondence Marty Sylvestrové s Hedvikou Chmelíčkovou, 8. 2. 2023).

V Moravské galerii tedy byly, jak sděluje Hedvika Chmelíčková, základní náplní systému MaK tzv. pořady doplňkové výuky, které byly přímo vázané na vyučovací osnovy dějepisu a výtvarné výchovy ZŠ a SŠ. Vedle mateřských, základních, středních i vysokých škol byly do systému zapojeny kluby přátel výtvarného umění a jiné zájmové skupiny. Tvorba pořadů doplňkové výuky byla naprosto v kompetenci galerijních lektorů, odvíjela se od jejich vlastních schopností, znalostí, iniciativy a imaginace a měla plnou podporu a záštitu ředitele MG Jiřího Hlušičky. Kromě toho vzdělávací oddělení v MG s názvem oddělení práce s veřejností plnilo ještě navíc i politicko-společenské úkoly, k nimž patřila spolupráce s brigádami socialistické práce národního podniku Zbrojovka Brno (a dalších), pro něž galerie organizovala nejen komentované prohlídky výstav, ale také tematické poznávací zájezdy. V sedmdesátých letech, kdy tato spolupráce v MG začala, bylo nutno nadřízeným orgánům vše zaštitovat vyžadovanými krycími frázemi o formování profilu socialistického člověka apod., ale ti lidé o tuto kulturní činnost jevíli opravdový zájem

Pro koho byly pořady doplňkové výuky určeny a jak probíhaly? Byl o ně zájem? Jakým způsobem systém fungoval a jak byl organizován?

Pořady doplňkové výuky fungovaly skvěle na základě nabídky zasílané 2x do roka přímo na adresy brněnských škol. Koncem září jsme rozesílali nabídku výukových programů na všechny základní a střední brněnské školy, gymnázia, odborné a učňovské školy. Spolupracovali jsme i s Ústavem sociální péče pro tělesně postiženou mládež na Kociánce v Brně-Králově Poli a s třídami slabozrakých žáků. Jednalo se o specifické pořady navázané na aktuální výstavy, stálou expozici užitého umění anebo o přednášky na aktuální téma.

Je třeba si uvědomit, že galerie v té době působila v režimu, který můžeme klidně nazvat nouzovým. Počátkem sedmdesátých let se totiž sbírky Obrazárny Moravského muzea musely vystěhovat z Dietrichsteinského paláce Moravského zemského muzea, a protože Moravské galerii nebyl poskytnut žádný náhradní prostor, došlo k uzavření výstavních sálů v přízemí Uměleckoprůmyslového muzea, které se proměnily v depozitáře, do nichž se sbírky volného umění z MZM přesunuly. Z výstavních sálů tehdy fungoval pouze Kabinet užitého umění, stálá expozice užitého umění ve 2. patře Umprum a nouzově vstupní hala pro cyklus krátkodobých malých výstav s názvem Pohledy do sbírek Moravské galerie.

Výtvarný ateliér pro děti a mládež? O tom jsme mohli pouze snít. Jako místo přednášek a setkávání se školní mládeží a zájemci o výtvarné umění nám sloužil vstupní „gotický sál“ stálé expozice užitého umění. K výukovým pořadům jsme promítali kvalitní a inspirativní krátké filmy na 16 mm promítače. Jako příklad mohu uvést *Prahu secesní* z roku 1974 od režiséra „par excellence“ Františka Vlácilu, animované filmy Jana Švankmajera a jiné podobné filmové skvosty. Také jsme pro inspiraci pravidelně jezdili na Arsfilm Kroměříž, což byl filmový festival československých výtvarných krátkých filmů s kulturní tematikou, které jsme při edukaci využívali.

Jaké byly edukační pomůcky? Používali jste např. pracovní listy?

Kolegyně Hedvika Chmelíčková, která byla absolventkou výtvarné výchovy pedagogické fakulty MU, s pracovními listy pravidelně pracovala ve svých výukových pořadech. Já jsem pracovní listy nepoužívala, lektorskou činnost jsem vykonávala jen část roku, souběžně jsem pracovala pro Bienále Brno. Když jsme s Hedvikou dělaly pořad o československé knižní ilustraci, používaly jsme výběr z vlastních ilustrovaných knih. Výukové pořady se konaly i na výstavách MG v Domě umění a v Domě pánů z Kunštátu, zejména při Bienále Brno a sérii Hlušičkových výstav zakladatelů moderního umění ze sbírek MG.

Kde jste s Hedvikou Chmelíčkovou čerpaly inspiraci a aktuální informace o programech, které probíhaly v zahraničních muzeích?

Informace ze zahraničí byly omezené. I na studijní cestu do Sovětského svazu, který nám měl být ve všem vzorem, bylo potřeba pozvání a cestovat tam směl člověk jen po předem schválené trase, z níž se nesměl odchýlit. Neexistovaly počítače, jejich zavedení se v zemích východní Evropy kvůli „železné oponě“ opozdilo zhruba o deset let, internet a email se začal v galerii používat až kolem roku 2000. Za normalizace prolamovaly informační embargo odborné články kolegů o edukační činnosti v zahraničí, například texty Bronislavy Gabrielové v galerijním Bulletinu. Nákup zahraniční literatury byl složitý, vyžadoval přiděl devizových prostředků. Zahraniční cesty na Západ byly vyhrazeny pro členy KSČ. Výjimkou byl kurátor sbírky fotografie Antonín Dufek, jemuž se dařilo od sedmdesátých let uspořádat v zahraničí několik výstav československé meziválečné avantgardy. Každoročně měli odborní pracovníci MG, kurátoři a lektori, možnost podat žádost prostřednictvím MG na ministerstvo kultury o zahraniční stáž. Přání vycestovat za zkušenostmi do zahraničí se nám splnilo teprve v období Gorbačovovy *perestrojky*. Moje první studijní cesta vedla v roce 1988 do Polska, a to do varšavského Muzea plakátu ve Vilanově a do Národního muzea v Poznani, které vlastní velkou mezinárodní plakátovou sbírku. Ale to už jsem pracovala na pozici kurátorky sbírky užité grafiky a moje studijní zájmy se ubíraly jiným směrem.

2.1.2 Rozhovor s Kateřinou Radoš Minaříkovou

Kateřina Radoš Minaříková vystudovala obor sdružená uměnovědná studia, učitelství estetické výchovy pro střední školy a management v kultuře na Ústavu hudební vědy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Od roku 2019 vede lektorské oddělení v Moravské galerii (Bulletin Moravské galerie v Brně, 2019).

Rozhovor autorky s Kateřinou Radoš Minaříkovou, 19. 1. 2023:

V květnu 2022 se otevřelo pro veřejnost Uměleckoprůmyslové muzeum v Brně po tříleté rekonstrukci, můžeš prosím popsat, jaké jsou plány a vize, co se týká edukačních a animačních programů?

Plánů je spousta, času už méně. Ale samozřejmě s plánovanou rekonstrukcí jsme na lektorském oddělení začali připravovat i kompletně nové programy pro veřejnost (školní skupiny, rodiny s dětmi, teenageři, senioři, dospělí návštěvníci). Spolu s přípravou nových programů jsme začali budovat i nové zázemí. Ateliér pro tvorbu/specializované vzdělávací pracoviště, kde by se většina programů mohla odehrávat. A podařilo se, získali jsme prostor bývalé zasedací místnosti v budově UMPRUM, kterému říkáme DESIGNLAB. Samotné nové expozice a výstavy v UMPRUM jsou hodně nabitě a podnětů pro programy je mnoho.

Snažíme se primárně cílit na zprostředkování historie českého (a slovenského) designu, rozvoj vizuální gramotnosti a podporu přirozené tvořivosti. Programy vázané na expozice tak pracují s klíčovými tématy od řemeslné výroby přes industrializaci, až po nejnovější technologické trendy. Programy jsou pak postaveny na principu objevování, zkoušení i realizování vlastních nápadů.

Co lidi táhne do muzea v současnosti? Myslíš, že to budou moderní technologie, např. 3D tiskárny apod. anebo spíše chtějí návštěvníci kontakt s tradičním řemeslem?

Myslím, že asi od každého trochu. Nové technologie a jejich využití zvláště při doprovodných programech galerie návštěvnický táhnou, hlavně třeba teenagery a mladší návštěvníky. Zároveň boom objevování starých (zapomenutých) tradic jako je modrotisk, paličkovaná krajka nebo technologie art protisu se také těší hojně pozornosti.

Děláte si při sestavování nabídky programů řešerše nebo se inspirujete v jiných muzeích? V ČR nebo v Evropě např. v MAKU ve Vídni?

Řešerše děláme, sledujeme činnost galerijních pedagogů v dalších kulturních institucích u nás i v zahraničí. Rovněž jezdíme na exkurze a „návštěvy výměny dobré praxe“, účastníme se konferencí a dalších setkání v oboru, abychom se neustále obohacovali a inspirovali, zároveň jsme rádi, když i my inspirujeme jiné. Zároveň, co se týká šíře záběru, je naše instituce (Moravská galerie v Brně) poměrně široce rozkročená, a tak vytváříme program vázaný na staré umění, současné umění, design, architekturu... je to hodně témat a hodně možných cest k jejich zprostředkování.

Myslíš si, že společnost, potažmo děti, jsou přesyceni moderními technologiemi a potřebují se třeba odreagovat při workshopech zaměřených na tradiční řemeslo?

Asi nemohu říct, že by se to nějak výrazně projevovalo během našich programů, ale je pravda, že dnešní teenageři rádi vytváří něco rukama, ať už s použitím nových technologií, nebo bez nich. Zažíváme třeba renesanci pletení, které je zase cool, nebo obecně upcycling [jedná se o proces přeměňování odpadového materiálu nebo nepotřebných produktů v nové materiály či produkty lepší kvality, pro zlepšení hodnot životního prostředí, pozn. Kateřiny Radoš Minaříkové] a přešívání oblečení ze secondhandů je hodně na vzestupu. Jsou to aktivity, které starší děti baví a v nabídce našich programů je vyhledávají. Přidaná hodnota rukodělné práce/vlastního výtvoru, který je v běžném životě nositelný a užitečný, je atraktivní.

Designlab v Moravské galerii – co si můžu pod tím představit? Jedná se mimo jiné o otevřenou dílnu typu „Udělej si sám“? V čem je inovativní?

Specializované pracoviště, tvůrčí ateliér nebo jak říkáš DIY dílnu jsme nazvali DESIGNLAB a má sloužit právě různorodým workshopům, přednáškám, příměstským táborem, edukačním programům. Je plně vybaven nejen klasickými výtvarnými potřebami, ale také šicí dílnou, dílnou 3D tisku, animačním videokoutkem, termolisem, řezacím plotrem, grafickými programy a mnoho dalšího. Inovativnost spatřujeme určitě na jedné straně ve vybavení, které je hodně posunuté směrem k makerským dílnám (jako jsou různé FabLaby a podobně). Tedy, že se nejedná o klasický výtvarný ateliér, ale spíš dílnu, která může proměňovat své funkce. Jednou je to animační videoateliér, jindy šicí dílna nebo prototypovací stanice. Dává to smysl vzhledem k sbírkovému záběru budovy Uměleckoprůmyslového muzea, které na rozdíl od dalších budov (Pražákův palác, Místodržitelský palác) představuje umění ve spojení s průmyslem. Design jako pojem je neuvěřitelně široké spektrum lidské činnosti a inovace je jednou z jeho součástí.

Lektorské oddělení spolupracuje na knihách o umění pro děti. Můžeš, prosím, prozradit na jakých?

Určitě. Moravská galerie má svou vlastní edici JUNIOR, v rámci, které průběžně publikuje knihy o umění pro dětské čtenáře. V této edici vznikly knihy jako: *Jak se dělá galerie*, *Jak namalovat vejce*, kontrastní leporela o životě a tvorbě architekta Josefa Hoffmanna (jehož rodný dům v Brtnici Moravská galerie spravuje) a nyní je v přípravě kniha *Jak se dělá design*. K realizaci publikací jsou vždy přizváni odborníci z řad kurátorů, umělců, designérů a my vystupujeme povětšinou jako konzultační „výbor“ nebo se samy zapojujeme do tvorby obsahu.

Myslíš si, že kooperace různých kulturních institucí v současnosti otevírá další kapitolu edukačních programů? Nebo spolupráce MG s Filharmonii je ojedinělý případ?

Za mne v tom vidím rozhodně potenciál. Interdisciplinarita je v naší práci důležitá a obohacující, nutí vás dívat se na věci z jiného úhlu pohledu. Naše spolupráce s Filharmonii Brno, už přerostla ve velmi pevné spojení, kdy společně nepřipravujeme „pouze“ příležitostné akce, ale vyvíjíme s časovým předstihem a v úzké kooperaci speciální edukační programy pro školní skupiny, které máme v celoroční nabídce. U nás se to propojení nabízí i díky vděčné sousedské pozici, nicméně spojení hudby a výtvarného umění si dobře notuje

v programech pro nejmenší, a nejen pro ně. Příležitostně realizujeme i workshopy pro Městské divadlo Brno, různé festivaly atp., takže spolupráci jsme otevřeni.

2.1.3 Rozhovor s Ivanou Nanjo Kolaříkovou

Ivana Nanjo Kolaříková pracuje s dětmi více než 40 let, z toho v Mateřské škole Žabka v Brně tři roky. Předtím pracovala na ZŠ a založila Centrum volného času Cvoček, ve kterém vedla výtvarné a dramatické kroužky.

Rozhovor autorky Ivanou Nanjo Kolaříkovou, 11. 4. 2023:

Kdy je podle Vás vhodná doba na seznámení dětí s kulturou?

Dítě by se mělo setkávat s uměním a kulturou úplně od dětství, je hlavně na rodičích a vychovatelích, aby dítě seznamovali s kulturními hodnotami a zabránili tomu, že se vše obklopující konzum a kýč stanou standardem, ve kterém dítě vyrůstá, vzdělává se a hraje si. Jinou otázkou je, kdy se s dětmi pustit do teorie – pojmenovávání, třídění, vědomé poznávání a zaměření se na smyslové vjemy. To je možné až v době, kdy už dítě má dostatečnou slovní zásobu a nějaké zkušenosti s výtvarným, hudebním či dramatickým vyjádřením – ideálně kolem čtyř pěti let. Všichni předškoláci (tj děti připravující se na přechod z mateřské školy do základní) už by nějaké povědomí mít měli.

Jak těžké je dětem představit, zprostředkovat tak složité téma jako je umění?

Velmi záleží na tom, jak je dítě vedené. To, co dospělí potřebují sdělit jiným uměleckými prostředky, dítě sděluje spontánně, bez ohledu na to, jak to ostatní budou vnímat. Myslím si však, že dětské vnímání světa je umění velice podobné, děti nemají zábrany, na které často narážíme u dospělých (tomuto já nerozumím, tohle já neumím, toto není pro mě, to jsou nějaké divné věci, na to nemám čas apod.) Takže vnitřně přijmout umění děti problém nemají, hranaté kočičky a šedí a zelení pánové s jejich realitou v rozporu nejsou. Jakékoli téma se pro děti stává složité až v okamžiku, kdy jim řekneme, že je to složité a že teď musí dávat pozor a něco se naučit.

Jak se podle Vás dětem líbila návštěva galerie? Co Vás osobně nejvíce zaujalo, pokud jde o otázku seznámení dětí s uměním?

Děti byly natěšené, jak ostatně jsou natěšené kdykoliv, kdy se něco mimořádného děje. V galerii se jim líbilo, bylo to něco, s čím se ještě nikdy nesetkaly a přišlo jim to pestré, neotřelé a zajímavé. Mně osobně se velmi líbilo, že právě novost situace vedla k tomu, že byly opravdu pozorné a vnímavé – a díky svižnému pohybu nahoru dolů se ani nestačily

začít nudit. Připravené úkoly byly natolik dětem blízké a splnitelné, že si mohly prožít radost z vlastního objevování. Všichni jsme byli spokojeni.

Zaujaly Vás knihy o umění, např. Jak se dělá galerie? Nebo Jak namalovat vejce či jiné?

Já osobně miluju jakékoli knihy s autorským vnosem, myslím, že je dokážu ocenit a ráda se k nim vracím, takže asi moje odpověď na tuto otázku je spíš o mě než o knihách :o)

Může tento druh literatury pomoci pedagogům v MŠ při výuce?

Knihy Jak se dělá galerie zaujala děti, které jsou zvyklé na práci s encyklopediemi. Ve školce však neustále bojuji s tím, že děti se při listování knihou neumějí zastavit a prohlížet si obrázky – tak, aby opravdu odhalily, co se na nich děje. Tento druh literatury může pedagogům pomoci, pokud budou knihu v ruce držet oni a děti knihu provedou. Dnešní děti jsou tak přehlcené informacemi, že už ani nemají potřebu se samy ptát.

2.2 Knihy o umění a jejich témata

2.2.1 Téma umění

2.2.1.1 Psát a ilustrovat pro děti o umění

Světová nakladatelství a muzea nabízela tento druh literatury již v osmdesátých letech minulého století. Například v Centre Pompidou vycházely knihy, které jsou součástí edice *Umění hrou* (L'art en jeu). V této edici vyšlo 33 titulů. V zahraničí, stejně jako v českém prostředí, napomohl rozvoji literatury o umění pro děti rozvoj dětských animačních programů. Dle Miloše Cvacha, který se podílel na tvorbě publikací *Umění hrou* (L'art en jeu): „Edice *Umění hrou* byla pokusem nabídnout výchovu k výtvarnému jazyku i širší veřejnosti mimo muzeum, neřekl bych však, že se jednalo o díla umělecká, ač byla každá kniha koncipována výtvarně.“ (Bulletin Moravské galerie v Brně, 2019). Zvláštní pozornost si zasluhuje kniha *Petit Musée* vydaná v roce 1992. Ilustrace vytvořili Alain Le Saux a Grégoire Solotareff. Autoři v knize představují originální vizuální jazyk, založený na detailech uměleckých děl. Dětský čtenář se přirozeně seznamuje s okolním světem a s uměním. Koncept knihy a zpracování ji řadí mezi průkopníky dětské literatury o umění.

V průběhu devadesátých let se prosazují další knihy o umění pro děti. Princip je stále stejný – spojit slovo a obraz. Každá kniha má vlastní originalitu a nebojí se zprostředkovávat umění i nejmenším dětem. Do této kategorie můžeme zahrnout sérii *Umění pro nejmenší* (L'art pour les tout-petits) z nakladatelství Gallimard nebo edici „*Muzeum...*“ (Musée...), vydanou

nakladatelství Réunion des Musées Nationaux (další názvy *Muzeum barev* (Musée des couleurs), *Muzeum přírody* (Musée de la nature), *Muzeum těla* (Musée du corps)). Zcela mimořádnou zprostředkovatelskou roli na poli současné literatury pro děti o umění zastává několik velkých kulturních světových muzeí a galerií. Kniha *Moje první obrázková kniha z Louvru* (Mon premier imagier du Louvre), se skládá z výběru 60 děl vystavených v muzeu. Knihu lze použít i jako průvodce během návštěvy anebo jako běžnou ilustrovanou knihu mimo muzeum.

Teprve v posledních letech můžeme zaznamenat v České republice sílící zájem o tento druh literatury. Kateřina Minaříková, která vede lektorské oddělení Moravské galerie zmiňuje: „Zvolíme-li tedy obrázkovou knihu jako nositele „příběhu umění“, stojíme před pestrou škálou autorských přístupů i rozličných podob zpracování...“ (Bulletin Moravské galerie v Brně, 2019)

2.2.1.2 Umělec nebo ilustrátor dětských knih o umění? Obojí.

Výtvarní umělci všeobecně netvoří primárně pro děti. Až na výjimky. Příkladem je kniha Petra Nikla *Orbis pictus aneb Brána do světa tvořivé lidské fantazie*. Jedná se o fyzicky interaktivní díla, která byla návštěvníky galerií dotvářena. V této kategorii lze ještě uvést Kateřinu Šedou či Evu Kořátkovou, které se do jisté míry zabývají aktivací publika a zprostředkováním umění veřejnosti.

Post ilustrátora dětských knih o umění je zcela specifický. Ilustrátoři dětských knih o umění musí porozumět dětskému vizuálnímu vnímání světa, sdílet a vytvořit si vlastní kreativní jazyk, kterým čtenáři zprostředkují daný příběh či umělecké dílo.

V průběhu mých vlastních rozhovorů s vybranými tvůrci dětských knih o umění jsem vysledovala 3 linie, pomocí nichž tvůrci zprostředkovávají umění dětskému čtenáři.

První linii bych nazvala slovy „vidět, slyšet, navštěvovat“. Tuto linii sleduje například kniha Silvie Šeborové *Nedělní párty s Picassem*. (Šeborová, 2021). Zatímco edukátoři vzdělávají veřejnost při animacích v prostorách kulturních institucí a odkrývají tajemství jednotlivých děl „tady a teď“, Silvie Šeborová se v knize snaží aktivovat rodiče, prarodiče, učitele ale i mládež v běžném životě: „Proč by nemohl teenager pozvat svoji dívku do muzea či galerie a zapůsobit na ni přes umění a vystavená díla?“ (Z rozhovoru autorky se Silvií Šeborovou ze dne 7. 1. 2022).

Jádrem knihy *Nedělní párty s Picassem* je návod, systém otázek, jak postupovat při kontaktu s uměleckým dílem. Silvie Šeborová v knize zúročuje jak roky strávené v Moravské galerii na pozici lektorky, tak roky práce programové vedoucí na dětských táborech. Významnou složkou knihy jsou tipy na hry, které se dají hrát s uměním, s reprodukcemi doma nebo ve veřejném prostoru. Silvie Šeborová pro rozhovor v Lidových novinách sděluje: „*Hry mají úžasnou vlastnost, že když hráče baví, ani si neuvědomí, že se při nich něco učí. Možností je spousta. V galerii lze hrát pexeso – hledat dva stejné obrázky, které spolu souvisí. Nebo ano - ne, kdy ostatní pomocí otázek musí uhodnout, které dílo si myslím, pomocí esemesky, v níž se smí použít emotikony, a ostatní podle ní hledají, které dílo jste měli na mysli.*“ (Fialová, 2022). V knize jsou i návody, jak děti nadchnout pro umění ve veřejném prostoru, například: „*Jdeme do školky třeba podél sochy – socha může být domečkem či místem, kde se piká, platíme bankovkami, kde je vyobrazen umělec, dívat se na fasády na domy, zvednout oči v kostele...*“ (Z workshopu *Nedělní párty s Picassem* v Moravské galerii se Silvií Šeborovou, 20. 3. 2022). Knihu Silvie Šeborové doplnil celostránkovými ilustracemi Alexey Klyuykov. Ilustrace jsou vodítkem k popsání uměleckému dílu. Čtenář si může udělat představu o tom, jak dílo vypadá, aniž by ho předtím viděl. Podle Silvie Šeborové Alexey Klyuykov vtiskl ilustracím originální podobu. Jeho osobitý styl je naprosto výjimečný v tom, že dokáže velmi zručně nakreslit cokoli v jakémkoliv stylu, od kubistického obrazu po imaginárního autora romské národnosti až po kopii starého obrazu, a navíc do svých kreseb vnáší humor. (Z rozhovoru autorky se Silvií Šeborovou ze dne 7. 1. 2022).

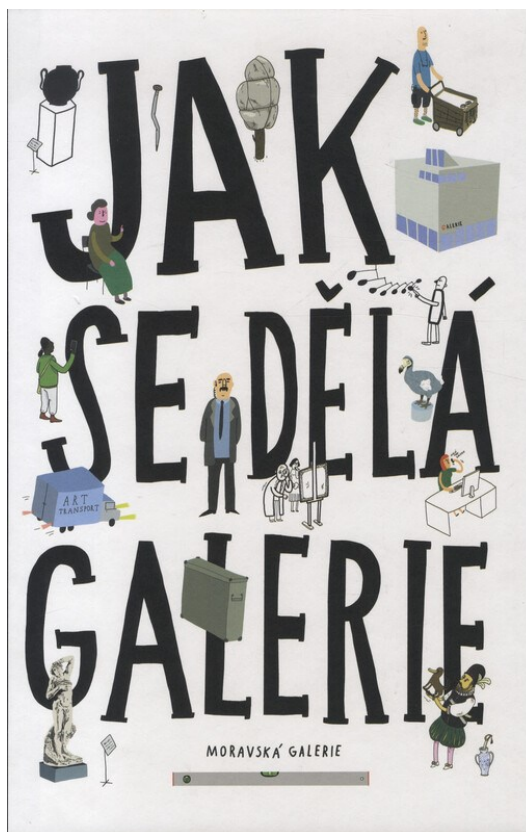
Obr. 8 Obálka knihy *Nedělní párty s Picassem*

Podobným tématem jako Silvie Šeborová se již od devadesátých let minulého století zabývala francouzská novinářka, scénáristka a spisovatelka Marie Sellier. Vytvořila kolem 40 knih o umění pro děti a mládež. V roce 1992 sestavila sbírku *Childhood of Art* v Réunion des Musées Nationaux. V rozhovoru pro francouzský kulturní televizní program Téléràma zmiňuje stejně jako Silvie Šeborová: „*Vždy mě udivuje množství lidí, kteří mně říkají – umění, já o tom nic nevím. I učitelé se obávají, že nezvládnou interpretovat umělecké dílo. Přístup k umění musí být citlivý, otevřený. Nechte emoce plynout. Nepoužívejte data, názvy, ismy.... Dejte jako příklad Lekniny od Moneta, aniž byste děti zatěžovali malířovým životopisem.*“ (<https://www.telerama.fr/enfants/initier-les-enfants-a-lart,-une-mission-pas-impossible,n6207918.php>, 2019)

Obě jmenované autorky vidí jako hlavní přínos, že pokud se dítě, teenager, naučí vnímat umění, pomůže mu to získat vizuální gramotnost, která mu umožní orientovat se ve světě kolem nás. A možná nejdůležitějším přínosem dle Silvie Šeborové je poznatek, že skrze umění se buduje vztah mezi dítětem a rodičem nebo mezi dítětem a učitelem.

Druhá linie může být zastoupena slovem „dělat“. Knihy *Jak se dělá galerie* (Chrobák, Koryčánek a Vaněk, 2016) a *Proč obrazy nepotřebují názvy* (Horák, 2014) se snaží vyhnout školskému mentorování a předkládají čtenářům to, co se pro běžného návštěvníka skrývá za zdmi uměleckých institucí: kdo se stará o sbírky, či jak se připravuje výstava. Sami autoři jsou většinou součástí uměleckých institucí nebo s nimi úzce spolupracují. Důležitým momentem pro Ondřeje Horáka (řadu let pracoval jako lektor) bylo to, že si uvědomil, že mu chybí nějaký společný bod, od kterého se může společně s návštěvníky galerie odrazit. Dle Ondřeje Horáka: „*Chyběla nám společná zkušenost, nějaký iniciační moment, který by nám pomohl zbořit komunikační bariéru. Napadlo mě, že by to mohla být třeba nějaká knížka, v té době tu žádná nebyla, začal jsem na ní pracovat sám.*“ (Z rozhovoru autorky s Ondřejem Horákem ze dne 14. 2. 2022)

Knihy *Jak se dělá galerie* vyšla v roce 2016 v edici Junior v Moravské galerii. Autorsky se na ní podílel tým kurátorů Moravské galerie – Ondřej Chrobák, Martin Vaněk a Rostislav Koryčánek, ilustracemi ji doprovodil výtvarník David Böhm. Knihy nevypráví žádný příběh, ale seznamuje dětského čtenáře s chodem galerie a přípravou výstav – od koncepce výstavy, přes zápůjčky obrazů na výstavu, až po vernisáž výstavy. Autoři se snaží najít jazyk, jak dětem představit chod kulturní instituce, zbavit ji nálepky nedostupnosti a přehnané vznešenosti. Vizuální stránka knih je zcela zásadní.

Obr. 9 Obálka knihy Jak se dělá galerie

Dalším autorem knih pro děti je David Böhm, který se dlouhodobě zajímá o ilustraci, např. knihy *Hlava v hlavě* (Böhm a Buddeus, 2020) nebo *Ticho hrocha* (Böhm, 2009). Autorův rukopis je zcela nezaměnitelný, a i v knize *Jak se dělá galerie*, v níž se svým osobitým přístupem snaží dětskému čtenáři přiblížit a zprostředkovat genezi výstavy od jejího vzniku až po recenze v odborných časopisech. V rozhovoru zmínil: „*Vyhovuje mi, že práce na takové knížce trvá měsíce někdy i roky a tím mám možnost dostat se do mnohem větší hloubky, než například u časopiseckých ilustrací a přemýšlet o celé práci komplexněji ne „jen“ jako o ilustraci.*“ (Z rozhovoru autorky se Davidem Böhmem ze dne 22. 2. 2022).

Do výčtu kvalitních publikací musíme zařadit i knihu Ondřeje Horáka *Proč obrazy nepotřebují názvy* (Horák, 2014). První koncepce knihy začala vznikat ještě v lektorském centru GASK. Kniha je ojedinělá tím, že se zaměřuje na mezigenerační dialog a popis důležitých témat ve snaze o pochopení změn ve vnímání výtvarného umění od 19. století do současnosti. (Z rozhovoru autorky se Ondřejem Horákem ze dne 14. 2. 2022).

Třetí linii reprezentují činnosti „rozumět, chápat, reflektovat“. Jde o snahu vytvořit spojení mezi uměním a jeho historií a spojit tyto zážitky v jeden celek. Silvie Šeborová zmiňuje v rozhovoru: „*Prostřednictvím zážitků si zapamatuješ mnohem více než prostřednictvím*

toho, že se učíš data. Data se zapomínají, protože je mozek nepoužívá.“ (Z rozhovoru autorky se Silvií Šeborovou ze dne 7. 1. 2022) V knize *Jak namalovat vejce* (Šeborová, 2020) se čtenáři seznamují s životem Josefa Šímy, s jeho tvorbou a historií. Průvodci knihou jsou studenti Amélie a Jean-Paul, kteří se potkají v roce 1968 na výstavě v Musée national d'art moderne v Paříži s Josefem Šímou. Ilustrace vytvořil Jiří Franta. Dle Silvie Šeborové je ideální, že nejdříve vznikne text a následně začne ilustrátor vnášet svoje nápady. Každá dvoustrana pracuje s několika vizuálními styly. Historii zobrazuje Jiří Franta komiksem, ukázky Šimových obrazů nechává vyniknout s minimem textu. Excelentní je zpracování typického interiéru pařížské kavárny či umělecké atmosféry města Paříže.

Obr. 10 Obálka knihy *Jak namalovat vejce*

Mezi nejlepší zahraniční knihy, které se snaží vyprávět dětem dějiny umění, můžeme zařadit knihu Catherine Ingram a Jima Stotenta *The Extraordinary Oscar Museum* (Ingram a Stotent, 2018), kterou vydalo Centre Pompidou v Paříži. Hlavním průvodcem knihy je Oscar, který vede čtenáře k objevování imaginárního muzea a jeho zákoutí.

Chytrou a zároveň vtipnou publikací pro děti od 7 let je kniha s názvem *The Art Not Silly: For 7 to 107 Years Old* od francouzských autorů Pauline Pons a Pascala Lemaître (název knihy v originále: *L'Art pas Bête: pour let 7 à 107 ans*) (Pons a Lemaître, 2020), v níž autoři

odpovídají na otázky, které děti obvykle kladou: „Kdo vynalezl umění? Jaký má smysl? Proč jít do muzea? Kolik stojí obraz? Jaký je rozdíl mezi řemeslníkem a umělcem? Proč je v muzeu tolik aktů?“ Historikové umění Pauline Pons a Pascal Lemaître odpovídají na řadu otázek nejen z oblasti malířství a sochařství, ale i architektury a fotografie. Vysvětlují čtenářům od 7 do 107 let nejrůznější pojmy ve výtvarném umění, seznamují s výtvarnými technikami, vrcholnými uměleckými díly a příběhy slavných umělců. Kniha je doplněna anekdotami a vydalo ji Musée d'Orsay v Paříži.

Dětské knihy o umění mohou být i spojením všech výše popsaných linií. Umělecký zážitek, poznání, či inspirace, které čtenář získává, mohou být odrazovým můstkem k vytvoření trvalého vztahu ke kultuře, historii, umění a k rozvoji estetického cítění. A v mnoha případech mohou nahradit nezáživné učebnice dějepisu.

Kapitolu, kterou jsem nazvala Téma umění, doplňuji rozhovory s tvůrci knih, kurátory, a lektory. Rozhovory vedu s Rostislavem Koryčánkem, spoluautorem knihy s názvem *Jak se dělá galerie*. Silvie Šeborová je další autorkou, se kterou velice otevřeně rozebírám současnou tvorbu knih o umění pro děti. Ondřej Horák v rozhovoru popisuje, jak podnítit zájem dětí a dospělých o umění. Veronika Vlková upřímně nastiňuje vlastní cestu ke knihám. Vendula Chalánková se snaží podkrýt „recepty“ hudebního skladatele Leoše Janáčka. Tradiční řemeslo modrotisku popisuje v rozhovoru Romana Košutková, autorka knihy *Apolenka z modrotisku* a David Böhm v rozhovoru představí vlastní originální tvůrčí procesy a techniky. Odpovědi autorů jsem záměrně pro autentičnost textu ponechala bez jazykové korektury. Rozhovory s vybranými tvůrci se odehrávaly od roku 2021 až do současnosti. Za mimořádnou vstřícnost, upřímnost a pomoc jim patří mé poděkování. Jen díky nim se mně podařilo přiblížit a popsat problematiku tvorby knih o umění pro děti z pohledu jejich autorů a tvůrců.

2.2.1.3 Rozhovor s Rostislavem Koryčánkem

Rostislav Koryčánek se zabývá teorií a dějinami architektury. Vystudoval dějiny umění na Filozofické fakultě a sociologii na Fakultě sociálních studií (2001). Během studia spolupracoval s Vydavatelstvím Era, specializujícím se na odbornou literaturu z oblasti architektury a stavitelství. V roce 2001 stál u zrodu časopisu *Era 21*, architektonického odborného dvouměsíčníku. V letech 2007–2012 působil ve funkci ředitele brněnského Domu umění. Opakovaně organizoval přehlídku sochařských realizací v centru

Brna nazvanou *Sochy v ulicích*. Je iniciátorem a vůdčí osobností projektu Brněnské architektonické stezky / Brněnského architektonického manuálu (BAM), jehož smyslem je poskytnout informace zájemcům o brněnskou architekturu. Působil jako vedoucí Metodického centra CENS (Centrum nových strategií muzejní prezentace) v Moravské galerii v Brně. Rostislav Koryčánek je spoluautorem knihy o umění pro děti *Jak se dělá galerie*. Inicioval i řadu výstav, zmínit lze v této souvislosti například projekt *Formáty transformace 89–09* (2009), prezentující sedm pohledů (Karel Císař, Vít Havránek, Michal Koleček, Tomáš Pospiszyl, Marie Polášková, Milena Slavická, Petr Vaňous) na novou českou a slovenskou identitu, a výstavu *Signály z neznáma* Pavla Kořínka a Tomáše Prokúpku (2012) dokumentující vývoj české komiksové scény. Podílel se na prezentaci fotografií Joela-Petera Witkina, jež byla součástí projektu *Decadence Now!* (2010) teoretika umění Otto M. Urbana.

Rozhovor autorky s Rostislavem Koryčánkem, 14. 12. 2021

Jsi jedním z autorů publikace *Jak se dělá galerie*, která již byla vydána v několika jazycích a ve dvou českých vydáních. Jak jsi se k spoluautorství této publikace dostal?

Dostal jsem se k ní až v průběhu práce na ní, v době, kdy jsem přišel do Moravské galerie v roce 2014. To už byl projekt součástí projektu CENS, už měl nějaké kontury. Na začátku byl Ondřej Chrobák, případně ještě Martin Vaněk, když jsem se do toho přidával já, už to bylo rozběhnuté.

Mě by zajímalo, jestli jste, když jste tu knížku tvořili, měli nějakou cílovou skupinu, kterou jste si vytyčili. Například skupina, která je ztracená v galerii, v muzeu, nebo skupina, která galerii nerozumí nebo o galerii jenom něco tuší?

My jsme o tom často debatovali a myslím, že jsme se dostávali od nižších věkových skupin, dejme tomu předškolních dětí, dětí na prvním stupni, a skončili jsme u druhého stupně s tím, že potom jsme to už ani nijak neřešili. Cílem se nakonec stalo to, že bychom ve výsledku chtěli udělat pokus, že bychom to použili pro vysokoškolské kurzy. Já jsem to dvakrát, třikrát vyzkoušel v rámci přednášek typologie na architektuře. V případě galerie jsem použil naše materiály z knížky. A ono to kupodivu zafungovalo, protože – nechci to zobecňovat – ale přeci jenom povědomí o tom, jaké je fungování galerie, není ani u dospělých lidí, kteří studují na vysoké škole. Ukázalo se, že i tam to dávalo smysl, ale asi se to nedá používat obecně, jako dejme tomu učební pomůcka v rámci výuky muzeologie, to by asi už bylo na pováženou, ale v rámci architektury to ještě jde.

Co se týká toho fungování – já si stejně myslím, že tohle je typ knížek, kde je nutná asistence rodiče. Až když to zajímá rodiče a shledává tam něco zajímavého, co ho baví a co mu dává smysl, tak to dokáže zprostředkovat se zaujetím dítěti. Věřím, že ta knížka to umí navodit, ale asi ve velmi speciálních případech – nemyslím si, že by si to vzalo a přečetlo samo nějaké dítě. Určitě vím, že to funguje ve školách, že knihu používají jako pomůcku při představování toho, jak se to má s galeriemi. Co se tam dá najít a nějaké členění, nebo jak se hospodaří se sbírkami, jak se tvoří výstava. Ale není to žádná dobrodružná kniha, nedá se tam udržet příběhová linie. Tím pádem je to roztrháno na několik možných témat, která ale mohou příběhovým knížkám pro děti konkurovat. Tato knížka bude vždycky s nějakým doprovodem.

Byly impulsem pro vytvoření knihy i tvoje děti? Ptaly se, kde pracuješ a co vlastně děláš?

Já jsem toho zpětně využil. Sám jsem ocenil, že takto se stávám zřetelnějším. Zvláště pak v tom mezidobí, kdy třeba má nejstarší se zásadním způsobem nechtěla zúčastňovat čehokoliv, co je spojeno s muzeem nebo galerií. Když jsem já řekl muzeum nebo galerie, tak se ona úplně zařala, iracionálně. A to kupodivu teď přešlo, a naopak její zájem se zcela přirozeně vrací. Ale tehdy to bylo zkomplikované a samozřejmě ty mladší na to začaly takto reagovat, protože to viděly u Josefiny. Já sám jsem rád, že se takto vizualizuje, co dělám, ale zároveň jsem u dětí testoval, jak to funguje.

Protože další velké debaty, které jsme k té knížce měli, bylo, jaký stylistický nátlak mít, jaký zvolit jazyk. Určitě bylo od začátku jasné, že se minimalizuje počet cizích slov. A buď se nahradí nějakými dostupnými, nebo se každé neznámé slovo, které nahradit nelze, jako třeba Kunsthalle nebo Bezoá, se v knize popíše. Ale i tak – jak by měla fungovat stylistika, vhodná pro dětskou knihu, s tím nikdo z nás neměl zkušenosti. Takže jak jsme to testovali, nebo jak jsem to já testoval – protože v té době jsem z těch autorů, kromě Davida Böhma, měl děti jenom já.

Naštěstí se do toho zapojilo vydavatelství Albatros, paní Kopečková k tomu přiřadila jednu ze svých osvědčených redaktorek, která k tomu přišla už s profesní zručností. Jak sekat, že tam nemohou být dlouhé věty, že ty věty mohou být maximálně rozvinuté, čím kratší, tím lepší. S její pomocí se nám ten jazyk podařilo vytříbit. V každém případě to není nic jednoduchého. Já jsem se na tom rád podílel, rád jsem to psal, ale minimálně v tom úvodu, než jsme se našli, jak to psát, tak to bylo strašně těžké a zdlouhavé.

Nejradostnější na téhle přípravě bylo právě to, že jsme se spoustu hodin pouze potkávali a pouze jsme o tom mluvili a vybírali, co by tam mohlo být. To vlastně bylo to nejradostnější z celé té přípravy – my jsme tomu říkali workshopy. Odehrávalo se to v Jurkovičce, kde jsme na to měli třeba celý den čas, takže jsme tam v té části jenom plkali, ale zase to tímto procházelo už v tom úvodu vícestannou kritikou. Každý, když s něčím přicházel, musel umět vyargumentovat a získat si přízeň těch zbývajících dvou. To tomu dávalo velký náboj, ta práce byla neuvěřitelně napínavá.

Já si nedovedu představit, jak tři kurátoři ve vile celý den diskutují. A ještě s Davidem, předpokládám.

S Davidem Böhmem jsme se potkali párkrát a potom ten hlavní díl spolupráce probíhal spíš na dálku, telefonovali jsme si kvůli tomu a spojovali jsme se spíš přes Skype. Stalo se nám, že právě jsme měli workshop v Jurkovičce a my jsme hledali osmyslnění celé té věci, chtěli jsme, abychom mohli dětem ukázat, co každý z nás dělá. Otevřít to, zbavit ten institut galerie, muzea nedostupnosti, mimořádnosti nebo přehnané vznešenosti. Zkrátka, trošku to stáhnout. Ale stalo se, že Marek Štěpán – to je architekt, který zároveň v Jurkovičce připravoval stálou expozici, takové ty prostorové struktury – dělal průvodce pro děti ve věku devět let. Když šel do vily, tak se tam s námi potkal a říkal „*Jé kluci, vy jste tady, to je perfektní, nemohl bych vás o něco poprosit? Nemohli byste zahrát, jakože jste kurátoři?*“ My ale, že to nemusíme hrát, my jsme kurátoři. „*No ale, že tady bydlíte.*“ „*Kde bydlíme – v Jurkovičce?*“ „*No, aby to pro ně bylo zajímavější.*“

A my jsme na to přistoupili. Otevřely se hlavní dveře, my stáli před hlavním vchodem, v tom loubí, a říkáme „*Dobrý den, děti, my jsme kurátoři vily, já se jmenuji Rost'a, tohle je Ondra, a víte co dělají kurátoři?*“ Teď jsme jim to začali popisovat a jeden kluk na nás hleděl a říká: „*Vy tady opravdu bydlíte?*“ „*Ano.*“ Tak jsme zjistili zpětně velmi rychle, že vlastně zas toho tolik neozřejmujeme, jako spíš, že se podílíme na vytváření nějakých dalších mýtů. Když si představím, že minimálně tady tenhle kluk odcházel a dlouho mu to zůstalo v hlavě, že v tomhle domě, kde byl kdysi se školou, žijí dva kurátoři Rost'a a Ondra, a bůhví, co to je za týpky a ti tvoří výstavy tady po Brně.

Co si z knížky může odnést dospělý čtenář? Říkal jsi, že jsi to testoval na architektuře, že ten impuls by měl vzejít od rodičů, že to dítě na tu knihu v knihkupectví samo nesáhne.

Já si myslím, že tohle je ten typ knížek, které se k dětem dostávají přes rodiče. Že to nejsou knihy, na které – nechci to generalizovat – děti samy sáhnou. Ale není to skvělý komiks,

není to Astrid Lindgrenová. Ten motiv zpravidla jde přes rodiče. To je ten moment, kdy rodič knihu sice čte, ale zároveň se dozvídá něco nového – já to znám sám, protože jedna z mimořádně oblíbených knih Františka je *Astrokocour*, který vypráví příběh historie vesmíru. A je to krásné, je to zcela to samé, když se tam vezme několik důležitých kapitol, které se převypráví jazykem, blízkým dítěti. Ale vzhledem k tomu, že já o astronomii nevím vůbec nic, a zároveň mě to láká, i pro mě je to neuvěřitelně poučné a zábavné, a rád takovou knížku čtu.

Takže myslím, že tohle je to samé, myslím, že v tomto ohledu to může zajímavě fungovat i pro dospělé. Protože pro člověka, který se nepohybuje v uměleckém provozu, ale zároveň mu není cizí konzumovat umění, chodit na výstavy, může být zajímavé nahlédnout do útrob a do střev toho, jak funguje galerie a které jsou nějaké historické milníky vůbec vzniku fenoménu galerie a hledání vhodných způsobů prezentace. Protože jenom tohle uvědomění, že to není samozřejmé, ale že to je objevování a v případě muzea či galerie je to jeden z největších kulturních výdobytků Evropy, který se globálně dostal do celého světa, tak už jenom tohle jsou zajímavé momenty, které stojí za to si uvědomit. No a u studentů to může nastartovat i nějaký hlubší zájem, zájem hledat ještě hlubší souvislosti, které za tím jsou.

Myslíš, že by to mohlo fungovat jako učebnice?

Ano, ale jenom jako úvod. Chtělo by to mít ještě nějakou nadstavbu. Tohle může být ilustrativní základ, ale chtělo by to hned mít – pokud se tam třeba mluví o Vilému Vaughn Bodě – něco k jeho osobě a k jeho práci a jít do hloubky v rámci historických událostí, a i v rámci historických kontextů. Ale umím si představit, že by to mohlo takhle zafungovat.

Dělali jste si rešerši, co je na trhu?

Dělali, ale zároveň jsme zjistili, že vznikla řada knížek, které se týkají právě autorů – Picassa, Le Corbusiera, a předpokládám, že se dostávají i umělecké směry nějakým způsobem k převyprávění, nebo už byly převyprávěny. Ale ono to taky bylo na začátku toho, kdy minimálně na českém trhu se odehrával boom knížek, které se snaží přiblížit umění i jiným skupinám ve společnosti. Zároveň ale nastal ten moment, že my jsme nevěděli, že Ondřej Horák chystá knížku *Proč obrazy nepotřebují názvy*. (Franta a Horák, 2014). Což je strašně složité tak, jak je složitý tento název. A přitom na tom dělal Jirka Franta a ten si přizval Davida Böhma, a u nás to bylo naopak. Ale oni neměli potřebu o tom mluvit s námi, a nás ani nenapadlo se vyptávat. Až potom, když jeden z nich na něco takového upozornil, jsme byli překvapení, že se něco takového chystá. A tato knížka vyšla dřív, a tím pádem na sebe

ona vzala ten největší díl pozornosti. A tak po zásluze, myslím, že byla v tom načasování, kdy se z ní stalo zjevení v rámci těchto knih. Protože to také ukázalo, že něčeho takového se nedostává, že to je díra na knižním trhu. Ale ta hodnocení dávali dospělí kritici, nikoliv děti. V očích dospělých uživatelů, čtenářů, kritiků, to bylo nesmírně oceňované.

A knížka *Jak se dělá galerie* šla hned za tím. Ještě chytla tu dobrou vlnu. Ale dnes je potřeba upoutat větší pozornost – to se třeba podařilo Davidu Böhmovi, Jiřímu Frantovi a Osamu Okamurovi s knížkou *Město pro každého*. To má neuvěřitelnou poetiku, která je postavená na fotografiích, ale jazyk je složitý. Rozhodně to není pro první stupeň ani začátek druhého stupně. Je to od třinácti nahoru, a ještě i to je málo, protože je tam tolik informací a podle mě je tam hodně i odborného vhledu do problematiky.

David Böhm – jak jste došli ke spolupráci?

Ten výběr proběhl přes Ondřeje. Bylo to hned na počátku a David byl také jeden z důležitých konstruktérů základní koncepce. On přichází s celou řadou podnětů a také Ondřejův výběr vyplývá z toho, že se znají z dřívější, spolupracovali i předtím. Bylo to využívání potenciálu, který si zmapovali mezi sebou už mnohem dřív. My jsme se znali také s Davidem z dřívější, ale nešli jsme spolu do jiné spolupráce než výstavní. Ale ukázalo se, že s ním je právě spolupráce v tomhle ohledu mimořádná, protože řadu věcí dokázal odzírat a zároveň byl ochotný o těch věcech debatovat a nevadilo mu předělávat obrázky a taky je doplňovat. To znamená hledat ta nejlepší řešení, a to i potom, když se do toho přidala jako grafická designérka paní Veronika Kopečková. A to bylo také bolestné, protože najít to nejlepší grafické řešení bylo docela složité.

Od začátku jsme mluvili o tom, že by to dělal Lukáš Kijonka, který tehdy ještě neměl celý ten objem prací, který má v tuhle chvíli spojený s Moravskou galerií, a nám všem byl sympatický. Ta jeho trošku neartistní poloha nám připadala výborná, ale ukázalo se, že dětská kniha je mnohem speciálnější provedení, než používání nějakých figlíků a designérských hrátek, a že to chce spíš poetiku. Při prvních pokusech najít způsob uspořádání stránek a fungování stránek a vzájemných vazeb se ukázalo, že to není nejlepší, a po různých předělávkách i Lukáš usoudil, že to asi nebude pro něho největší terno, a že si nebude z toho dělat těžkou hlavu, když se do toho pustí někdo jiný.

Přes Honzu Presse se nám podařilo najít Veroniku Kopečkovou, protože se znali z dřívější. Veronika měla v té době vydavatelství, které se specializovalo na dětskou literaturu. Díky té praxi už věděla, co funguje a co nefunguje. My jsme ani neměli tušení o těch jednoduchých

momentech, které v těch knihách pro děti fungují. A ona toto dokázala do knížky dát. Také to, jak začala pracovat s barevným členěním, s písmem, na kterém se podílel i David. Oni dva si pro sebe našli velice rychle porozumění a David byl ochotný poslouchat názory Veroniky Kopečkové a ochotně se tomu přizpůsoboval. Ten moment Veroniky a potom i Albatrosu – protože to vydavatelství Veroniky Kopečkové Albatros koupil – zároveň dal nějakou exkluzivitu. Bude tvořit knížky pro zahraniční trh a tahle knížka zároveň díky tomu, že se na tom Veronika v poměrně důležité přípravné fázi začala podílet, se už od začátku chystala pro zahraniční trh. Ukázalo se, že ten její názor byl relevantní, protože dobře věděla, co na mezinárodním knižním trhu funguje a se svými zkušenostmi to dokázala prodat.

Takže současně s českou verzí se už dělaly překlady?

Ne, pouze hrubá anglická verze, která se prezentovala na knižních veletrzích. Podle slov Veroniky Kopečkové jsou dva důležité veletrhy ne přímo specializované na dětskou knihu – jeden je v Boloni a druhý ve Frankfurtu. Samozřejmě je důležitá dětská sekce. V Boloni ta knížka získala důležitou cenu, což také napomohlo pozornosti dalších vydavatelů. První verze nebyla anglická, byla německá. Za to může David Böhm, protože on s nejnovější knížkou v hlavě zabodoval sám u jednoho vydavatelství. To, když zjistilo, že David chystá, nebo se podílí na další knize, tak si hned vyžádali ilustrace a okamžitě do toho chtěli jít. Tam se dělal pečlivý překlad, který s námi chtěli konzultovat, a když tam byly nějaké věci, chtěli dovysvětlit z naší strany, jak je to míněno, nebo se dotazovali, jestli tam můžou některé významy posunout. Protože to, jak u nás funguje galerijní svět, je hodně svázané s německým jazykovým prostředím. Byli jsme jednak součástí Rakousko-uherské monarchie, byla zde propojenost na to, jak se koncepčně ustanovovalo fungování a pojetí v muzeích a my jsme byli nedílnou součástí toho prostoru. V mnoha ohledech překlad mohl být jednoduchý, ale nebyl úplně bez kolizí. Hned v úvodu *Jak se dělá galerie* se stalo, že název je oříškem. V Německu galerie je hlavně obchodní galerie. Jak se dělá galerie – Jak se dělá velká obchodní galerie. Po dlouhých debatách a nahazování vhodnějších srozumitelných názvů se to nakonec v němčině uvádělo jako *Wie Kommt Die Kunst Ins Museum*.

Jak jste vybírali reprodukce, podle jakého klíče – aby se dobře malovalo, nebo podle období?

Vznikalo to z wishlistu, který jsme dávali dohromady všichni, i David Böhm. A David Böhm tam přicházel s řadou momentů, i zábavných, co by tam chtěl mít. Týkalo se to třeba Rafanů, a toto také prošlo aktualizací už v německém překladu, protože se jim nezdálo, že je všechno

relevantní pro německý kulturní prostor. Což je srozumitelné, je tam několik věcí, které jsou velmi speciální, jako je třeba Krištof Kintera.

Takže v té německé mutaci je někdo jiný?

Krištof Kintera tam myslím je. Oni řadu věcí akceptovali, ale žádali po Davidovi ještě něco přimalovat. Takže každý z kurátorů si napsal, co by tam mělo být za díla... Ono to vychází i z toho, že třeba každý z nás psal některou z těch kapitol, víc se jí věnoval, a proto se to tak skládalo dohromady.

A Jiřího Frantu jste si pozvali proto, že krásně maluje města?

On je v tom hraička.

Jako hosta...

No to si takhle oni nadefinovali, mezi sebou – David Böhm je host u Jirky Franty a Jirka Franta je host tady. A je to tak, jak si on umí to město seskládat dohromady, je v tom kus té dětské vpíjivosti, té radosti z toho, když se dokáže v ptačím nadhledu podívat do útroh města. Já jsem to miloval jako dítě. Člověk si tam situuje příběhy, a vyhledává ten nejsympatičtější, ten mu prezentuje nějakou situaci.

Jak se knížce daří?

Já to přesně nevím. Dělal se druhé vydání, protože některé nedostatky tam byly, takže se to trošku dopracovalo. Některé chyby, které tam byly, se opravily, doplnilo se to.

Když jsem dostal korejské vydání, tak jsem na to úplně hleděl. Myslel jsem, že angličtina a němčina, ale angličtina doposud není, některé mety se nenaplnily. A už se asi nenaplní, protože přeci jenom ta knížka morálně zastarává, není to srozumitelné, není to příběh umění.

2.2.1.4 Rozhovor se Silvií Šeborovou

Silvie Šeborová je kurátorkou a autorkou knih o umění pro děti. Mezi její zájmy patří současné umění, možnosti jeho prezentace a zprostředkování umění veřejnosti. V roce 2008 založila internetový server artalk.cz, který do roku 2015 vedla. V letech 2003–2010 pracovala jako lektorka, v letech 2015–2019 jako náměstkyně pro vnější komunikaci a vedoucí lektorského oddělení v Moravské galerii. Jako nezávislá kurátorka připravila řadu projektů v galeriích v Brně a Praze. Podílí se na organizaci a moderování diskuzí o současném umění. Publikovala v časopisech *A2*, *Art+Antiques* a *Flash Art*, vyučovala na

Semináři dějin umění Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Silvie Šeborová je autorkou knih *Jak se dělá galerie? Jak namalovat vejce? a Nedělní párty s Picassem*.

Rozhovor autorky se se Silvií Šeborovou, 7. 1. 2022

Co tě čeká v roce 2022?

Dokončujeme s Jiřím Pelclem a Jiřím Frantou knížku s názvem *Jak se dělá design*. Její stěžejní část do určité míry pracuje s výstavou Jiřího Pelcla v Uměleckoprůmyslovém muzeu Moravské galerie v Brně. Výstava je rozdělena do jednotlivých kapitol podle materiálů, z čehož se vychází i v knize. V publikaci věnujeme pozornost jednotlivým materiálům, se kterými designéři pracují, byť je to myšlenka trochu zastaralá. V dnešní době je diskurs o designu trochu jiný, řeší se aktuální témata jako feminismus, design pro lidi s určitými znevýhodněními, důležitá je otázka sociálního designu, ekologie a jiného způsobu přemýšlení nad samotnou profesí. Od rozdělení po materiálech se upouští. Přesto si myslím, že k vysvětlení a k historii designu to dává smysl.

V současné době také dlouhodobě pracuji na jiných projektech, jako je Brno Art Week, festival Open Studios, nebo kandidatura Brna na titul na Evropské hlavní město kultury.

Kdo je ilustrátorem knížky Jak se dělá design?

Jiří Franta. Jeho volba vychází z dlouhodobé spolupráce. Mám s ním velmi dobrou zkušenost s prací na knížce *Jak namalovat vejce*, ale spolupracovala jsem s ním i na řadě projektů v Moravské galerii, jako byly nástropní fresky v knihovně nebo projekt *Za obrazy*. Dělal také ilustrace pro Uměleckoprůmyslové muzeum, průvodce budovou a ilustroval některé pololetníky Moravské galerie. Spolupráce s ním se osvědčila, takže nebyl důvod ke změně.

Nebyla žádná jiná volba?

V případě knížky *Jak namalovat vejce* jsme procházeli řadu návrhů. Přišla jsem na malířky a malíře, kteří nejsou primárně ilustrátory a jejichž tvorba je v nějakých ohledech Šimovi blízká, ale zvítězil názor, že je lepší jít cestou, která je proslapaná a bezpečná a neexperimentovat. Což si, myslím, je obecné nastavení Moravské galerie v přístupu k externím spolupracovníkům. Obě cesty mají své výhody a nevýhody, a u vyzkoušeného ilustrátora je jasné, co od něj lze očekávat, a že výsledek bude dobrý. A Jiří Franta je skvělý kreslíř. Někdy má ale tendenci ilustrace hodně zahušťovat, takže působí trochu těžce. Na druhou stranu jsou pro děti zábavné: mohou v nich hledat řadu detailů. A je třeba zvolit

dobrého grafika, který dokáže pracovat tak, aby jeho styl mírně odlehčil. Zároveň ale, když už je to několikátá Frantova knížka, tak pro trh a pro komise, které rozhodují o knižních oceněních, často není překvapivá.

Nicméně je pravda, že i zaběhnutý ilustrátor může přijít s novou cestou. To se ukázalo například na knížce, kterou napsal Osamu Okamura – *Město pro každého*. Výtvarně ji zpracovali právě Jiří Franta s Davidem Böhmem a rozhodli se, že nebudou vytvářet klasické kresby. Město celé fyzicky postavili z papíru, papírových loutek, případně tam i dodávali hračky nebo nějaké malé věci a pak celou scénu nafotili.

U *Města pro každého* se ukázalo, že když umělci zvolili úplně jinou cestu, přinesl tento přístup do jejich tvorby nový element. U člověka, který není vyzkoušený, se může narazit na to, že výsledek dopadne špatně. Ukáže se, že spolupráce nefunguje, nebo že tam nefunguje alchymie mezi týmem, který knihu připravuje. Může to prodloužit práci, ale výhoda je, že to může přinést prvek nečekanosti a překvapení. Mám pocit, že v Česku se v poslední době trochu točíme v kruhu: Jiří Franta s Davidem Böhmem už mají nálepku ilustrátorů dětských knih. Z uměleckých ilustrátorů je velmi schopná dvojice Veronika Vlková s Honzou Šrámkem a také Vendula Chalánková – to je za mě taková nejvýraznější trojice lidí, kteří mají přesahy do volné tvorby a nevěnují se pouze ilustraci. Ještě bych sem doplnila Alexeye Klyuykova, který však v poslední době od volné tvorby ustupuje a věnuje se hlavně ilustraci.

Měla jsi nějakého oblíbeného ilustrátora v dětství?

Moje oblíbená knížka se jmenovala *Pan Tužka a slečna Pastelka o psu Gumovi nemluvě*. Slečna Pastelka chtěla mít všechno kudrlinkové a barevné a pan Tužka zase rovné a černobílé. A pak se seznámili a jejich světy se začaly prolínat a ovlivňovat. Ale mám strašně ráda knížku, kterou čtu dětem, a to je od Daisy Mrázkové *Medvídek Flora*. V něčem mi mé dětství připomíná, byť jsem ji jako dítě neměla. A pak mě fascinovali dinosauři Zdeňka Buriana.

Když jsme u těch dětí – konzultuješ s nimi svoje knížky, testuješ je na nich?

Testuju.

A bereš jejich názory?

Určitě ano, zvláště třeba pokud je tam nějaké slovo, u kterého se zarazí a ptají se, co to je. Nebo když jim připadá něco nesrozumitelného, tak to mi přijde, že to je dobrý moment, kdy si říct aha – tohle musím formulovat nějak jinak.

A dáváš svým dětem k recenzi jenom text nebo jim ukazuješ i ilustrace?

Dávala jsem jim čist text, případně ukazovala reprodukce. V případě knihy *Jak namalovat vejce* jsme postupovali, tak – a přijde mi to jako dobrý postup – že nejdřív vznikl text a pak se k němu nabalovaly další věci: ilustrace a grafika. To však neznamenal, že by Jirka Franta nevnášel svoje nápady již do koncepce knihy. Například přišel s tím, že by nějakou část knihy rád ztvárnil jako komiks, nebo jako dvoustránkovou ilustraci, a já jsem tomu text přizpůsobovala. Ale to je můj způsob práce, každý může chtít postupovat jinak. V případě knihy *Jak se dělá design* vznikají ilustrace a text zároveň, takže některé pasáže jsou již kompletně hotové, zatímco k jiným zatím nemáme nic. Vychází to ze struktury knihy, ale mně osobně více vyhovuje první způsob. Mám pocit, že když je primárně hotový celý text, lépe se mi daří uchopit knihu jako celek a pak o ní debatovat s ilustrátorem a grafikem, případně v textu podle potřeby něco změnit. Je to jako když maluješ – nejdřív si uděláš skicu celého obrazu a pak přidáváš vrstvy. Neděláš jednu část obrazu, kterou zpracuješ do detailů a pak teprve začneš pracovat na další části.

Veronika Košutková, která napsala příběh Apolenka z modrotisku, říká, že měla strach, že knihu pokazí svým textem, protože ilustrace od Veroniky Vlkové jsou hodně silné. Že se to snažila s grafikem vymyslet tak, aby tam texty byly a nebyly, měla potřebu příběh prezentovat spíše vizuálně. Kniha Jak namalovat vejce sleduje 3 linie – příběh Šímy, příběh Šímy zpracovaný komiksovou formou a ukázky Šímova díla. Komu je kniha určena?

Je to typická knížka, která je pro děti, ale vlastně si v ní čtou i rodiče.

Bylo to takhle od začátku myšleno?

Knihy vyšla ve chvíli, kdy už tady pár knížek pro děti bylo. A věděli jsme, že to takhle funguje. Není pro úplně nejmenší děti, takto kniha ani nebyla zamýšlena. V tom případě by stačilo méně textu a příběh by nemusel být tak hluboký. Stačil by třeba jenom příběh jednoho obrazu nebo příběh motivu vejce. Nicméně ve výsledné knize se vejce do názvu dostalo jenom jako jeden ze symbolů, se kterými Šíma pracoval. Dost detailně rozebírám další etapy Šímovy tvorby, kdy maloval zcela jiná témata. Pro mě další důležitá linie bylo navázání malířova příběhu na historii – měl zajímavý osud, který odráží dějiny 20. století. Konec

19. století, vědeckotechnická revoluce, která jej ovlivnila, první světová válka, druhá světová válka, všechny tyto události zásadním způsobem zamíchaly s Šimovým životem. Chtěla jsem do knihy dostat historickou linii, kterou děti na druhém stupni znají nebo mají v povědomí. Je to vlastně něco, čeho se mohou chytit a k tomu si prohloubí vědomosti, povědomí o tom, jak to dopadlo. Je tam například komiks, který zachycuje Šimovy zážitky z první světové války. Probíhá přímo na frontě, takže zprostředkovává válku očima běžného vojáka. Nejsou to velké dějiny, ale je zde vidět, jaký měla válka dopad na jednoho konkrétního člověka.

Zajímá mě, kde jste čerpali do knihy Jak namalovat vejce studijní materiály?

Pro mě to byla v podstatě podobná práce jako práce na vědeckém projektu, diplomové práci nebo přípravě výstavy či publikaci, která by byla určená pro odborné publikum. Trávila jsem dost času po knihovnách vyhledáváním nejrůznějších knih o Šimovi, ale také vyhledáváním rozhovorů s ním ve starých novinách, příspěvků, které psal, nebo dopisů, které posílal přátelům. Z toho jsem čerpala. Jediná výjimka, kde mně nešlo nic dohledat, byla v případě první světové války. Je možné, že z tohoto období žádné dokumenty nejsou k dispozici, nebo že jsou někde ve Francii, nebo v nějakém archivu. Osobně bych vsázela spíše na to, že neexistují. Pátrat po nich může být práce na roky, která nepovede k žádnému výsledku. A tolik času jsem neměla. Věděla jsem však, že byl na frontě, věděla jsem, kudy prošel, že měl zraněnou nohu, že byl v zákopech, a že dostal zánět ledvin. A našla jsem autobiografické příběhy vojáků, kteří sloužili v jednotkách, které prošly stejnými místy jako Šíma. Čerpala jsem z jejich vzpomínek, z toho, jak to vypadalo v zákopech, jak se cítili. A zkombinovala jsem to s tím, co jsem věděla o Šimovi.

Ilustrátorem knihy Jak namalovat vejce je Jiří Franta. Představuji si, že spolupráce funguje tak, že mu pošleš odkazy, a on si je nastuduje?

Přesně tak. Součástí práce bylo dohledávání podkladů pro ilustrátora. Ať už děl, která překresloval, tak i situací. Jako příklad poslouží třeba obraz od Pietera Brueghela, který Šímu inspiroval kompozicí v případě malby *Pád Ikarův*. Ilustrátorovi jsem dohledávala, jak obraz vypadá.

Jak do knížky vybíráš obrazy, které se tam prezentují?

V případě Šímy to byla základní kostra – začala jsem tím, že jsem vybrala konkrétní Šimovy obrazy. Výběr jsem konzultovala s Ondřejem Chrobákem, jakožto šéfkurátorem Moravské galerie. Rozdělila jsem je do celků, kapitol, a z toho potom vznikly jednotlivé kapitoly, které

najdete v knize. V případě knihy *Nedělní párty s Picassem* jsem pro ilustrace vybírala věci, které jsou výrazné, chytlavé, důležité, věci, které dobře ilustrují popsanou myšlenku. Zároveň jsem tam chtěla dostat pestrý mix českého, zahraničního, současného, historického umění. Věcí, které jsou notoricky známé, aby čtenář, který se tolik nezabývá uměním, měl pocit, že knize rozumí, jsem doplňovala příklady, jež znají většinou pouze odborníci.

Mohla by být kniha učebnicí?

Jak namalovat vejce lze určitě používat při hodinách dějepisu, *Nedělní párty s Picassem* je učitelům (a rodičům) přímo určená.

Narážím spíš na to, že děti vyfasují učebnice, které obalí a potom už zůstávají v poličke a učitelky si vytvářejí pracovní listy samy a učebnice v podstatě vůbec nepoužívají. Přišlo by mně strašně fajn, kdyby se ta knížka stala součástí hodin dějepisu, společenských věd nebo výtvarné výchovy.

Je to super hledat tyto přesahy mezi jednotlivými obory. Z dob, kdy jsme chodili na základní školu, jsme zvyklí na určitý systém, co je učebnice, sešit, pracovní sešit. Ale kombinování knih, zážitků, návštěv míst, výstav, vytváří mnohem plastičtější obraz. Prostřednictvím zážitků si zapamatuješ mnohem více než prostřednictvím toho, že se učíš nějaká data. Data se snadno zapomínají, protože už je mozek nepoužívá.

Myslíš si, že děti nebudou zklamané, když jim připravíš takový krásný vizuální mix v knížce, a pak navštíví galerii a uvidí obraz na zdi, ke kterému se nemohou ani přiblížit. Je to takový oslí můstek ke tvé druhé knížce...

Knihy *Nedělní párty s Picassem* je vlastně příručka pro rodiče a učitele, jak s dětmi pracovat, když do galerie dojdou, proč tam vlastně jít a jaký to může mít pro všechny přínos. A nemusí se jednat jenom o galerii, umění mohou hledat i jinde. Stává se, že dospělí mají obavy z bariéry, kterou může galerie evokovat nebo vytvářet. Není proto problém začít se o umění bavit někde ve veřejném prostoru, ve městě, v přírodě. Myslím si, že když dítě přijde do galerie bez jakéhokoliv dalšího zprostředkování umění, tak může mít problém s tím, co tam dělat a proč ho to má bavit.

V knize *Nedělní párty s Picassem* mám příměr k jiným uměleckým odvětvím, jako je literatura, film, divadlo. Když dětem kupujeme knížku nebo s nimi jdeme do kina nebo do divadla, tak vybíráme představení, které je určené jejich věku a je pro ně přizpůsobené. V umění tomu tak není, není tak koncipované. Svádí to potom k tomu, že například díla od

Petra Nikla nebo Krištofa Kintery jsou vnímána jako umění pro děti, protože svítí nebo blikají a mluví. Ale ani tato díla často primárně dětem určená nejsou.

Proto si myslím, že je v případě dětí tak důležité jim umění zprostředkovat. Kniha je návodem k tomu, jak se na věci dívat a nad čím přemýšlet. Rodič nebo učitel se může stát takovým režisérem dětské návštěvy galerie. A vůbec nevadí, že nemá umělecké vzdělání.

Co v knížce najdeme?

Jádrem knížky je návod, systém otázek, jak postupovat při kontaktu s uměleckým dílem. Ten může inspirovat i dospělé ke způsobu, jak si užít výstavu. Ale po debatě s nakladatelstvím jsme dospěli k tomu, že je dobré mít jasnou cílovou skupinu a na tu mířit, a že to budou rodiče a učitelé.

Nápad vychází ze zkušeností, kdy jsi pracovala jako edukátorka a viděla jsi, jak to chodí?

V knize zúročuji jak roky strávené v pozici lektorky v Moravské galerii i roky, které jsem strávila jako programová vedoucí na dětských táborech, a schopnost psát. Když jsem začínala pracovat jako externí lektorka v Moravské galerii v roce 2002, nebylo možné jít do expozice a dělat tam něco jiného, než mít pastelky a papír. Tedy s výjimkou Uměleckoprůmyslového muzea, kde už tehdy byl dětský ateliér, v ostatních budovách zázemí pro děti neexistovalo. V Místodržitelském paláci se občas využívala takzvaná „bílá chodba“ a když jsi byla s dětmi v expozici, dávali mi někteří ostatní zaměstnanci najevo, že trošku ruším, vadím – nešlo dělat nic tvůrčího. Model toho programu byl postavený na frontální výuce: přijdu, dětem něco povykládám, a v druhé části se tvoří jednoduché dílo, které je inspirované tím, co děti viděly. Postupně mi začalo docházet, že tento postup je špatný. Že nevyhovuje tomu, aby si z toho děti odnesly nějaký zážitek a že by programy pro školy měly být koncipované jinak. Že se děti musí nejdřív dívat, že si musí najít svoji cestu k umění. Že není třeba bránit se propojení světů – světa tábora, her, které jsme tam vymýšleli, a toho, co se děje v galerii. Nejdřív jsem tyto dva světy vnímala odděleně, ale postupně mi došlo, že přemýšlení o hrách se v upravené podobě dá dostat do galerijního programu. Také to jsem se v knížce *Nedělní párty* snažila předat dál. Zahrnula jsem tam tipy na hry, které se dají hrát s uměním a s reprodukcemi doma, ve škole, v galerii, i ve veřejném prostoru.

Chtěla jsem se ještě zeptat na výtvarníka Alexeye Klyuykova, který ilustroval Nedělní párty s Picassem. Spolupracovala jsi s ním už dříve?

S Alexeyem Klyuykovem se znám už dlouho, ještě z dob, kdy jsem vedla *Artalk*. V roce 2010 vyhrál Cenu Jindřicha Chaluppeckého a já jsem o ní psala článek. Spolupracovali jsme

na hře *Dobrodružství sběratele umění*, která je součástí expozice *Brno – předměstí Vídně* v Místodržitelském paláci. Mně přišlo důležité, aby hra vycházela z toho, co je v expozici, aby to na ni navazovalo, respektive bylo její přirozenou součástí. Abych v části vyhrazené dětem nevyprávěla příběh umění odtržený od expozice. Proto má hra podobnou strukturu jako výstava. Je rozdělena do pěti kapitol, které kopírují umělecké styly a časová období. Hráč se ocitne v roli sběratele a ve hře hledá prostřednictvím házení balónek na interaktivní zeď ukrytá díla: jedná se o konkrétní překreslené sbírkové předměty z expozice. Vytváří si tak imaginární virtuální sbírku věcí ze hry, které pak vidí naživo jako exponáty v expozici a spojí si je dohromady.

Nakladateli jsem navrhovala dva další ilustrátory, Honzu Šrámka, se kterým bych někdy ráda spolupracovala, a slovenského ilustrátora Matúše Maťátka, se kterým se vůbec neznám, nemám s ním žádnou osobní zkušenost, ale jen mě zaujal jeho styl práce. V něčem připomíná Josefa Váchala, ale je živý a soudobý, jeho ilustrace dobře fungují pro děti. Ale nakonec jsme vybrali Alexeye Klyuykova. I v tomto případě hrála roli předchozí dobrá zkušenost. Myslím si, že Alexey je nenahraditelný, protože dokáže velmi zručně nakreslit cokoliv v jakémkoliv stylu, od kubistického obrazu anebo imaginárního autora romské národnosti až po kopii starého obrazu, a navíc do toho vnášet humor a své nápady.

Jak kniha *Nedělní párty s Picassem* vznikala?

Přinesla jsem Alexeyovi hotový text, o kterém jsme se bavili. Měl k němu připomínky, které jsem do textu zapracovala, třeba se mu nezdály některé příklady zvolených děl, které jsem nahradila jinými, naopak kladně hodnotil, že v knize píšu i o technice, práci s barvou, se světlem. V tomto ohledu jsem respektovala jeho vklad. Pak jsme přemýšleli, jak zpracovat knihu dál. Knížka má malý formát, což, myslím si, je dobře. Tím pádem nám tam ale nasedlo, aby každá stránka byla dokonale výtvarně zpracovaná, protože pak už by se těžko v malém rozměru pracovalo grafičce s textem. Přes toto jsme použili celostránkové ilustrace. Na základě konzultace s Alexeyem jsem vybírala místa v textu, u kterých si myslím, že je důležité, aby byly ilustrovány, třeba v případě, že text odkazuje na nějaké dílo, které není notoricky známé. Čtenář si dílo nemusí vyhledávat, z ilustrace si udělá základní představu o tom, jak dílo vypadá. Toto byla základní kostra práce s ilustracemi, kterou jsme doplnili o obrázky v dalších kapitolách. Například v kapitole *Kam jít za uměním* je ilustrace dětského hřiště Kaštánek, nebo obchodu s knihami pro děti o umění, jiný typ ilustrací naleznete v kapitole věnované hrám. Dále jsme řešili, jak od sebe odlišit jednotlivé části knihy

a Alexey přišel s ideou dvoustránky s tapetou. Používá tapety s motivy, které jsou vytažené z jednotlivých kapitol.

Zasahuješ mu do jeho ilustrací?

Do konkrétní podoby jednotlivých ilustrací jsem v případě této knížky nezasahovala, jen v případě jedné ilustrace jsme řešili, že je to věc ve veřejném prostoru a pozadí ne zcela odpovídalo skutečnosti. Přemýšleli jsme, jestli tam nechat původní pozadí, nebo tam dát nějaké neutrální pozadí. Nicméně Alexeyovi se ve všech případech podařilo scénu výborně vystihnout. Mnohem obsáhlejší debaty jsme vedli s Jirkou Frantou v případě knihy *Jak namalovat vejce*. Tam jsme třeba řešili, aby Šimovy obrazy, které překresloval, byly ve správném poměru velikostí. Nebo který obraz vůbec vybrat a překreslit do výstavy. Pro dvoustránku věnovanou ilustraci kavárny jsme dohledávali, jak tato konkrétní kavárna ve dvacátých letech minulého století, kdy sem chodil Šíma, vypadala. Tuto ilustraci navíc Franta mírně předělával, dodával do ní konkrétní postavy a debata o ní byla mnohem intenzivnější. Nejdůležitější je však vždy diskuze nad obálkou, do níž zasahuje i nakladatel a grafik. Je to běh na dlouhou trať – nejdřív vygenerovat téma, které by mělo být na obálce, a pak se probírat variantami. V obou případech vzniklo několik variant obálek, z nichž jsme vybírali. Od různých skic, přes konkrétní návrhy, až po dopracování finálního návrhu.

A pak nastává ten moment, že si všichni řeknete „To je ono.“ Nebo je to dané tím, že už je čas a už je tiskárna domluvená?

Že si řekneme, že to je ono.

V brněnském TICu nyní chystáte publikaci o veřejném prostoru. Na co se můžeme v publikaci těšit?

Publikaci vydává Turistické a informační centrum města Brna. Jmenuje se *Brnboniéra* a je to průvodce po umění ve veřejném prostoru v městě Brně. Já jsem autorkou textů, grafiku dělá Klára Zápotocká ze studia Breiski. S Klárou jsem spolupracovala už na jiné knížce pro děti – *Proč umění?* – kterou editoval Ondřej Horák, já jsem napsala dvě kapitoly věnované obrazům ze sbírek Moravské galerie (Freitagová, Horák, 2019). *Brnboniéra* je postavena na myšlence stylizované bonboniéry, stejně jako má každý rád jiný druh čokolády nebo jiný druh příchutě bonbonů, má každý nějaký koníček, zájem, povolání, nachází se v určité životní situaci. Podle toho je knížka rozdělená do dvaceti kapitol: umění pro historiky, pivaře, běžce, rebely, politiky. Je tam i jedna kapitola pro rodiče s dětmi. Výběr umění je

mix starého, současného, moderního, soch, reliéfů, intervencí, nástěnných maleb z veřejného prostoru.

Zajímá mě kapitola pro rodiče s dětmi, můžeš ji prosím popsat?

Když jsme u dětí, jedno z témat jsou dětská hřiště. Což je fenomén, který mě zajímá – dětská hřiště realizovaná umělci, o kterém jsem psala i článek do *Flash Artu*. Pro *Brnboniéru* jsem vybrala dětské prolízačky od Zdeňka Macháčka a projekt Kateřiny Šedé v Bedřichovicích, dále pak dílo Josefa Bolfa na fasádě Jurkovičovy vily nebo sochu medvědů od Sylvie Lacinové, která se v současnosti nachází na jednom z brněnských koupališť.

Knížky o umění pro děti, které vycházejí – Jak namalovat vejce, Jak se dělá galerie – jsou úspěšné, dostávají ceny. Jak si vysvětluješ zájem o tento druh literatury?

Jednak si myslím, že tady tento druh literatury chyběl. Je otázkou, zda se trh nasytí, ale pořád si myslím, že je zde pro takovéto knihy prostor. Tyto knížky jsou krásné, mají krásné ilustrace. Je vidět, že nakladatelé, kteří je vydávají – ať už je to Moravská galerie nebo Galerie v Hodoníně, ale i jiní nakladatelé, jako třeba Labyrint, Jan Melvil Publishing – těm knížkám věnují obrovskou péči a velkou časovou dotaci. Chtějí, aby každá strana byla do detailů dotažená, aby kniha vyšla na dobrém papíře, aby byla dobře graficky zpracovaná, a to vše se na kvalitě knihy podepíše. Když děláš něco rychle, aby to rychle bylo hotové, aby se to rychle prodalo, tak se výsledek nedostaví. Myslím si, že u galerie je přínosem, že jako příspěvková organizace si může dovolit dotovat něco, u čeho primárně nemyslí na komerční stránku věci, zda se jí investice vrátí. Myslím, že práce, kterou do knihy vložíš, je pak na výsledku vidět. Taková knížka vzniká tři roky, není hned.

Romana Košutková říká, že když by si Veronika Vlková spočítala hodinovou mzdu, vyšla jí směšná částka.

Tak to je. Myslím si, že je to dáno i osobním nasazením lidí, kteří knížky připravují, tím, že jim na tom záleží. Přitom jsou hezké dětské knížky úspěšné. Rodiče mají tendenci je darovat, kniha jako dárek patří ke všem narozeninám a Vánocům, podporují tím děti ve čtení. Rodiče navíc dobře reagují na knihy, které mají větší obsahový přesah. Přiznám se, že mě trochu nebaví takové ty ilustrované encyklopedie, jakých máme doma hodně. Mám pocit, že jich vzniká velké množství a nejsou tak hezky výtvarně. Dítě se z nich dozví dané vědomosti, ale chybí jim jakýkoli další přesah.

2.2.1.5 Rozhovor s Ondřejem Horákem

Ondřej Horák je autorem výstavních, vzdělávacích a sociálně angažovaných projektů. Za publikaci *Proč obrazy nepotřebují názvy* získal v roce 2015 společně s Jiřím Frantou ocenění Magnesia Litera. Je zakladatelem vzdělávací platformy Máš umělecké střevo? Je také autorem publikací *Průvodce neklidným územím I-III*, k nimž vytvořili ilustrace David Böhm a Jiří Franta. Ondřej Horák se věnoval lektorské činnosti v Národní galerii v Praze, v letech 2009–2011 byl vedoucím Lektorského oddělení Středočeské galerie GASK v Kutné Hoře, vedoucím doprovodných programů tranzit display a programů v Galerii Rudolfinum. Ondřej Horák je spoluautorem animovaného seriálu *Podivuhodná historie umění profesora Křečka* a seriálu *Skobičiny*. Je autorem scénáře a moderátorem dokumentu *Průvodce výtvarným územím* v České televizi.

Rozhovor autorky a Ondřejem Horákem, 14. 2. 2022

Můžete popsat, jak jste se dostal k psaní knih o umění pro děti a mládež?

Při hledání způsobů, jak mluvit s návštěvníky galerií (pracoval jsem řadu let jako lektor) a především s dětmi, jsem si uvědomil, že nám chybí nějaký společný bod, od kterého se můžeme společně odrazit, když spolu mluvíme. Chyběla nám společná zkušenost, nějaký iniciační moment, který by nám pomohl zbořit komunikační bariéru. Napadlo mne, že by to mohla být třeba nějaká knížka. Snažil jsem se ji najít, ale tehdy tu žádná nebyla. Nakonec jsem na ní začal tedy pracovat sám.

Co si z knížek o umění pro děti může odnést dospělý čtenář?

To samé, co dítě. Generace současných rodičů byla díky způsobu výuky výtvarné výchovy v uplynulých desetiletích ochuzena o srozumitelný výklad některých zásadních témat. Tím, že si čtou knížky o umění společně s dětmi, se vlastně dozvídají to, o čem s nimi nikdo v době, kdy byli dětmi, nemluvil.

Čím si vysvětlujete současný zvýšený zájem o knihy o umění, jež jsou určeny pro děti?

Ta situace by byla ještě před pár lety neuvěřitelná. Před sedmi, osmi lety tu nebyla jediná, teď jich jsou desítky. Ukázalo se, že je o obdobný druh literatury zájem a nakladatelé, galerie nebo muzea si uvědomili, že je tu relativně velký prostor, jak tento dluh splatit. V drtivé většině jde o mimořádně kvalitní zpracování vybraných témat. Celou situaci vnímám jako mimořádně pozitivní ve snaze o navázání dialogu s dalšími generacemi.

*Můžete prosím popsat vznik knihy *Proč obrazy nepotřebují názvy*?*

První koncepce začala vznikat během mé pozice vedoucího lektorského centra GASK. Knížka měla být navázána na sbírku galerie. Později se koncepce začala měnit ve spolupráci s nakladatelstvím Labyrint. Vzniklo několik verzí, skoro dva roky vznikala finální podoba – komiks, jeho provázání s příběhem v knize, časová osa atd. Kniha byla náročná především v tom, že se zaměřila na mezigenerační dialog a popsání důležitých témat ve snaze o pochopení změn ve vnímání (výtvarného) umění od 19. století do současnosti.

Je v českém školním systému prostor pro tento druh literatury?

Ukazuje se, že ano. I když asi ne přímo v systému, vlastně spíš mimo systém. Zjednodušeně – někteří pedagogové pracují s našimi knížkami, webovými stránkami, pracovními listy nebo animovanými filmy, které vytváříme v rámci platformy *Máš umělecké střevo?* a zařazují je do systému své výuky.

Ve Vašich knížkách o umění hraje design knihy velkou roli. Jak si vybíráte ilustrátora?

Zpočátku hlavně na fotbale (řada ilustrátorů mých knih jsou moji spoluhráči), později jsem kritérium výběru rozšířil. V každém případě šlo bez výjimky o zásadní spoluautory konceptu knížek. Jejich práce je v našem společném pojetí víc než běžná „ilustrace“. Stejný význam hraje grafické zpracování knížek.

Proč si myslíte, že je důležité umožnit dětem i dospělým nahlédnout do světa umění?

Kromě toho, že umění dokáže svou podstatou měnit naše životy, je to také pravděpodobně jediná cesta, jak se v budoucnosti vystavěné na technologiích smysluplně uplatnit.

Které období v historii umění Vás osobně nejvíce baví?

To, které bude.

2.2.2 Téma město

2.2.2.1 Jak seznamovat děti s architekturou

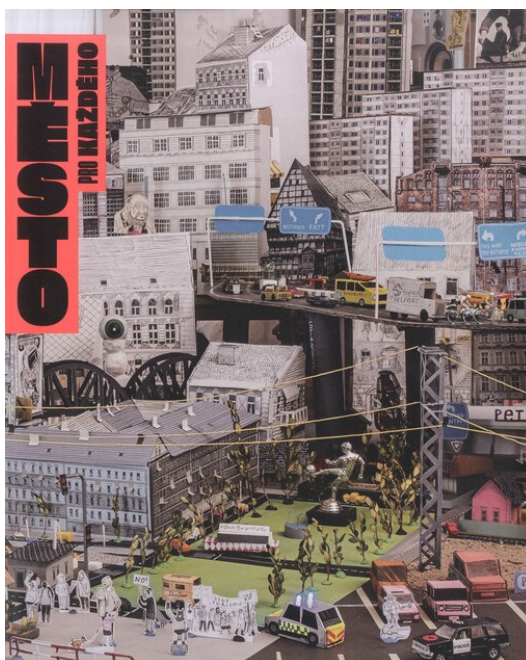
V šedesátých letech 20. století začal vznikat cyklus Miroslava Šaška „This is...“. Český ilustrátor Miroslav Šašek se proslavil především svou fantastickou nadčasovou sérií turistických průvodců *This is...*, určenou pro děti, ale i dospělé čtenáře. Průvodce *This is Paris* (Šašek, Horváth, 2013) se Šaškovými ilustracemi i textem – vyšel v roce 1959 a odstartoval sérii, která obsahovala celkem osmnáct knih. Publikace *This is London* (Šašek, Horváth, 2013) získala v roce 1959 ocenění deníku *New York Times* za nejlepší dětskou ilustrovanou knihu, stejně jako *This is New York* v roce 1960; za ni autor získal v roce 1961

také ocenění Boys' Club of America Junior Books Award. V roce 1961 Miroslav Šašek vytvořil komornější knížku s názvem Kámen není studený (Stone is Not Cold), (Šašek, 1961), kde v tlumených černošedých kresbách oživuje slavné sochy Londýna, Říma a Vatikánu. V roce 2016 vyšel reprint Šaškovy knihy v nakladatelství Baobab.

Zcela odlišným způsobem je zpracována kniha Město pro každého: Manuál urbanisty začátečníka (Okamura, 2020), která vyšla v roce 2020 v nakladatelství Labyrint. Autorem konceptu knihy a jejího textu je architekt Osamu Okamura, ilustrace vytvořili David Böhm a Jiří Franta. Kniha předkládá čtenářům rozmanitý svět města, vybízí čtenáře, aby si sami kriticky a kreativně prozkoumávali svoje město. Publikace je určena pro čtenáře od 12 let, ale i dospělý čtenář se může zamýšlet nad aktuálními otázkami městského plánování a urbanismu. Na rozdíl od knih o umění nevypráví kniha žádný příběh, ale klade čtenářům otázky, jako například: Kdo plánuje město? Kdo určuje jeho podobu? Můžu si ve městě postavit, co se mi líbí?

V knize se ilustrátoři vydali netradiční cestou – vytvořili 15 modelů města a tyto modely nafotili. Modely nafotografovali z různých úhlů, přitom v záběru nechali i tzv. backstage z realizace focení, což působí velmi přívětivě a polidšťuje to celou knihu. Kniha působí jako jeviště, kde scénograf tvoří imaginární prostor, aby diváka vtáhl do děje. Hlavní pozornost je věnována fotografiím, kterým jsou přiřazeny velkoryse dvoustrany, aby vynikly detaily celého záběru. Jednotlivé scény jsou propracovány do nejmenších maličností. Na dvoustraně, která znázorňuje náměstí ve městě, jsou modely aut, některé z papíru nebo přímo z komerčního prodeje, postavy jsou zachyceny v běžných lidských situacích, například objímající se zamilovaná dvojice, projíždějící cyklista, protestující skupinka. Výtvarníci využívali rozličné rekvizity tzv. co dům dal – čajové svíčky, vatu, angličáky, špagety apod.

Knihu doplňují černobílé ilustrace, které na jedné straně pomáhají s orientací v knize, ale po vizuální stránce působí až strohostí a odcizením, stejně jako může na obyvatele působit život ve městě.

Obr. 11 Obálka knihy Město pro každého

Textová část knihy je rozdělena do 14 kapitol. Členění knihy napomáhá výrazný text (v knize je používán font Sequel, Tusker, Rhymes), který se snaží vysvětlit, s jakými problémy se dnes města potýkají, představuje městské plánování, jak se město zásobuje energiemi, a co se skrývá v podzemí města. Klade stěžejní otázky na zanedbaný veřejný prostor, chybějící infrastrukturu, přírodní ekosystém a hospodaření s vodou. Dle Rostislava Koryčánka: „Jde o knihu, která má neuvěřitelnou poetiku, je postavená na fotografiích, ale jazyk je složitý. Rozhodně to není pro první stupeň ani začátek druhého stupně. Je to od třinácti nahoru, a ještě i to je málo, protože je tam tolik informací a podle mě je tam hodně i odborného vhledu do problematiky.“ (Z rozhovoru autorky se Rostislavem Koryčánkem ze dne 14. 12. 2021).

Hravost, nadšení, to vše nacházíme v knize Město pro každého, kdy na každé dvoustránce objevujeme nové a překvapující scény, které nás dovedou k poznání nových městských souvislostí. Miloš Cvach v rozhovoru v Bulletinu MG č. 79 (Bulletin Moravské galerie v Brně, 2019) popisuje: “Emoce, dojetí nebo tvořivé myšlení vyvolané v divákovi stykem s uměním jsou vlastní každému jedinci a zprostředkovávat se nedají, je však možné se podělit o nadšení, které je nakažlivé.“

Zvláštní pozornost si zasluhuje kniha D.O.M.E.K. (Mizielínska a Mizielínski, 2014), kterou napsali a ilustrovali Aleksandra a Daniel Mizielínski. Kniha je určena dětem od 8 let. Provádí je po 35 současných domech celého světa. V knize je text redukován na minimum a je podán

jazykem srozumitelným pro dětského čtenáře. Základními prvky knihy jsou rozmanitost, barevnost a kombinování fotografií, kreseb a velikostí písma. Mohlo by se zdát, že kniha bude pro dětského čtenáře komplikovaná, ale naopak působí velmi přehledně a atraktivně. Silvie Šeborová zmiňuje v rozhovoru, že „Kniha je návodem k tomu, jak se na věci dívat a nad čím přemýšlet. Potom mohou knihu děti dále používat samy, ale myslím, že pro malé dítě je potřeba někdo, kdo je v případě literatury autorem knížky nebo ilustrátorem, v případě divadla režisérem a hercem. A může to být právě rodič, který není vzdělaný ve výtvarném umění a je jenom průvodcem dítěte.“ (Z rozhovoru autorky se Silvií Šeborovou ze dne 7. 1. 2022).

Velmi zajímavým počinem, co se týká tématu, je kniha od Milady Rezkové *To je metro, čče*. (Rezková, 2019) Ilustrací se ujali osvědčení výtvarníci Jan Šrámek a Veronika Vlková. Její výjimečnost spočívá také v tom, že je to první dětská knížka o pražském metru. Ilustrace vznikaly kombinovanou technikou – část ilustrací vznikla počítačově, vektorovou grafikou a část je domalována akvarelem ručně a následně jsou jednotlivé části digitálně složeny dohromady, takže nelze rozeznat, co je malované a co digitální. Tento vizuální jazyk knihy je typický pro Jana Šrámka a Veroniku Vlkovou. Dle Veroniky Vlkové byla kniha více v produkčním dohledu Jana Šrámka. „Polovinu ilustrací jsme dělali společně, ale další polovinu dělal Honza. Museli jsme vše vymyslet tak, aby ty tři stylizace fungovaly dohromady. Honza dělá vektorové ilustrace i v *Ilustrátoru*. Při společné práci kombinuje vektor s akvarelem.“ (Z rozhovoru autorky se Veronikou Vlkovou ze dne 18. 3. 2022). Kniha získala v roce 2019 ocenění Nejkrásnější česká kniha roku. Záhy k ní úspěšná autorská trojice vytvořila pokračování. Nazvali je *Pokrok nezastavíš, čče!* (Vlková, Šrámek Rezková, 2023). Pokračuje ve vyprávění příběhu kluka Káji a jeho dědy Kroupy, kteří nyní podnikají výlety na blešák s elektronikou, do lesa i do hlubin internetu. Zhloubají se do nových mobilních technologií a starých počítačů, vydají se na okraj velkoměsta anebo na místa, kde se v Praze scházejí skejťáci a parkouristé.

V zahraniční literatuře zpracovával podobné téma Emiliano Ponzi, který ilustroval knihu *The Great New York Subway Map* (Ponzi, 2017). Emiliano Ponzi ve spolupráci s MoMA vytvořil knihu, která dětským čtenářům přibližuje tvorbu ikonického grafického designéra Massima Vignelliho. Pomocí ilustrací vlaků, stanic metra a panoramatu NYC vypráví kniha příběh o tom, jak Massimo Vignelli v roce 1972 vytvořil mapu metra se snadnou navigací. *The Great New York Subway Map* si klade za cíl ukázat, jak lze grafický design použít k „řešení problémů“ a přeměně „chaosu na pořádek“. Kniha je určena pro čtenáře od 8 let.

Emiliano Ponzi v rozhovoru popisuje: „Potřeboval jsem dětem vysvětlit tvůrčí procesy na příkladu významné osobnosti umění a designu, ale nechtěl jsem prosazovat představu nadělověka. Žijeme ve světě lidí, které zbožňujeme pro jejich produkty nebo jen způsob, jakým se prodávají – proto je zásadní ukázat, že nejde jen o talent. Vše je možné pomocí metody, kde zaměření na proces je klíčem k dosažení cíle.“ (Ponzi, 2017)

2.2.2.2 Rozhovor s Veronikou Vlkovou

Jemná a poetická akvarelová malba se stala poznávacím znamením Veroniky Vlkové. Veronika Vlková je absolventkou Fakulty výtvarných umění Vysokého učení technického v Brně. Tvoří dlouholeté umělecké duo s Janem Šrámkem. Samostatně ilustrovala knihu *Apolenka z modrotisku* (Galerie výtvarného umění Hodonín, 2020) a společně s Janem Šrámkem knihy *To je metro, čéče* (Paseka, 2019) a *Pokrok nezastavíš, čéče* (Paseka, 2023).

Rozhovor autorky s Veronikou Vlkovou, 18. 3. 2022

Čím jste chtěla být jako malá?

U nás v rodině jsou všichni orientovaní na biologii, zemědělství, převážně na rostliny a pěstitelství. Dostávala jsem k Vánocům mikroskopy, encyklopedie, herbáře a dlouho jsem si myslela, že to bude i moje cesta, šla jsem na přírodovědné gymnázium. Okolnosti mě ale přivedly k výtvarnému umění a povedlo se mi to v rodině prosadit, i když to nebylo úplně jednoduše přijaté.

Jaká byla Vaše cesta za vzděláním? A kdo Vás inspiroval a inspiruje?

Díky přátelům jsem se začala zajímat o experimentální film, animace a videoart. Na gymnáziu jsem se přihlásila do filmového kroužku, kam chodily mladší děti, abych mohla dělat vlastní videa, protože v té době ani nebylo moc možností, jak stříhat video doma, vše se ještě uchovávalo na VHS. Hlásila jsem se do různých ateliérů nových médií a raději i na Střední školu umění a řemesel v Brně na fotografii. Nakonec jsem zůstala v Brně na Fakultě výtvarných umění v ateliéru multimédií. Moc jsem ale nevěděla, jak to tam uchopit, protože v ateliérech byli fyzicky přítomní převážně starší studenti, kteří už tam jen něco programovali a pájeli a moje reakce na to byla, že jsem si začala kreslit. Ve druhém ročníku jsem absolvovala stáž u Margity Titlové Ylovsky v ateliéru grafiky a ta mě hodně podpořila k velkorysejším formátům, takže jsem našla odvalu malovat na plátna a velké papíry. Díky dalším stážím na FAMU a v Číně jsem se z praktických důvodů, kvůli cestování, přeorientovala na malbu akvarelem. Vtipné je, že tím, že jsem nikdy neměla žádnou

uměleckou přípravu, jsem ani neznala všechny ty techniky. Takže jsem si jen vzpomněla, že jsem u někoho viděla takové malé barvičky a pořídila si je. Práce s akvarelem pak byla úplně intuitivní a plná omylů. Pracovala jsem tedy vždy na videích a animacích a na obrazech, do kterých byla silně propsána stylizace animací a ilustrací.

Na čem momentálně pracujete?

Většinou pracuji na více věcech/projektech naráz. Dnes jsem dokončila velký obraz pro onkologický ústav v Brně. Ke konci se taky chýlí dlouhodobější práce na projektu nové expozice v Mincmistrovském sklepě v Brně o brněnských pověstech, na projekt také naváže kniha o brněnských strašidlech, kterou připravuje Michal Konečný. S Honzou Šrámkem začínáme pokračování knihy *To je metro, čéče* a zároveň pracujeme na knize o umělci Josephu Beuysovi. Paralelně s pracemi na ilustracích se pomalu začíná realizovat projekt, který mi teď dělá největší radost, a to představení pro děti se scénografem Robertem Smolíkem o rostlinách a jejich pigmentech.

Co Vás nejvíc baví zpracovávat? Jaké téma a technika?

Pořád mám silný vztah k rostlinám, ale také mě baví výrazy lidí, takže i figury, hlavně děti a také různé fantazijní a divné situace a předměty. Zajímají mě různé kultury a tradice, ať už české nebo z celého světa: domorodci, šamani atd.

Co si myslíte o knížkách o umění pro děti?

Celkově knihy pro děti považuji za nástroj pro výchovu a kultivaci. Takže pokud se podaří nějaké knihy o umění (nebo od umělců) dostat do širší skupiny dětských čtenářů, je to skvělý způsob, jak děti seznámit s jiným přemýšlením o světě a věcech okolo.

Jak jste se dostala k ilustracím knihy Apolenka z Modrotisku?

Oslovila mě Romana Košutková z Galerie výtvarného umění v Hodoníně, která mi u nich v galerii kurátorovala výstavu ilustrací z knihy *Ježíškova košilka*. Měla už dlouho v hlavě knihu o modrotisku pro děti a vyhodnotila, že by dávalo smysl, kdyby ilustrace v knize byly dělané akvarelem, protože je modrotisku nejbližší.

S jakými výzvami jste se v průběhu tvorby Apolenky z modrotisku setkala?

Během práce na knize jsem skončila se syndromem vyhoření, takže hlavní výzvou, kterou kniha přinesla, bylo lepší strukturování práce. Protože způsob, jakým ilustrace dělám, je hodně časově náročný, a aby se to stíhalo v nějakých přiměřených termínech, musím si

každodenně psát seznam, co všechno musím namalovat a vlastně pořád honím a bičuju samu sebe a někdy je to takové až mechanické splňování úkolů.

Jinak v tomhle projektu bylo hodně etnografických rešerší, což považuju spíš za plus, že ta práce byla tímhle oživená. Byli jsme v dílnách, muzeích atd. A jinak třeba bylo náročné najít akvarelovou barvu indigo, která by měla opravdu modrotiskový odstín. Potom bylo také důležité pohlídat barvy v tiskárně, protože i sebemenší posun se modrotisku vzdaloval. Tohle se stejně nepodařilo na sto procent.

Kolik skic si musíte udělat, než vzejde finální ilustrace?

Většinou si nedělám skici, ale jen si nastrádám nějaké referenční obrázky, co se týče nálady a barevnosti. U každé kompozice většinou namaluju každou jednotlivost v obrázku zvlášť a pak je skládám až v počítači.

Zajímá mě, jaké materiály si ilustrátor musí nastudovat, když dělá ilustrace o modrotisku?

Všechno, co se o tom nastudovat dá a na co je kapacita... – proces výroby, nástroje, se kterými se pracuje, interiéry a pracovní návyky jednotlivých dílen, historii modrotisku v Evropě a ve světě, současné i historické vzory, jejich významy a vývoj, co všechno se z modrotisku šilo, současné produkty z modrotisku... – samozřejmě, že byla možnost vše konzultovat s dílnami a historičkou.

Jaké výtvarné postupy jste zvolili při ilustraci knihy *To je metro, čéče*?

Knihy *To je metro, čéče* byla více v produkčním dohledu Jana Šrámka. Polovinu ilustrací jsme dělali společně, ale další polovinu dělal Honza sám, plus ještě tam má takové zjednodušené komiksy, takže jsme museli všechno vymyslet tak, aby ty tři stylizace fungovaly dohromady. Honza dělá vektorové ilustrace v ilustrátoru. Při společné práci kombinujeme vektor s akvarelem.

Co se musí stát, aby špičkový výtvarník kývl na vytvoření ilustrací pro knihy pro děti?

To nevím, někteří výtvarníci dělají autorské knihy pro děti, motivací je třeba, že mají vlastní děti nebo pro děti přátel. To, že někdo chce ilustrovat nějaký text, si představuju, že může vycházet často taky na základě přátelství nebo vášně pro téma.

Jak byste popsala svůj přístup ke své práci?

Nevím, jestli se dá popsat nějaký jednotný přístup. Často se na začátku bojím. Jsem zděšená a paralyzovaná, že se mi nepodaří naplnit představy a očekávání, které od sebe a výsledku

mám. V této fázi se věnuju rešerším. Pak začnu dělat nějaké blbosti, které mě uvolní a které se často ani nepoužijí, hodně se bavím s lidmi, se kterými spolupracuji, a na základě těch různých zkoušek najdeme to, co se nám líbí společně. Pak už je to hodně o té systematické práci, kterou jsem zmiňovala. Ale každý projekt má trochu jinou dynamiku podle zadavatele a dalších lidí, kteří se ho účastní.

Na jaký projekt nejraději vzpomínáte?

Nejraději mám asi společný autorský projekt s Janem *Kouzlo zapomnětlivosti*, kde jsme s Honzou mimo jiné řešili i svoje kořeny. Honza tatarsko-ukrajinské, a já na stejném místě v rodové linii německé, odsunuté. Inspirovali jsme se příběhem Josepha Beuyse o jeho sestřelení na Krymu a záchraně místními šamany, řešili jsme historii Krymu a Ukrajiny, různé druhy viny a odpuštění. Pár měsíců po dokončení projektu přišla okupace a anexe Krymu Ruskem. Nedávno jsme se k projektu zase vrátili, pracujeme na knize pro děti o Beuysovi a stane se tohle!

Jak vnímáte rozdíly mezi historickou ilustrací a současnou ilustrací pro děti?

To je hodně široká otázka. Asi se neptáte na formální stránku. Ono to vždycky odráží stejně jako v umění a ve všem aktuální společnost. Takže když tady máme těžký kapitalismus, tak prostě majoritní procento knih pro děti bude vyráběno především s motivací dobrého prodeje. Současné technologie umožňují rychlou produkci ilustrací a knih, tohle všechno devalvuje kvalitu. Naštěstí ale pořád je na trhu hodně lidí, co se snaží o vydávání vkusných a smysluplných knih pro děti, a tak se sice pomalu, ale trpělivě pořád oslovují další a další rodiče a čtenáři. Například v severských zemích je úplně jiný standard vizuality a témat. Taky je rozdíl třeba v tom, jak se rozšiřují různé současné diskuze, tak se v současné době vydává hodně pro děti tematicky netradičních knih z oblasti ekologie, psychologie, sexuality, nemocí, smrti atd. O takové knihy by dřív asi nebyl zase takový zájem. Ta témata musela být více zaobalená do nějakých příběhů a obrazů, teď se jde napřímo.

Jak byste definovala dobrou knihu určenou dětskému čtenáři?

Tak asi, že v ní jsou myšlenky nebo druh lidského poznání, které jsou pro děti přínosem a obohacením a že kultivují estetické vnímání, morální vnímání nebo vnímání sebe sama.

Máte nějakou vizi, můžete popsat další plány a projekty?

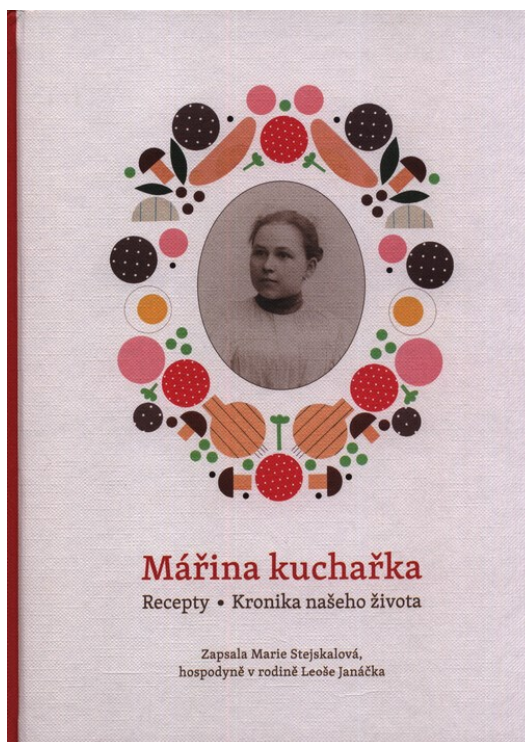
Jak už jsem zmínila výše, brzy vyjde kniha o umělci Josephu Beuysovi pod nakladatelstvím PAF a pokračování knihy *To je metro, čéče*, kterou zase vydá Paseka (Jedná se o knihu *Pokrok nezastavíš, čéče*). Brněnský TIC podpoří knihu o brněnských strašidlech. S Romanou Košutkovou chceme udělat knihu pro děti o ornamentech. Ještě mám dva nápady na knihy, které bych chtěla zrealizovat co nejdříve, ale to asi ještě nechci prozrazovat. Mimo to se budu věnovat svojí volné tvorbě.

2.2.3 Téma hudba

2.2.3.1 Příběh hudby

V posledních letech se rozšířily i umělecké aktivity či projekty s multidisciplinárním přesahem. V Moravské galerii a Filharmonii Brno vznikl program pro děti s názvem *Noty a barvy*. Prostřednictvím workshopu se představují dětem a mládeži dvě významné kulturní instituce – Moravská galerie v Brně a Filharmonie Brno. Tyto dvě instituce spolupracují již několik let zejména na příměstských táborech či workshopech, které jsou velmi oblíbené. Workshop pod vedením lektorek Michaely Gerichové a Kristýny Drášilové se snaží spojit dva světy – hudební a výtvarný, což jsou velmi důležité složky, které významně ovlivňují utváření osobnosti člověka. Workshop si klade za cíl povzbudit u dětí zájem o hudbu a umění. Kreativní a zábavnou formou u dětí rozvíjí tvůrčí myšlení a spolupráci.

Jednou z nejvýraznějších umělkyně, která se zabývá ilustrací pro děti, je Vendula Chalánková. Multižánrová umělkyně patří k výjimečnému zjevu na české výtvarné scéně. Pozornost si získala komiksy, v nichž osobitým cynickým humorem glosuje zdánlivě banální momenty z obyčejného života, její tvorbě dominuje barevný papír a nůžky, ručně vystřihované koláže dodávají jedinečnost jejím knižním ilustracím i animovaným filmům. V roce 2009 jí vyšla první vyšivaná kniha *O Červené Karkulce*. (Chalánková, 2009). I když v rozhovoru popisuje, že její cesta za ilustrací pro děti byla spletitá a těžká, dokázala pomocí vtipu, originálních ilustrací zaujmout děti i dospělé čtenáře. Svůj jedinečný rukopis uplatnila i v dalších projektech. Pro TIC Brno zpracovávala projekt *Leoš Janáček*. V první fázi vzniklo pexeso, merch-trička, čokolády, hrníček, a nakonec třídílné animované video. Zajímavým konceptem je kniha *Mářina kuchařka* (Stejskalová, 2020). Dle Venduly Chalánkové se v knize dozvíme: „*Jak se u Janáčků jedlo, co se jedlo, a Mářa v knize osobitým způsobem komentuje, co mu chutnalo a co ne...*“ (Z rozhovoru autorky s Vendulou Chalánkovou ze dne 21. 2. 2022). I ona, jako většina ilustrátorů dětských knih zmiňuje, že zásadní je spolupráce s autorem knihy.

Obr. 12 Obálka knihy Mářina kuchařka

2.2.3.2 Rozhovor s Vendulou Chalánkovou

S umělkyní jsme se potkaly v jejím vyhlášeném ateliéru v Husovicích v Brně. Vendula Chalánková je česká výtvarnice, konceptuální umělkyně a kreslířka komiksových stripů. Dlouhodobě se věnuje dětem a svým originálním výtvarným rukopisem přináší radost širokému publiku. Je autorkou knížek. *Zpívejte s námi I, II, III, Vyšívané pohádky, O Červené karkulce, O perníkové chaloupce, Cukr a počasí, Dnes dítě, Liška Bystrouška* a mnoha dalších. Pro skanzen ve Strážnici vytvořila pracovní listy a webovou prezentaci. V současnosti dokončuje komiks o Mendelovi, animovaný film o jeho životě, a kuchařku z Mendelova života. Pro Českou televizi navrhla výtvarnou koncepci pořadu *Zpívejte s námi*.

Rozhovor autorky s Vendulou Chalánkovou, 21. 2. 2022

Čím jste chtěla být jako malá?

Tatínek byl řidič z povolání, chvílku jsem chtěla být řidičem. Maminka pracovala na poště, takže jsem chtěla být poštovní doručovatelka, pak také květinářka, kosmonaut a popelář.

Rodiče mně kupovali knížky *Anička a básnička, Anička malířka*, a tyto knihy mě nadchly a bylo rozhodnuto, že chci být ilustrátorkou.

Jaká byla Vaše cesta za vzděláním? A kdo Vás inspiroval a inspiruje?

Na střední škole jsem měla výbornou paní profesorku Vladku Hlavinkovou, ona mě vedla a inspirovala. Vyučovala dějiny umění, výtvarnou výchovu, a když jsem školu ukončila, poslala mě na mezinárodní sympozium do Uherského Ostrohu. Kromě výtvarných workshopů tam byly i divadelní programy, které spočívaly v tom, že každý umělec představoval svoje práce a my jsme si mohli vybrat s kým tam ten týden strávíme. Mě zaujal Marian Palla, hlavně jeho fotky z performancí, okouzly mě, a proto jsem se rozhodla, že se přihlásím na FaVU.

Jak jste se dostala k ilustracím pro děti?

Cesta k ilustracím byla spletitá a těžká, já jsem ilustraci nestudovala a byla jsem samouk. Ale hned po škole jsem si založila designovou značku a začala jsem šít nášivky, hračky a vyrábět náušnice. Hodně těch nášivek byla zvířátka, holčičky. Pak jsem potkala Veroniku Kopečkovou, která pracovala v nakladatelství, a ta mně nabídla, že bych mohla zkusit udělat svoji knížku. V té době už jsem měla hotové nášivky Karkulky, vlka a babičky. Veronika původně chtěla, aby v knížce byla jenom razítka, že děti si v knížce budou razítkovat postavičky. Na první schůzku s Veronikou jsem donesla svoje vytvořené nášivky, a jí se to tak líbilo, že jsme se rozhodly udělat první šitou knížku.

Na čem momentálně pracujete? V jednom rozhovoru z roku 2021 jste se zmiňovala, že chystáte dětskou knížku, ale zatím nebudete nic prozrazovat?

V roce 2020 vyšly 3 knížky – a to byly *Liška Bystrouška*, *Mářina kuchařka* a *Bulbem záchranáře*. V loňském roce nevyšla žádná knížka, ale bylo hodně práce pro internet. Což byla novinka, nevědělo se, jestli se některé výstavy budou moci zahájit. V té době se mně ozvali z galerie Benešov – Muzea umění a designu, že chystají výstavu *Všednost*, a vymysleli, že já budu ilustrovat věci ze sbírek pomocí koláže a potom se z toho udělá interaktivní web. Součástí webu jsou 3 místnosti – kuchyň, obývací, ložnice. Vše je z jejich sbírek, a když se na to klikne, dostanete se až na fotku sbírkového předmětu, kde jsou další informace.

Potom jsem dělala pro skanzen ve Strážnici, tam jsme vymysleli cestičku Jaro, Léto, Podzim Zima. Půjde po různých stanovištích, jsou tam k tomu různá videa a úkoly. Práce spočívala v tom, že jsme nafotili skanzen a dělali jsme domečky, potom různé zvyky, ale to už byla spolupráce s Janem Opišovským, to je taková moje posila ze Slovenska.

Můžete popsat, jak vznikl projekt Leoš Janáček a co vše zahrnuje?

U projektu vše začalo pozvolna. První zadání bylo pexeso. Ale na pexeso potřebujete hrozně moc ilustrací, to je 16 obrázků, aby pak bylo 32 dílků, takže se začalo s ilustracemi z Janáčkovy rodiny. Tam byl Leoš v různých životních etapách, pak tam byla jeho nejbližší rodina, jeho nejbližší přátelé, postavičky z opery *Příhody lišky Bystroušky*. Úplný prvopočátek byl, že jsem od Jana Zahrádky dostala knížku *Leoš Janáček ve fotografiích*, takže z té jsem zásadním způsobem vycházela. Janáček je tam prezentován nafocený v různých životních fázích, ta knížka je hrozně pěkná, je tam vyobrazen, jak cestoval, s kým se stýkal.

Po vzniku pexesa se vše začalo přirozeně nabalovat. Vzniklo tedy pexeso, merch-trička, čokolády, hrníček a potom vzniklo 3dílné animované video z jeho života – *Jak se narodil a studoval, Jak tvořil a slávy nedocházel a Jak slávy došel a zemřel*.

A kniha o Janáčkově nevyšla?

Vyšla. *Mářina kuchařka*. To jsou zápisky Marie Stejskalové, která u Janáčků dělala hospodyně, ta si zapisovala recepty, ty prokládala zápisky, které sama nazvala Kronika našeho života. V knize se dovídáme, jak se u Janáčků jedlo, co se jedlo a Mářa tam osobitým způsobem komentuje, co mu chutnalo a co ne.

Zajímá mě, jaké materiály si ilustrátor musí nastudovat, když dělá ilustrace pro děti o hudbě?

U projektu o Janáčkově byla zásadní spolupráce s Jiřím Zahrádkou a s jeho ženou Šárkou. Oni mě začali brát na operu, a ještě jsem dostala knihu *Leoš Janáček ve fotografiích*. Pak další různé knihy, třeba původní *Mářinu kuchařku*. To vlastně nebyla kuchařka, byl to takový sešit, který se našel v pozůstalosti a jsou tam zápisky Marie Trkalové, která mapovala život u Janáčků, z toho, co jí Marie Stejskalová vyprávěla. Byla zapisovatelkou života.

Při přípravě pracovních listů ve Strážnici jsme nejprve prošli skanzen, nafotila jsem si velkou spoustu fotek. To bylo pro nás určující a ty postavičky, pro ty jsme po skanzenu chtěli, aby dodali fotky. Skanzen chtěl, aby to bylo hodně specifické, aby to byl ten tradiční kroj, a ještě na danou roční dobu, co se opravdu nosilo, takže hledali v archívech a dodávali nám fotky.

A pro Galerii výtvarného umění v Hodoníně, kde jsem zpracovávala pracovní listy, to byla hodně speciální věc, protože dobové fotky nejsou nebo jsou černobílé. Hodně se tam vycházelo z obrazů Joži Úprky. Romana Košutková byla připravená, vytiskla všechny možné materiály, ke každému tematickému okruhu měla složku fotek. Velmi zajímavé bylo, že úvodnice, které jsem jim zpracovávala, jsou zachyceny jenom na obraze Joži Úprky.

Podle toho se ví, jak byly barevné, protože to byl natolik sváteční oděv, že oni v něm byli i pohřbíváni.

Je rozdíl v přístupu při tvorbě pracovních listů pro online prostor?

Za mě trochu ano. Ono je to trochu specifické v tom, že v online prostoru se pracuje po částech, pak se to zvlášť fotí a pak se to graficky vkládá. Když dělám knížku, tak si ilustraci nakomponuji, jak ji chci mít. Pracovní listy jsou pro mě jiná práce. Pořád se spekulovalo, jestli knížka nezanikne s nástupem internetu. Pro mě je pořád knížka nejvíc, je to ta hmatatelná věc, je to ta intimní činnost, kdy si knihu člověk otevře. Teď jsem někde četla, že knihu člověk jinak vnímá, když ji čte, tak má kontakt s knížkou, reálnou věcí, než když čte člověk na tabletu nebo čteče nebo internetu. Myslím si, že na internetu to není určeno primárně ke čtení. Většina článků se zkracuje, a musí být kratší, protože lidi na internetu články nečtou.

Kolik návrhů si musíte udělat, než vzejde finální ilustrace?

Někdy hodně, někdy stačí jeden. Ale skici dělám vždy. K *Lišce Bystroušce* jich vznikalo hodně, a ještě se to dlouho ladilo, abych byla spokojená. Potom řeším rozmístění a tím, že pracuji s papírem, tak papírem hodně posunuji, zvětšuji, zmenšuji, a nakonec slepím.

Co máte na svém pracovním stole?

Hodně papírů, nůžky, lepidla a tenké černé fixy, řezák.

A co Vás nejvíc baví zpracovávat? Jaké téma a technika?

Mě baví vše. Ta témata, knížky, byly všechny strašně krásné, a pro mě tak zajímavé, že mě to bavilo všechno.

Co si myslíte o knížkách o umění pro děti? Například o knihách *Jak se dělá galerie?* Proč obrazy nepotřebují názvy?

Jsou čím dál krásnější. V současnosti se galerie otevírají pro děti, školní programy, programy pro rodiče s dětmi a galerie se stávají otevřenější setkávání a je strašně důležité, že se dětem cesta umění ukazuje už od malička a že s tím přirozeně přišly ty knihy o umění.

Kde hledáte inspiraci pro ilustrace dětských knížek?

Speciálně u *Lišky Bystroušky* na procházce do Bílovic. V určité fázi tam došlo k tomu, že jsem si řekla, že si chci vyrobit vlastní papíry z kterých to budu stříhat. S mojí kamarádkou Martinou Oravcovou jsme to tam navštívily, nafotily jsme si scénérie, jehličí, louku, koruny

stromů, a tohle se tedy nafotilo, vytisklo v tiskárně a z těch výtisků jsem vystříhovala do knížky pozadí a různé přírodniny z Bílovic.

Na jaký projekt nejraději vzpomínáte?

Na aktuální. Hodně mám ráda knihu *Bulbem záchranáře*, přijde mně hodně důležitá. Kniha je o první pomoci a jsou tam důležité rady, jak postupovat, ale zároveň je to čtivé a poutavé. Vít Samek působil dlouho jako záchranář a historiky z toho tam zachytil. Ale všechny knížky mám ráda, i tu *Mářinu kuchařku* i *Lišku Bystroušku*.

Jak vnímáte rozdíly mezi historickou ilustrací a současnou ilustrací pro děti? Myslíte si, že je to standardní zakázka?

Ne. Musí tam být vždy něco navíc. Nebo možná, já to mám speciální tým, že toho nedělám tak strašně moc, ke mně se dostávají hezké věci, některé jsem musela i odmítnout.

Jak byste definovala dobrou knihu, určenou dětskému čtenáři? Co by v ní nemělo chybět?

Hodně důležitý je obsah, ten text, ten musí být hodně nosný, a pak ty ilustrace a speciální věc je, že musí být hodně barevné.

Před Vánoci jsem si pořídila hrozně krásnou knížku *Bába bedla*. Ale nevím, jestli tomu příběhu děti rozumí nebo jestli to musí číst s dospělým. Je to moc hezká knížka, ilustrace, které dělala Martina Trchová, ale i příběh je krásný.

Máte nějakou vizi, můžete popsat další plány a projekty?

V roce 2022 se chystají výstavy a hodně práce je okolo projektu Mendel. Tam se to začalo nenápadně nabalovat jako s Janáčkem. Úplně první byla městská galerie, kterou dělá Martin Reiner. Tam ještě spolupracuji s Petrem Lysáčkem a vytvořili jsme murál, který se jmenuje *Mendel kontroluje pokus*, kde Petr Lysáček dodal fotky hrachoru a já jsem dodala postavičku Mendela.

Potom už přišlo zadání z Hvězdárny Brno na životopisný komiks o Mendelovi, který jim vychází v časopise, který nazvali *Mendel* a bude mít 3 díly. První dva už jsou na světě a teď aktuálně se chystá k vydání třetí a z toho životopisného komiksu to směřovalo k animovanému filmu z Mendlova života.

Animovaný film je hodně jiný druh ilustrace, jiná příprava a strašně moc práce. Postupujeme klasickou ploškovou animací, kdy se hýbe papírky a mým úkolem je z papíru vystříhat

postavy a pak to dostává pan animátor David Filčík ve studiu Anima a ten to rozhybává. Je to opravdu hodně pracné a časově náročné. Film je hotový a měl by mít premiéru 12. března.

A ještě se nachystala další kuchařka. *Mendelova kuchařka*. Získali jsme původní kuchařku Luisy Ondráčkové, zapůjčenou také od Jiřího Zahradky. Jsou to opravdu zajímavé recepty. Luisa Ondráčková vařila v augustiniánském opatství, ale neví se jistě, jestli za doby Mendela nebo až později.

2.2.4 Téma umělecká řemesla

2.2.4.1 Inspirace modrotiskem

Oproti digitálním aplikacím, otevřeným digitálním laboratořím, které se snaží zavést nejen světová muzea či galerie (například MAK a Designlab MG), stojí knížka Romany Košutkové *Apolenka z modrotisku* (Košutková, 2020), a to i přestože panuje určitá nejistota, že řemeslná výroba ztratila společenský status a umělecká řemesla nemají v ČR dostatečnou podporu ze strany veřejných orgánů, poslední roky se ukazuje zvýšený zájem o lidové motivy a ruční práci. (Www.kreativnicesko.cz, b.r.)

V Galerii výtvarného umění v Hodoníně, kde je autorka *Apolenky z modrotisku* Romana Košutková zaměstnána jako edukátorka vyšla v roce 2020 knížka *Apolenka z modrotisku*, která popisuje pohádkový příběh pro děti přibližující technologii tradiční výroby modrotisku. Romana Košutková zmiňuje v rozhovoru: „*Knížka vznikala dlouho, musela jsem sehnat peníze, přesvědčit vedení galerie, zřizovatele. Měla jsem jasnou představu o vizuální podobě o kvalitě papíru o vazbě knížky...*“ (Z rozhovoru autorky se Romanou Košutkovou ze dne 7.1. 2022). Knížka je určena pro děti a jejich rodiče a hlavní děj vychází ze starého pohádkového motivu: „žili, byli dědeček s babičkou a neměli děti“. Ilustracemi knihu doplnili výrazná autorská dvojice Veronika Šrámková a Jan Šrámek. Romana Košutková v rozhovoru upřesňuje: „*S Veronikou jsme chystaly koncepci, dělaly jsme rešerše, chodily po muzeích, navštívily modrotiskové dílny. V plánu bylo vedle knížky připravit i výstavu ilustrací a předmětů vztahující se k modrotisku*“. (Z rozhovoru autorky se Romanou Košutkovou ze dne 7.1. 2022). Ilustrace v knize jsou dominantní zabírají téměř dvě třetiny stránky a text je v minimalistické rovině, a i po grafické stránce je kniha velmi vyvážená. Grafik Jaromír Harovník citlivě doplnil stínovým písmem v tónech modré, jako u modrotisku. Knížka dostala ocenění Czech Grand design za ilustraci v roce 2020 a licenci na knihu se podařilo prodat nakladatelství Albatros. Nakladatelství dále komunikuje s dalšími mezinárodními partnery ve Vietnamu v Číně či jižní Koreji. Kniha má také úspěch v Japonsku.

Obr. 13 Obálka knihy Apolenka z modrotisku

Řemeslo jako téma své tvorby taky dlouhodobě zpracovává výrazná brněnská výtvarnice Vendula Chalánková. Mezi její zajímavé projekty můžeme zařadit *Naučnou stezku a pracovní listy pro skanzen ve Strážnici* (<https://www.skanzenstraznice.cz/>, 2020). Vendula Chalánková patří mezi ojedinělé výtvarníky, kteří pracují v online prostoru. Pracovní listy jsou ke stažení na webových stránkách skanzenu a jsou doplněny o ilustrace, tematické texty a jednoduchý výtvarný úkol.

2.2.4.2 Rozhovor s Romanou Košutkovou

Rozhovor s Romanou Košutkovou se uskutečnil v březnu 2021. Romana Košutková pracuje jako lektorka v Galerii výtvarného umění v Hodoníně a je autorkou knihy *Apolenka z modrotisku*. Ilustrátory knihy jsou Veronika Vlková a Jan Šrámek. Publikace byla oceněna jako Nejkrásnější kniha roku 2019 v kategorii Literatura pro děti a mládež a v následujícím roce získala ocenění Czech Grand design v kategorii Ilustrace roku 2020.

Knihou *Apolenka z modrotisku* je pohádkový příběh pro děti, který jim přibližuje technologii modrotisku-rukodělné výroby indigem barvených textilií potištěných lidovými vzory. Hlavním posláním knihy je uchovat v povědomí dětí a dospělých kulturní dědictví tohoto tradičního uměleckého řemesla, o jehož záchranu usiluje UNESCO, a proto jím byl modrotisk přidán 28. listopadu 2018 do seznamu nehmotného světového kulturního dědictví. Modrotiskem jsou dodnes na Moravě zdobeny kroje. Dříve hodně rozšířená technika začala

zanikat, když tradičním dílnám začaly koncem 19. století konkurovat textilní továrny. Do dnešní doby se v České republice zachovaly pouze dvě tradiční modrotiskové dílny: dílna rodiny Danzingerových v Olešnici a dílna rodiny Jochových ve Strážnici.

Ilustrátoři *Apolenky z modrotisku* použili k ilustracím kombinované výtvarné techniky. Veronika Vlková využívá techniku akvarelu, která stejně jako modrotisk může působit nedokonale, ale její ilustrace v knize zachycují jemnost a poetiku. Jan Šrámek využívá vektorové kresby v počítači. Autoři se tak při tvorbě ilustrací vzájemně doplňovali.

Rozhovor autorky s Romanou Košutkovou, 7. 1. 2022

Pracuješ jako galerijní pedagog a kurátor. Kdy a proč se zrodila myšlenka napsat knihu o modrotisku?

Knížka je prvotina. Předtím jsem neměla zkušenosti s vydáváním knížek. Připravovala jsem v galerii katalogy nebo pracovní listy pro děti, a hlavně různé interaktivní pomůcky nebo hry používané při výukových programech. V galerii mám na starosti výstavy ilustrace, hlavně současných ilustrátorů, a s některými se podařilo spolupracovat na doprovodných programech. Vzpomenula bych ilustrátorku Marii Štumpfovou, se kterou jsme vytvářeli program o architektuře, ornamentu a lidovém umění. Vznikla krásná designová stavebnice, která pak například vyhrála i cenu za design v soutěži slovenského Ústavu lidové umělecké výroby v Bratislavě. S ilustrátorkou Vendulou Chalánkovou jsme dělali několik programů ke stálé expozici. Naposledy pro galerii vytvořila její typické papírové koláže většího formátu interpretující slavná díla malíře Joži Úprky a z jejích ilustrací pak vznikla pro děti magnetická hra. To jsem ale odbočila od modrotisku.

Myšlenky na knížku jsem měla docela dlouho. Byl to takový sen. Několik let jsme v galerii chystali se Strážnickou dílnou modrotisku letní workshopy pro děti a zkoušeli jsme si tuto techniku tisku na látky. Modrotisk mne fascinuje. V roce 2018 jsem připravovala výstavu ilustrací ke knize *Ježíškova košilka* Veroniky Vlkové. Veronika mě hodně podporovala v tom, aby knížka vznikla, že je potřeba modrotisk propagovat, a vlastně pořád usilovat o to, aby se toto staré řemeslo neztratilo ze světa.

Zaujalo mě, jak jsi říkala, že spolupracuješ s výtvarníky. Máš nějaký klíč, jak se k nim dostat, jak si je vybíráš?

Je to většinou hodně intuitivní. Vybírám si, co je mi blízké, a co bych chtěla v galerii vystavit, s kým bych se chtěla setkat. Přejde ke mně nějaký impuls a někdy i drobnost a ten výtvarník se tomu až tak ani nevěnuje, ale pak může vzniknout fakt hezká věc a může pak

inspirovat i další muzea. Například u Venduly jsem na jejích stránkách viděla ilustrace a pexeso, které před časem chystala pro Moravskou galerii a Jurkovičovu vilu. To se mi hodně líbilo, protože samozřejmě se to týkalo mého tématu – ornamentu a folklóru, takže jsem se osmělila Vendule zavolat, jestli by nechtěla s galerií spolupracovat. Potkaly jsme se a dělaly pak spolu několik výstav a doprovodných programů a vzniklo mezi námi přátelství. Naše programy s Vendulou teď inspirovaly skanzen ve Strážnici.

Chtěla bych se zeptat k tomu modrotisku, předcházelo tomu, předpokládám, nějaké studium a materiály. Jak dlouho takový proces trvá, než člověk zasedne k psaní?

Jak jsem říkala, knížka vznikala hodně dlouho. Musela jsem samozřejmě sehnat peníze a přesvědčit vedení galerie a také zřizovatele o svém záměru. V hlavě jsem měla docela jasnou představu o vizuální podobě knihy i představu o kvalitním papíru a krásné vazbě. Napadaly mne hlavní postavy, především dědeček tiskař a holčička. Příběh vznikal vlastně souběžně s ilustracemi. Oslovila jsem Veroniku Vlkovou, protože mám hodně ráda její tvorbu a techniku akvarelu. Veronika pracuje ve dvojici s Janem Šrámkem a byla jsem ráda, že i on mohl na knížce pracovat a vnesl do toho mužský prvek – mužský svět. Jan pracuje ve vektorech a počítačová ilustrace je víc technická. To koresponduje s modrotiskem, který vždycky primárně dělali muži. Je to poměrně náročné řemeslo i fyzicky. S Veronikou jsme společně chystaly koncepci, dělaly si rešerše, chodily jsme po muzeích, navštívily modrotiskové dílny. V plánu bylo vedle knížky připravit i výstavu ilustrací a předmětů vztahujících se k modrotisku (dřevěné formy, starožitný textil atd.). Samotné ilustrace vznikaly víc jak půl roku. Navíc rozsah v průběhu ještě narůstal, což asi nebyl ukázkový příklad toho, jak by to mělo vypadat.

A pro koho je knížka určena?

Hlavní děj vychází ze starého pohádkového motivu: „Žili, byli dědeček s babičkou a neměli děti“. V lese našli panenku, která se do rána proměnila v holčičku Apolenku, kterou dědeček učí modrotisku. Je to pohádka, určena dětem od šesti let. Tím, že jsou ilustrace tak výrazné, může být i pro menší děti, když si k ní sednou s rodiči. Knížku si kupuje i spousta dospělých. Češi modrotisk milují. Lidé, kteří mají rádi folklór nebo se dostanou do modrotiskové dílny, si ji koupí i pro sebe nebo jako dárek při cestě do zahraničí, jako něco tradičního. Knížka se prodává pouze ve vybraných knihkupectvích a ve dvou dílnách modrotisku u nás. Dostalo se ke mně pár krásných příběhů. Například přišla paní do brněnského knihkupectví *Dlouhá punčocha* a přinesla si výstřižek článku o knize a knížku si chtěla koupit. Nebo další člověk přijel do dílny v Olešnici s knihou, kterou měl podepsanou ode mne a od Veroniky Vlkové,

a ještě chtěl do knížky podpis mistra modrotisku pana Danzingerera. To je tak krásné, že knížka si žije svým životem a dál nabaluje lidské příběhy. Máme z toho radost.

Budeš dělat v České republice nějaký dotisk? Budeš tu knížku nějak upravovat nebo zůstane úplně beze změn?

Upravovat se nejspíš nebude. Původně jsme chtěli, aby byla knížka vázaná přímo do modrotisku. Zjistili jsme, že někdy v šedesátých letech minulého století vyšla na Slovensku krásná knížka o modrotisku a vazba byla z modrotisku. To se nám ale nepodařilo. Technicky by to bylo příliš náročné a nákladné. Nakonec jsme zvolili širší látkový hřbet v indigové barvě s bílým potiskem a výraznou ilustraci. Knížce se daří, teď komunikujeme s paní Rie Ogawou, která má v Tokiu v Japonsku obchod s modrotiskem s názvem Viola. Příběh přeložila do japonštiny a chtěla by knížku vydat v Japonsku.

Takže „jenom“ do Japonska?

My jsme prodali licenci Albatrosu, aby knížku nabízeli na veletrzích. Oni zatím prodali licenci nakladatelům ve Vietnamu, Jižní Koreji a v Číně. Tam už ale určitě nepohlídáme, aby to byla tato kombinovaná náročnější knižní vazba nebo tak kvalitní papír.

Počítala jsi s tím, že to bude mít takový nadnárodní přesah?

Chtěli jsme, aby se knížka dostala do světa. To jsme si s Veronikou hodně přáli. Hlavní postava dědečka je inspirovaná reálnou postavou dnes osmdesátiletého mistra modrotisku Františka Jocha a některé motivy jsme použili také z tradiční dílny v Olešnici, ale záměrem bylo vytvořit příběh trochu mimo čas a mimo konkrétní lokalitu. Možná má knížka trochu nádech severu, trochu Japonska.

Ted' mě napadá – byla jsi na výstavě Móda v modré v Uměleckoprůmyslovém museu v Praze?

Já jsem tam právě ještě nebyla. Chystám se, chci to určitě vidět. Mám katalog z výstavy a je moc krásný.

Jak se díváš na ten trend, že současní návrháři se snaží na tradici modrotisku navázat?

Je to někdy problém. Určitě je pěkné, že se módní návrháři věnují tradici a například studenti Uměleckoprůmyslové školy v Praze spolupracují s modrotiskovou dílnou. Jinak například práce návrhářky Zuzany Osako, která použila modrotisk pro olympiádu v Tokiu, tak z toho jsem byla spíš rozpačitá. Myslím, že se jí to úplně nepovedlo. Asi to nebylo jednoduché

použit pro sportovní účely. Líbí se mi návrhy a práce Martiny Dvořákové ze studia Made By Ordinary.

Na čem pracuješ v současné době? Máš nějaký plán, sen?

Chtěly bychom s Veronikou knížku, která se znovu bude týkat lidového umění. Myslím, že je to zase práce na několik let. Doufám, že něco pěkného vznikne.

A bude z toho zase knížka?

Doufám, že bude knížka.

Ještě jsem se chtěla zeptat na tu spolupráci a Veronikou Vlkovou a Janem Šrámkem. Dívala jsem se, že v té knížce jsou ty kresby hodně dominantní, zabírají dvě třetiny stránky a toho textu, příběhu je tam relativně málo, není ti to líto, když jsi nastudovala tolik materiálu?

Já jsem vlastně minimalista a mám jejich ilustrace tak ráda, že kdyby tam žádný text nebyl, tak by mně to nevadilo. Ilustrace jsou jako hotové obrazy. Nebylo jednoduché vstoupit do nich s grafikou a textem, aby buď nekonkurovala obrazu a výsledek byl vyvážený. Potom náš grafik Jaromír Hárovník vymyslel stínované písmo v tónech indigové modré, jako u modrotisku, a to se nám líbilo. Někdo asi může kritizovat použití kapitálek pro mladší děti, které se jim možná hůř čtou, a navíc je ještě písmo stínované, ale nám šlo hlavně o vizuální podobu. Přiznám se, že jsem u toho asi až tak nemyslela na děti. Ale například Veronika má syna ve waldorfské škole a tam je naopak praxe taková, že se děti nejdřív učí velká písmena, takže z její zkušenosti ji to ani nenapadlo. Chtěli jsme, aby celkový dojem z knihy byl takový „fresh“ a použitá grafika určitě není úplně běžná pro dětské knížky a možná právě tím i zaujala na některých soutěžích.

Knížka dostala cenu Czech Grand Design za ilustrace v roce 2020. Má toto ocenění výhody nebo nevýhody?

Je to krásná cena a každá cena je pro ilustrátory obrovským zadostiučiněním. Veronika dala knížce tolik času, kterou jí ze začátku vlastně galerie ani nezaplatila, a kdyby se to počítalo na hodinovku, dostaneme se ke směšné částce. Tím, že má kniha tuto cenu, líp se prodává například i licence do zahraničí. Dodatečně se ilustrátorce práce teprve zaplatí. Takže si myslím, že je hezké, že soutěže nejkrásnějších knih jsou, je to podpora. My jsme obesílali ještě Bolognu, knižní veletrh. A tím, že jsme vybírali papír Fedrigoni, tak oni mají také svoje soutěže, takže je určitě dobré, že tady ty soutěže také pomůžou knížkám.

Když už jsme u Veroniky Vlkové a Jana Šrámka – mluvila jsi jim do toho, nebo jsi to úplně nechala na nich?

My jsme kompozice v podstatě dělali spolu, často jsme se potkávali, ale je to samozřejmě tím, že jsme kamarádky, tak to je asi jiná situace. Veronika si chystala svoje obrazové rešerše, já jsem jí samozřejmě chystala historické podklady, nebo nějaké fotky.

Vnímáš to taky tak, že zájem o modrotisk výrazně vzrostl? Myslíš si, že to je dané třeba tím, že lidi jsou přesycení digitálním světem?

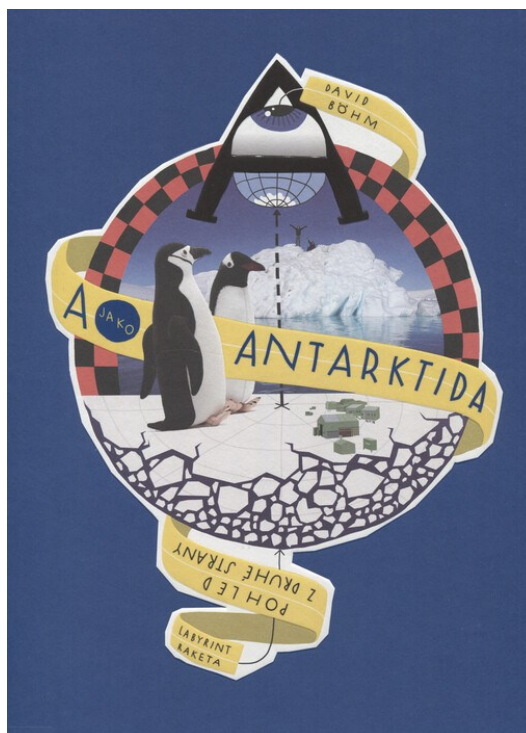
Je to trend dělat něco ručně. Roste poptávka po různých workshopech nejenom modrotisku, ale také například vyšívání, šití nebo práce se dřevem. Lidé, kteří pracují celý den u počítače, různé ruční techniky hledají a práci rukama oceňují. Možná se v budoucnu dočkáme toho, že bude řemeslo i finančně líp ohodnocené. Už se to pomalu mění. Například za ručně pletený svetr jsou dnes lidé ochotni zaplatit tisíce. To se mi líbí.

2.2.5 Téma dobrodružství a objevy

2.2.5.1 Listovat a číst pro potěšení

„Snažím se najít pro to, co chci vyprávět nebo ilustrovat, vždy adekvátní formu, střídání těch způsobů a strategií pak vytváří rytmus knížky, který považuji za důležitý. Každá dvoustrana pak často otvírá jiný pohled na stále stejnou věc...“ (Z rozhovoru autorky se Davidem Böhmem ze dne 22. 2. 2022)

David Böhm předkládá dětským čtenářům „bedekr“ *A jako Antarktida*. Někdy může být cesta zajímavější než samotný pobyt, zvláště, když se vydáte s Davidem Böhmem do Antarktidy. Je jen málo dětí, které se mohou vydat na tento kontinent, a tak autor konceptu, ilustrátor a průvodce David Böhm prostřednictvím knížky seznamuje dětské i dospělé čtenáře s Antarktidou. Autor zaznamenává zážitky a objevy, se kterými se průzkumníci setkali. Tato pozoruhodná kniha představuje jakýsi skicák cestovatele.

Obr. 14 Obálka knihy A jako Antarktida

Pro Davida Böhma je typické, že se nesnaží vytvářet „dětské“ knížky. Věnuje se především autorským knihám, například *Ticho hrocha* (Labyrint, 2009), *Hlava v hlavě* (Labyrint, 2013). Kniha *Město pro každého* (Okamura, Böhm, Franta, 2020) byla odměněna zvláštní cenou mezinárodní poroty Bologna Ragazzi Award Ať už jako autora či spoluautora, kniha ho zajímá jako objekt určený pro intimní čtení či prohlížení. David Böhm konstatuje v rozhovoru: „Vyhovuje mně, že práce na takové knize trvá měsíce, roky, a tím mám možnost dostat se do mnohem větší hloubky než například u časopiseckých ilustrací, a přemýšlet o celé práci komplexněji než „jen“ jako o ilustraci.“ (Z rozhovoru autorky s Davidem Böhmem ze dne 22. 2. 2022).

2.2.5.2 Rozhovor s Davidem Böhmem

David Böhm vystudoval Akademii výtvarných umění v Praze. Tvoří uměleckou dvojici s Jiřím Frantou. Opakovaně byli nominováni na Cenu Jindřicha Chalupického. Za svou tvorbu získali řadu ocenění. Jejich poslední publikace *Město pro každého* přibližuje čtenářům urbanistické a architektonické členění města. David Böhm je autorem knih pro děti a ilustroval ještě další knihy. Za publikaci *Hlava v hlavě* získal v roce 2013 s básníkem Ondřejem Buddeusem ocenění Magnesia Litera. Stejnou cenu získal v roce za svoji knihu *A jako Antarktida – Pohled z druhé strany*.

Rozhovor autorky s Davidem Böhmem, 22. 2. 2022

Kdo nebo co Vás přimělo stát se ilustrátorem?

Příležitost, chuť, zvědavost, potřeba.

Máte oblíbenou obrázkovou knihu, vzpomenete si na svoji oblíbenou knížku z dětství?

Už vím proč, Proč a jak, Zákulisí velkoměsta, Procházky pana Pipa atd.

Existuje nějaká dětská klasická knížka, kterou byste chtěl ilustrovat?

Takhle jsem nad žádnou knížkou neuvažoval.

Zkuste prosím popsat, jak vypadá celý proces, když vytváříte ilustrace pro dětské knížky.

Já nevytvářím moc ilustrací pro dětské knížky, mnohem víc mě zajímá a věnuji se autorským knížkám, ať už jako spoluautor nebo autor. Zajímá mě knížka jako objekt, fyzický předmět, určený pro relativně intimní proces čtení/prohlížení. Vyhovuje mi, že práce na takové knížce trvá měsíce, někdy i roky, a tím mám možnost dostat se do mnohem větší hloubky než například u časopiseckých ilustrací a přemýšlet o celé práci komplexněji, ne „jen“ jako o ilustraci.

Na knize Město pro každého jste pracovali společně s Jiřím Frantou. Jak jste si rozdělili úkoly? Kdo dělal makety města a kdo černobílé ilustrace?

S Jiřím Frantou pracuji asi 17 let a dorozumíváme se často beze slov, tady to nebylo jiné. Oba jsme dělali oboje.

Kdo nebo co Vás ovlivnilo ve Vaší tvorbě?

Různou mírou lidé, které jsem potkal a věci (knížky, výstavy, filmy atd.), co jsem viděl.

Jaká byla Vaše první knížka, kterou jste vytvořil jako profesionální ilustrátor?

Za svoji první knížku považuji *Ticho hrocha*.

Co má na svém pracovním stole ilustrátor v 21. století? Jaké jsou Vaše oblíbené předměty ke kreslení?

Asi jak který ilustrátor... Já mám stolů víc a na každém něco jiného. Navíc ilustrace (nebo tvorba knížek) není to jediné co dělám, a i při vymýšlení knížek rád vymýšlím postupy a používám techniky které nejsou klasicky ilustrátorské, jestli to tak můžu definovat.

Který projekt Vám nejvíce sedl a proč?

Užívám si svobodu, kterou u tvorby mám, a jsem si vědom, že se při každém projektu naučím něco nového, a dojde mi něco nového. Něco, na co bych jen přemýšlením v hlavě nepřišel. A díky tomu do další knížky, nebo výstavy, nebo čehokoli, vstupuji už takhle poznamenaný, takže je to prostě proces, kde nejlepší projekt je ten, na kterém dělám, a těším se na ten, co přijde.

V dětských knihách o umění kombinujete mnoho stylů a přístupů. Můžete je prosím popsat?

Snažím se najít pro to, co chci vyprávět nebo ilustrovat, vždy adekvátní formu. Střídání těch způsobů a strategií pak vytváří rytmus knížky, který považuji za dost důležitý. Každá dvoustrana pak často otvírá jiný pohled na stále tu stejnou věc.

Jak dlouho trvá proces ilustrace – myslím tím od prvního náčrtu až po finální verzi?

Jak kdy, často dost dlouho, mám v hlavě různé nápady, které tam prostě jen jsou, a pak se třeba s něčím spojí a začnou se zhmotňovat v nějakém projektu, takže ten začátek někdy není vůbec jasný.

Jak vypadá běžný den ilustrátora?

Každý jinak.

V čem vidíte úspěch Vašich knížek pro děti a mládež?

To nevím. Asi se potkala ve stejném čase témata, která mě zajímají a způsob, jak nad nimi přemýšlím v médiu knížky se zájmy a očekáváním čtenářů a nakladatelů.

Kolikrát musíte překreslit postavu či scénu, než jste s výsledkem spokojený?

To je různé, některé obrazy si nosím v hlavě tak dlouho a mám je tak mentálně naprohlížené, že pak vím, čeho chci dosáhnout. Při kreslení pak nastane fáze, kdy už „vím“ že se ta kresba, nebo ilustrace „povedla“, takže vzniká v určitých fázích. 1 – vymýšlím ji v hlavě, 2 – začínám ji vizualizovat, 3 – finalizuji její podobu, mezi jednotlivými fázemi si někdy dělám dost velkou pauzu, abych to viděl s odstupem a lépe odhadnul, že to „funguje“ jak má.

Kde berete inspiraci pro své postavy?

Všude kde se dá.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 POPIS PROJEKTU

3.1 Rešerše vybraných pracovních listů

Před tvorbou pracovních listů jsem si nejdříve zpracovala podrobné rešerše pracovních listů, které vznikly v kulturních institucích. Nejdříve jsem pátrala v Moravské galerii v Brně, kde jsem na základě informací od lektorů získala pracovní list s názvem, *Co si myslí andělíček*, který vznikl v roce 2010. Kateřina Minaříková komentuje: „*Na začátku devadesátých let nebyly finance na edukaci a edukační oddělení v galeriích a muzeích teprve vznikala. Až s rozvojem lektorské činnosti se pomalu začínají realizovat první edukační programy pro školy a kolem roku 2000 vznikají samostatná lektorská oddělení s vlastním rozpočtem. Instituce mají možnost čerpat finanční podporu na edukační programy z evropských grantů.*“ (Z rozhovoru autorky s Kateřinou Radoš Minaříkovou ze dne 10. 9. 2022)

Vybrané rešerše

Muzeum umění Olomouc – *Velký Olomoucký průvodce pro malé návštěvníky* – je název interaktivní knížky v kroužkové vazbě představující jednotlivá období z historie umění. Průvodce si klade za cíl představit návštěvníkovi historii místa, na kterém se v současnosti nachází muzeum. Návštěvníka také zavede do centra Olomouce. Ke každému období je vložen odstavec s nejdůležitějšími informacemi, mapkou a úkoly (Johnová Čapková, 2016).

Galerii Rudolfinum – pracovní listy s názvem *Mysli na krajinu*. Koncept pracovních listů navrhla Marie Fuková a Lenka Kitzbergerová. Pracovní listy vznikly k výstavě švýcarského malíře Michaela Bibersteina (2001).

Národní galerie v Praze – pracovní listy *Za branou zahrady rajské*. Pracovní listy byly vytvořeny k výstavě *Benediktini v srdci Evropy*. Pracovní listy připravilo lektorské oddělení Sbírkový starého umění (Kingham, Sedláková a Šiková, 2014).

Krajská galerie výtvarného umění ve Zlíně – Prostor Zlín 2013 *Pracovní listy pro MŠ, ZŠ, SŠ*. Ve Zlíně v Krajské galerii vytvořil první ucelené pracovní listy v roce 2008 Martin Čada, Zuzana Jasanová a Barbora Svátková. Pracovní listy byly především určeny pro studenty druhého stupně ZŠ a pro studenty středních škol. Další fází bylo vytvoření pracovních listů ke stále expozici (Prostor Zlín, 2013).

Galerie výtvarného umění v Ostravě – pracovní listy s názvem *Zářivý krystal* interaktivní průvodce k výstavě Bohumila Kubišty (Kubišta a Sedláková, 2014)

4 PROJEKT „HURÁ DO GALERIE“

4.1 Návrh konceptu pracovního listu s názvem *Hurá do galerie*

Pracovní list je inspirován knihami o umění pro děti. Mojí snahou bylo vytvořit pracovní list, který bude děti seznamovat s provozem galerie zábavnou hravou formou.

Název pracovního listu: Hurá do galerie

Cílová skupina

Cílovou skupinou jsou děti předškolního věku (4–7 let).

Termín realizace: březen–duben 2023

Cíl projektu

Seznámit děti zábavným způsobem s provozem galerie, seznámit děti se základními pojmy – depozitář, výstava, obraz, galerie. Podpořit spolupráci galerie s mateřskými školami či dětskými centry.

Popis projektu a metodika

Galerie je místem, kde je kromě výstavních prostor spousta dalších zajímavých míst, např. depozitář, herna, knihovna. Pomocí pracovního listu děti zjistí, co se v galerii odehrává, a proč je dobré galerii navštívit. Pracovní list je rozdělen do dvou částí.

První část pracovního listu vyplní děti společně s pedagogem ve školce, dětském centru či doma s rodiči. Zde se seznámí se základními pojmy – galerie, depozitář, výstava. Úkoly slouží k tomu, aby u dětí vzbudily zájem o galerii – kdy galerie bude vnímána jako místo, kde je možné zažít něco „zábavného“.

Druhá část pracovního listu je zaměřena na zábavné aktivity přímo v galerii. Zde děti čeká pátrací hra, při které si ověří své teoretické znalosti z první části pracovního listu – budou hledat depozitář, hernu, obraz, a nakonec se sklouznou na galerijní skluzavce. Seznamují se tak s uměním, provozem galerie, prohlížejí si knihy o umění a zábavnou formou si užijí společně strávený čas.

4.2 Realizace projektu

Pracovní list je vytvořen pro expozici v Pražákově paláci Moravské galerie v Brně. Instituce se dlouhodobě profiluje jako moderní muzeum umění, kde se již od poloviny sedmdesátých let 20. století rozvíjela edukační činnost. S nástupem současného ředitele Jana Presse a pod

vedením Kateřiny Minaříkové, vedoucí lektorského oddělení, se vzdělávací činnost neustále rozšiřuje.

Dalším krokem mé práce bylo vytipování vhodné mateřské školy a dětského centra, které budou sloužit jako pilotní centrum v Brně. Oslovila jsem mateřskou školu MŠ Žabka v Žebětíně. Mateřská škola patří mezi největší v Brně a je otevřená spolupráci s kulturními institucemi. Vybraná mateřská škola má ve svém konceptu větší prostor pro tuto formu vzdělávání dětí. (MK – Kreativní vzdělávání – rozvoj kreativního myšlení dětí skrze přímé zapojení kulturních a kreativních profesionálů do výuky v rámci MŠ, ZŠ a SŠ). Dalším bonusem je, že děti v předškolních třídách zpracovávají pracovní listy v rámci přípravy na vstup do základní školy, tudíž tento druh pracovního listu lze zařadit do předškolní přípravy zcela přirozeně.

Po domluvě spolupráce s mateřskou školou jsem zpracovala pracovní list, který jsem konzultovala jak s učitelem v MŠ, tak i s lektory Moravské galerie. Výsledkem je pracovní list, který děti nejdříve seznámí se základními pojmy používanými v umění, galeriích, muzeích.

Jednotlivé úkoly v pracovním listě jsou navrženy tak, aby k jejich realizaci děti nepotřebovaly žádné speciální pomůcky. Bude jim stačit pouze tužka a několik barevných pastelek. V praxi se osvědčily samolepící štítky, které si děti nalepí na pracovní list.

Pracovní list také umožňuje pedagogickým pracovníkům ve školce, rodičům či návštěvníkům galerie seznámit se s galerijním provozem. Má za úkol podpořit spolupráci galerií a muzeí s mateřskými školami či dětskými centry.

4.3 Popis pracovního listu

Pracovní Velikost pracovního listu jsem zvolila ve formátu A3. Důvodem je možnost dotisku listu přímo v dané instituci, na tiskové technice, kterou má k dispozici.

Velikostně formát A3 mým požadavkům také vyhovuje, poskytuje dostatečný prostor pro jednotlivé úkoly a neomezuje grafické pojetí listu. Formát lze snadno poskládat na menší (v našem případě na formát A5), se kterým se lépe manipuluje a pro který je uvažováno i grafické dělení pracovního listu.

Grafické provedení je klíčové pro upoutání dětské pozornosti. Z tohoto důvodu byla zvolena barevnost v zajímavých a poutavých odstínech barev. Na druhou stranu jsem se snažila volit

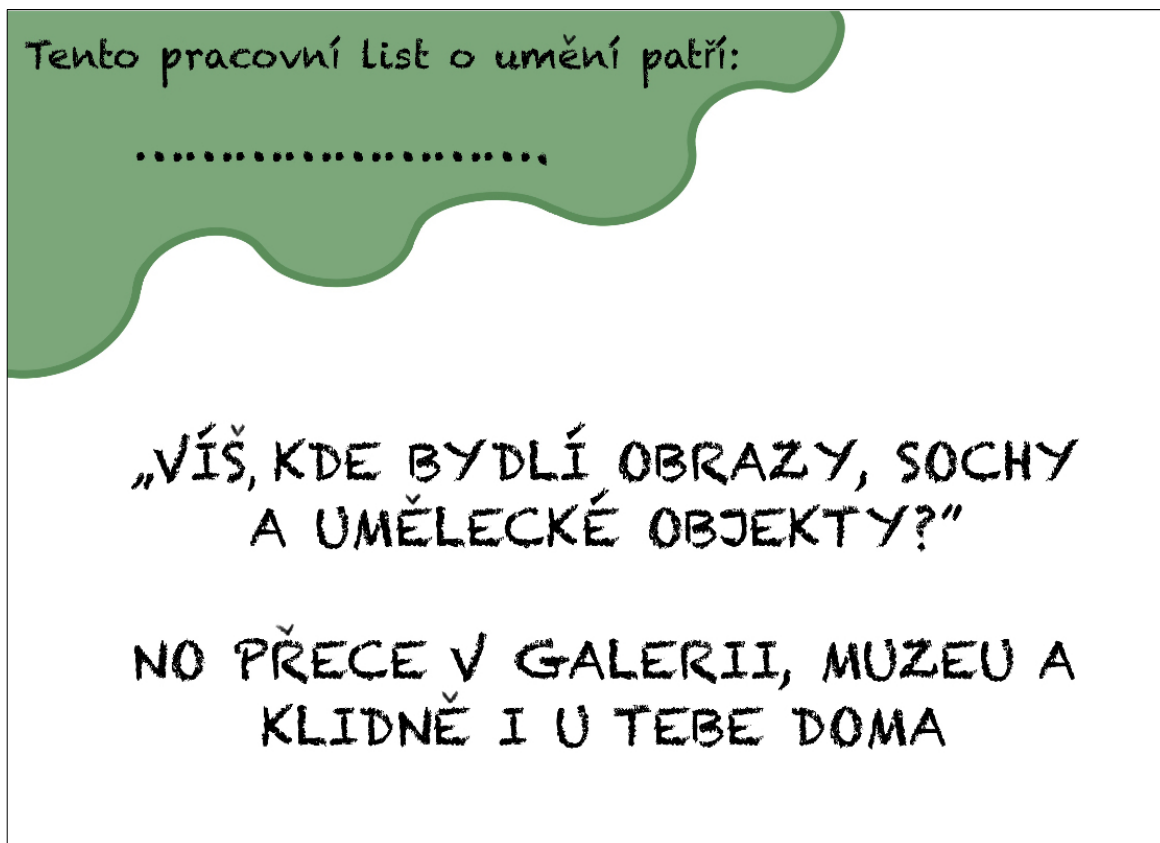
barvy co nejvíce neutrální, tak, aby byly genderově vyvážené a nezpůsobily problematické přijetí grafického pojetí listů u jednotlivých genderových skupin.

Použitý font písma, Chalkduster, je zvolen také s ohledem na dětského čtenáře. Měl by jím být vnímán jako zábavný a tím pracovní list čtenáři ještě více přiblížit.

Jednotlivé úkoly jsou navrženy tak, aby k jejich realizaci děti nepotřebovaly žádné speciální pomůcky. Bude jim stačit pouze tužka nebo propiska a několik barevných pastelek.

Cílovou skupinou jsou děti v předškolních letech.

U vypracovávání teoretické části pracovního listu se předpokládá přítomnost pedagoga nebo rodiče dětí, jehož úkolem bude pouze zprostředkovávání informací ohledně zadání. Úkoly by děti měly být schopny vypracovávat zcela samostatně. Při praktické části budou děti doprovázeny pedagogem nebo rodiči.

Obr. 15 Pracovní list Hurá do galerie, úvodní část a podpisové pole

Grafické zpracování

Umístění první části textu navádí dítě k tomu, aby jako první aktivitou, kterou udělá, bylo podepsání (nebo v případě mladších dětí označení) pracovního listu. Tímto si pracovní list označí jako vlastní a vytvoří si k němu pozitivní vztah.

Otázka „*Víš, kde bydlí obrazy, sochy a umělecké objekty?*“ v dětech vzbudí zvědavost a jsou více motivovány hledat odpovědi. Zelená barva ohraničení je neutrální a přitom poutavá.

Funkce a cíl

Funkcí vstupní otázky a odpovědi je navození tématu, které se dále bude zpracovávat, a uvedení dítěte do děje.

Víš, co je to depozitář? Je to místnost, kde se schovávají a odpočívají umělecká díla, např.: obrazy, sochy, keramika,...

① Najdi předměty, které do depozitáře nepatří a vyškrtni je.

Obr. 16 Pracovní list Hurá do galerie, první úkol – „depozitář“

Grafické zpracování

Obrázky jednotlivých předmětů jsem zvolila co nejjednodušší a dobře rozpoznatelné. Zvolila jsem kombinaci ilustrovaných obrázků a fotografií, aby děti měly představu také o reálných uměleckých předmětech. Děti si tak mohou představit, jak socha v galerii vypadá. Umělecké artefakty jsou vybrány ze sbírek Moravské galerie v Brně.

Funkce a cíl

Funkcí této části pracovního listu je popsat co nejjednodušším způsobem, co je to depozitář. Ve chvíli, kdy děti hledají něco „nepatřičného“, jsou více motivovány, aby ukázaly, co je to „správné“. Proto je zvolena forma vyškrtávání objektů, které do depozitáře nepatří. Aby nedocházelo k nejasnostem, musí být rozdíly mezi obrázky co nejvíce zřetelné.

Obr. 17 Pracovní list Hurá do galerie, druhý úkol – „výstava“

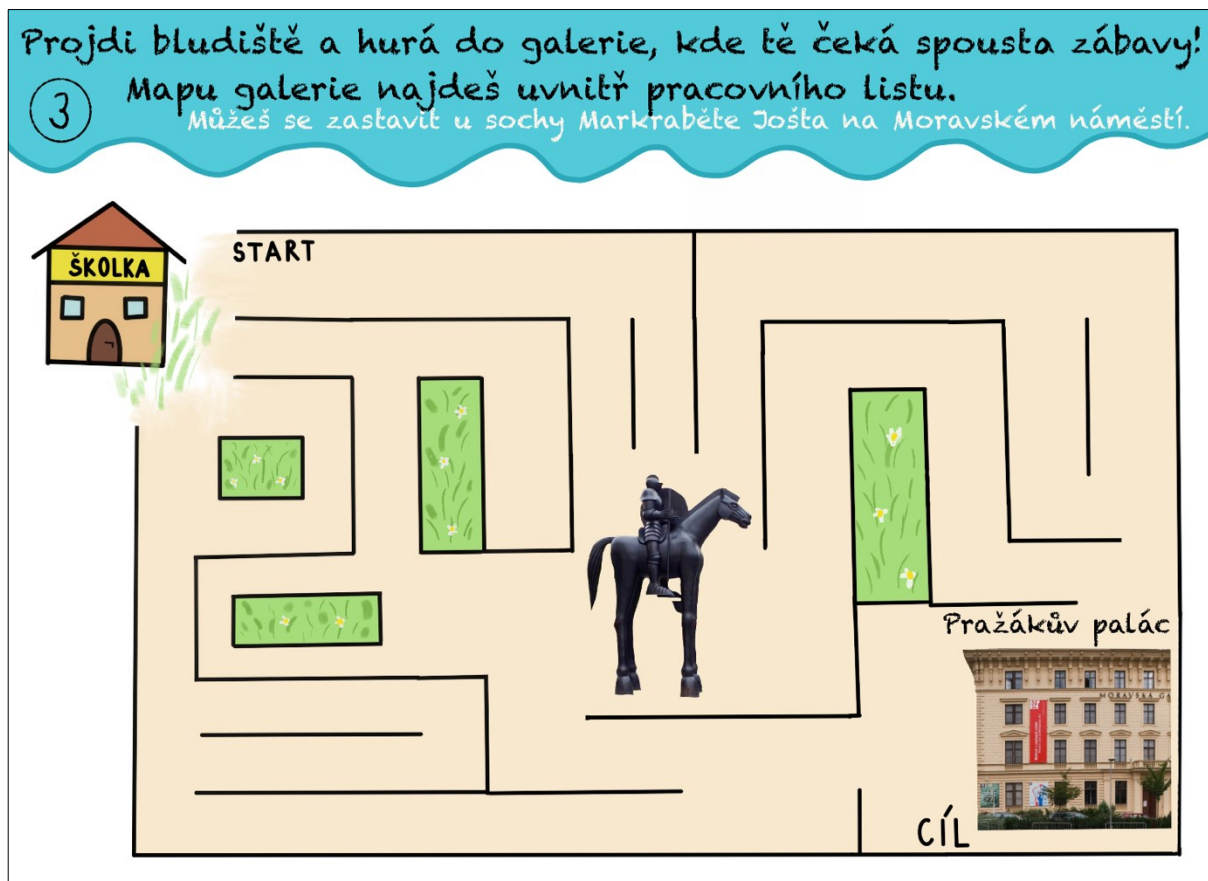
Grafické zpracování

Tento obrázek má představovat místnost v galerii nebo v muzeu. Barvy jsou proto voleny obecně typické pro muzea či galerie, tak, aby si děti co nejvíce uvědomily spojitosti mezi obrazy a muzei či galeriemi. Prázdný rám je co největší, aby děti měly dostatek prostoru na svoji tvorbu a také proto, aby dětem svojí výrazností přinesl radost z jejich vlastní tvorby.

Funkce a cíl

Záměrně jsem se nesnažila definovat to, co by děti měly kreslit. Malováním obrázku si děti trénují představivost, kreativitu a také prostorové vnímání předmětů. Hlavním účelem úkolu je dát příklad, jak může vypadat výstava a náhled na to, co tento pojem vlastně znamená.

Obr. 18 Pracovní list Hurá do galerie, třetí úkol – „bludiště a hurá do galerie“

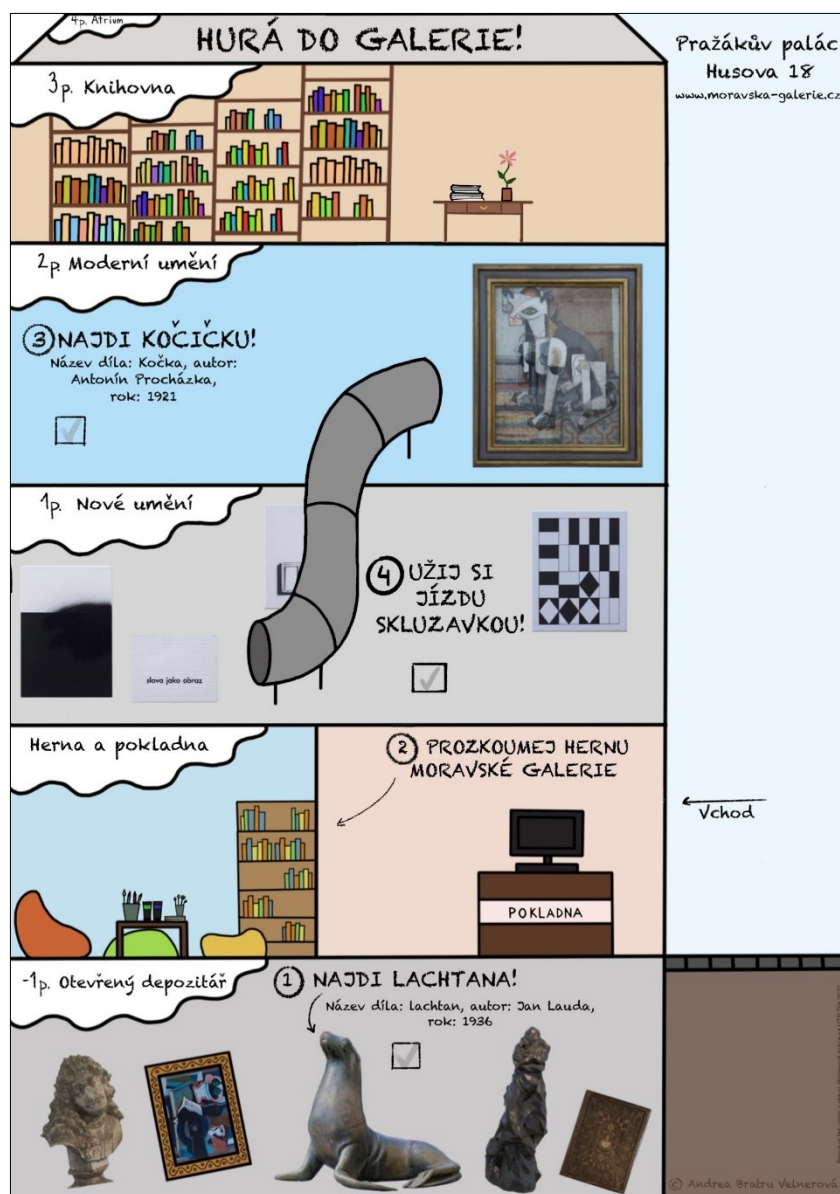
Grafické zpracování

Barvy bludiště jsem zvolila blížíci se co nejvíce realitě. Použila jsem také reálné fotografie cílových destinací, aby jejich hledání bylo posléze jednodušší.

Funkce a cíl

Bludiště a hledání cesty k cíli v bludišti znázorňuje cestu do galerie v realitě.

Během cesty za hlavním cílem – Pražákovým palácem v Brně – mohou děti s rodiči navštívit i sochu Markraběte Jošta na Moravském náměstí v Brně. Tuto sochu jsem zvolila ze dvou důvodů. Prvním je strategické umístění v centru Brna, a tudíž snadná dostupnost sochy a její obecná známost mezi Brňany. Druhým důvodem je skutečnost, že důležitým prvkem této sochy je z dětského pohledu kůň. Děti mají ke zvířatům pozitivní vztah, a proto by je toto zastavení mohlo zaujmout. Chci, aby si děti uvědomily, že umění nemusí být pouze v galerii, ale může se nacházet také ve veřejném prostoru.

Obr. 19 Pracovní list Hurá do galerie, „pátrací mapa“

Tyto úkoly, kdy už se děti vydají do galerie s doprovodem, navazují na předchozí část. Galerie může být, ale navštívena jako první, a předchozí úkoly je možné plnit teprve poté.

Grafické zpracování

Mapa Prazákova paláce v Brně je rozdělena na pět poschodí přesně podle reálné budovy. Důvodem je lepší orientace v budově, ve které budou děti s pedagogy, rodiči vykonávat zadané úkoly.

Barvy jednotlivých místností jsem zvolila buď podle skutečnosti, nebo podle nálady, kterou na mě místnost a umění v ní působí. Například nové umění působí na děti velmi stroze, obyčejně a chladně – proto jsem zvolila šedou barvu, která je neutrální a nenápadná.

Funkce a cíl

-1. patro – Otevřený depozitář

Obr. 20 Pracovní list Hurá do galerie, pátrací mapa – Otevřený depozitář

V tomto patře je úkol, ve kterém děti hledají sochu *Lachtana* v Otevřeném depozitáři. Sochu *Lachtana* jsem zvolila proto, že je to opět zvíře, což je pro děti zajímavé a zábavné. Mohou se tak s uměleckým dílem více sblížit, protože zvířata existují v jejich světě a děti k nim mají dobrý vztah. K soše je přiřazen její název a jméno autora. Po nalezení sochy *Lachtana* si děti mohou potvrdit splnění úkolu, což je opět motivační prvek zadání.

Přízemí – Herna

Obr. 21 Pracovní list Hurá do galerie, pátrací mapa – Herna a pokladna

Druhý úkol proběhne v herně, kde si děti mohou prostudovat knihy o umění pro děti. Dále budou mít možnost si prohlédnout předměty, které se budou v herně nacházet v závislosti na právě probíhající výstavě. Mohou si tak aktivně nebo pasivně užít odpočinek.

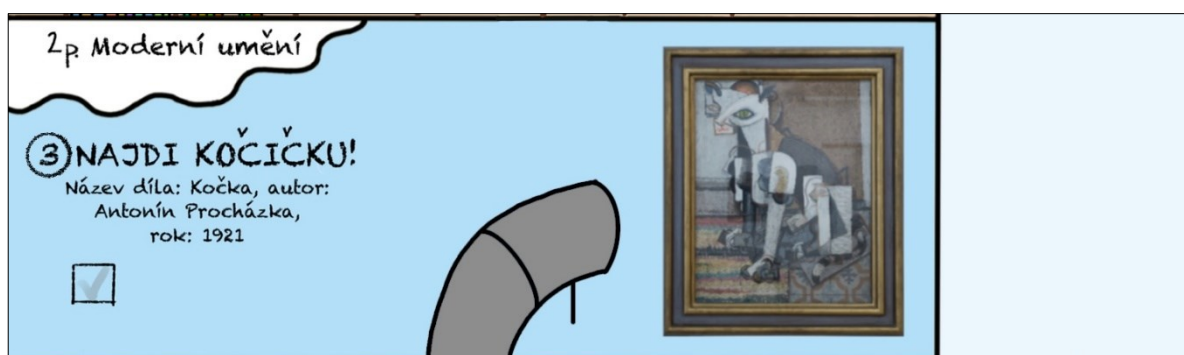
1. patro – Expozice nového umění

Obr. 22 Pracovní list Hurá do galerie, pátrací mapa – Expozice nové umění

V tomto patře nebudou děti plnit žádný úkol. Mají možnost si prohlédnout vystavené exponáty, aniž by je k tomu někdo nabádal.

2. patro – Expozice moderního umění

Obr. 23 Pracovní list Hurá do galerie, pátrací mapa – Expozice moderního umění

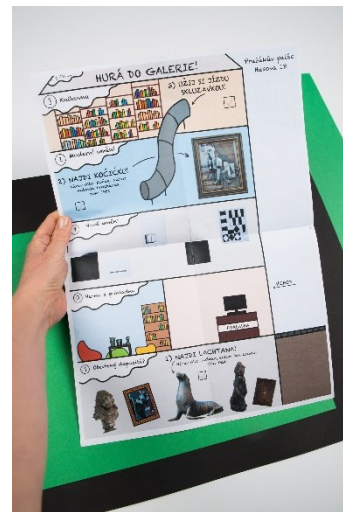
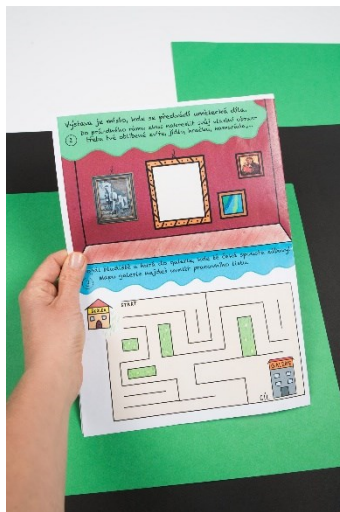
Jako třetí úkol jsem zvolila nalezení obrazu *Kočky* od malíře Antonína Procházky. Zde je opět využít motiv zvířete pro zvýšení zájmu dětí. V průběhu hledání daného uměleckého díla se děti mohou seznámit i s dalšími díly, která jsou umístěna v expozici moderního umění.

3. patro – Knihovna

Obr. 24 Pracovní list Hurá do galerie, pátrací mapa – Knihovna

Posledním úkolem, v tomto případě spíše překvapivým zážitkem, je jízda skluzavkou z 3. patra do prostoru o patro níže. Děti si takto mohou umocnit prožitek z návštěvy galerie a propojit si edukační populárně vzdělávací část se akčním zážitkem. Záleží jen na nich, jak umění budou vnímat v budoucnosti.

Obr. 25 Pracovní list Hurá do galerie

4.4 Pracovní list v praxi – ověření jeho funkčnosti

Do projektu byly přihlášeny tři třídy z Mateřské školy Žabka v Brně. Prioritně jsme po domluvě s pedagogy v Mateřské školce Žabka, vybrali třídy, kde jsou převážně děti předškolního věku.

V mateřské škole

První část pracovního listu

V mateřské školce seznámil pedagog děti s prezentovanými pojmy v pracovním listě. Na základě informací od pedagoga si děti vyplnily postupně úkoly. Ideálně den před návštěvou galerie, aby nabyté informace nezapomněly. Pracovní list si děti vzaly s sebou do galerie.

V Moravské galerii v Pražákově paláci

Druhá část pracovního listu

V Moravské galerii probíhaly aktivity z druhé části pracovního listu. V galerii si děti ověřovaly získané teoretické informace a plnily interaktivní úkoly z druhé části pracovního listu.

V úvodu programu celou třídu přivítal lektor Moravské galerie a seznámil děti s provozem galerie. Následně děti začínaly plnit úkoly z pracovního listu.

První úkol se odehrál v Otevřeném depozitáři v -1. patře.

Děti v „Otevřeném depozitáři“ hledaly sochu *Lachtana* od Jana Laudy. Za nalezení sochy dostaly od pedagoga nálepkou, kterou vlepily do pracovního listu. Dětem se úkol líbil.

Vhodné edukační otázky pedagogů pro děti:

1. Pamatuje si někdo, co je to depozitář? A co všechno se v depozitáři uchovává?
2. Co vidíte kromě sochy *Lachtana*?
3. Proč jsou umělecké předměty zavřené v depozitáři? Potřebují vhodné klima, ochranu, tmu. Jsou to také velmi vzácné a drahé předměty. Má někdo představu, kolik stojí umělecké dílo?

Druhý úkol probíhal v přízemí. Děti se přesunuly do herny. Zde si mohly odpočinout. Herna je v současnosti přestavěna na dětské archeologické naleziště, protože v přízemí budovy probíhá výstava *Valoch & Valoch*. Výstava se věnuje příběhu otce Karla Valocha (archeologa) a jeho syna Jiřího Valocha (konceptuálního umělce) a zkoumá vztah mezi archeologií a konceptuálním uměním.

Děti si v herně prolézaly jeskyni a pobýly v archeologickém nalezišti – pískovišti nebo se poměřily s mamutem. Také v herně děti dostávaly nálepku.

Třetí úkol děti zavedl do 2. patra. Zde Moravská galerie prezentuje sbírku obrazů a soch moderního umění. Děti volně prošly výstavními sály a hledaly obraz s názvem *Kočka* od Antonína Procházky. Po splnění úkolu dostávaly samolepku.

Vhodné edukační otázky pedagogů pro děti:

Líbí se vám *Kočka*, kterou namaloval Antonín Procházka? Nevypadá divně? Jak vám připadá? Rozbitá, rozložená a zase poskládaná? Nevypadá spíše jako robokočka?

Čtvrtý úkol se odehrává v 2. patře. Děti se sklouzly tobogánem. Dostaly samolepku. A pro radost dostaly ještě další samolepku, kterou si mohly nalepit libovolně do svého pracovního listu a vytvořily si do rámu v pracovním listu svoje umělecké dílo.

Po dokončení „skluzavkového“ úkolu se děti přemístily opět do přízemí, kde je vhodné zázemí pro odpočinek a svačinu.

Obr. 26 Pracovní list Hurá do galerie, použití v praxi

4.5 Zhodnocení pracovního listu

Celkem se projektu zúčastnily tři skupiny předškolních dětí z Mateřské školy Žabka v Brně s pedagogy.

Po návštěvě první skupiny dětí a po konzultaci s pedagogem mateřské školy jsem doplnila projekt o metodický list pro pedagogy mateřských škol. Metodický list je součástí přílohy diplomové práce.

Dětem se pracovní list líbil. Za zcela zásadní považuji to, že děti byly edukovány pedagogy již v mateřské škole. Děti se do galerie těšily a úkoly z pracovního listu plnily s radostí a nadšením. Učitelé kladně hodnotili metodický list, který jsem vypracovala. Pedagogové také ocenili to, že v pracovním listě se střídají edukační úkoly s oddechovými aktivitami, optimální délku programu a zázemí galerie. Program s pracovním listem Hurá do galerie v Moravské galerii trval průměrně jednu hodinu.

První skupina dětí vedená pedagožkou Ivanou Nanjo Kolaříkovou (22 dětí a 2 pedagogičtí pracovníci) byla dobře připravena již z mateřské školy. Děti si poznatky z první části listu pamatovaly a okamžitě propojily s úkoly, které plnily přímo v galerii.

I druhá skupina dětí (20 dětí a 2 pedagogičtí pracovníci) vedená pedagožkou Martinou Veselou, která dorazila do Moravské galerie, byla dobře připravena z mateřské školy. Pedagogové vyzdvihli atraktivní a přívětivý vzhled pracovního listu a vstřícnou spolupráci s Moravskou galerií. Martina Veselá zmiňuje: „Návštěva galerie byla pro děti zážitkem. Motivační pro děti byl pracovní list, podle kterého plnily a hledaly sochy a obrazy, dětem se také líbila herna a tobogán“. (Z rozhovoru autorky se Martinou Veselou ze dne 13. 4. 2023).

Poslední skupina navštívila Moravskou galerii v počtu 20 dětí a 2 pedagogů. Děti si pozorně a soustředěně vyslechly úvod od lektorky Moravské galerie a následně začaly plnit úkoly z pracovního listu. V přízemí v Otevřeném depozitáři objevily sochu s názvem Lachtan. S nadšením si nalepily do pracovního listu samolepku, kterou dostaly od pedagoga za splnění úkolu. Pedagog také vhodně doplnil úkol o edukační otázky, které byly doporučeny v metodickém listě. Následně děti absolvovaly další úkoly z pracovního listu, které je seznámily expozicí a provozem galerie.

Rekapitulace a zhodnocení projektu

Druh projektu: Pracovní list pro předškolní děti s názvem Hurá do galerie

Cílová skupina: předškolní děti, rodiny s dětmi

Spolupráce: Moravská galerie v Brně, Mateřská škola Žabka v Brně

Místo konání: Brno

Termín realizace projektu: březen–duben 2023

Cíle: Přiblížit dětem provoz galerie, představit dětem hravou formou výtvarná díla, získat ke spolupráci pedagogy a rodiče

Stručný popis: Pracovní list má za cíl nenásilnou a hravou formou seznámit děti předškolního věku s provozem galerie

Výstupní materiál: Pracovní list formátu A3, barevný, samolepky

Při otestování pracovního listu Hurá do galerie v praxi a sběru informací a poznatků z rozhovorů s pedagogy a dětmi, jsem vyhodnotila pracovní list následovně:

Pozitiva projektu

Pedagogové pomocí pracovního listu děti na návštěvu galerie dobře připravili. Seznámili děti se základními pojmy a provozem galerie. Pedagogové pracovní list vhodně zařadili do RVP.

Pedagogové ocenili atraktivní zpracování pracovního listu, pozitivně reagovali vzhledem ke své vytíženosti na dodaný Metodický list k pracovním listům.

Ocenili vstřícnou spolupráci s Moravskou galerií v Brně a navázání kontaktů pro dlouhodobější spolupráci.

Pedagogové se seznámili se s dalšími programy, které nabízí Moravská galerie.

Kladně hodnotili aktivní zapojení dětí do celého projektu (propojení zážitku a poznání).

Dobře hodnotili zvolený úhel pohledu „Galerie jako místo pro vzdělání, zábavu a potěšení“.

Moravské galerii v Brně tento projekt přinesl zvýšenou návštěvnost.

Pracovní list není vázaný na aktuální výstavy.

Negativa projektu

Projekt je závislý na ochotě a kreativitě jednotlivých pedagogů v předškolních zařízeních.

Pro mateřské školy ze vzdálenějších oblastí Brna je logisticky náročnější.

Pracovní list je vytvořen jen pro konkrétní instituci.

Cíle pro další rozvoj projektu

Projekt *Hurá o galerie* bude možné dále rozvíjet, a to vytvořením univerzálních či naopak tematicky (adresně) zaměřených pracovních listů o umění pro předškolní děti, které budou dostupné jak v offline provozu, tak v online formě (například na internetových stránkách galerií, na metodických portálech pro učitele). V offline podobě mohou fungovat jako součást balíčků zasílaným školám a mateřským školám při prezentaci výukových a zážitkových programů galerií.

ZÁVĚR

Cílem mé diplomové práce, kterou jsem si rozdělila na část teoretickou a část praktickou, byla nejprve hluboká analýza tvůrčího procesu tvorby knih o umění pro děti a mládež. Na jejím základě, po absolvování rozsáhlého studia inspirativních historických a teoreticko-metodických materiálů jsem přikročila k získávání poznatků orální metodou. Z informací, získaných prostřednictvím rozhovorů s umělci, teoretiky výtvarného umění, galerijními kurátory a edukátory jsem přikročila k vytvoření vlastního autorského pracovního listu pro děti, který je seznamuje s výtvarným uměním a institucionálním provozem a estetickým působením výtvarných aktivit galerie.

Uvědomuji si, jak rozsáhlý vliv má v 21. století snadná dostupnost povrchních zážitků, jejich sdílení na sociálních sítích a nepřetržité online připojení, které znamenají pro kulturní instituce silnou a zdánlivě nepřemožitelnou konkurenci. Přitažlivost nabídky Facebooku, Instagramu, YouTube, Netflixu, počítačových her, jejich snadná dostupnost a pravidelná návyková „konzumace“ se jeví jako téměř neporazitelná. Šance odtrhnout děti od virtuálního světa her a konzumních forem zábavy se zvyšuje, pokud jsou konkurenční zážitky prezentovány atraktivně, podporují vlastní kreativitu, emoce, dojetí, imaginaci a pokud rozvíjí dětskou fantazii. Ilustrátoři dětských knih o umění se snaží dětem či dospělým cestu k umění usnadnit, zpřístupnit a motivovat je k vlastní touze tvořit. Ač se vydávají na nesnadnou a dlouhou cestu, ve většině případů neprobádanou, a někdy strastiplnou, jejich nasazení, kreativitu a mezioborovou spolupráci považuji za klíč k úspěchu. Umělecké knihy se zábavně vzdělávacím posláním mají velkou šanci dostat se mezi širokou skupinu dětských i dospělých čtenářů. Jako naděje k úspěchu se jeví nedávné zkušenosti autorů literatury o umění ze zahraničí, kde už zakořenil tento druh knižní produkce jako trvalá a nepostradatelná součást estetické a etické výchovy kulturní společnosti. Dovolila bych si na závěr ocitovat názor Miloše Cvacha, který se se svou manželkou Sophií Curtil podílel na přípravě série publikací *Umění hrou: „Dobrá kniha o umění se má především zabývat vizuální řečí, aby divákovi pomohla dílo „číst“.*“ (Bulletin Moravské galerie v Brně, 2019).

V praktické části jsem si zvolila cestu, která nejprve oslovuje, aktivizuje a seznamuje pedagogy s tématem umění. Pomocí pracovního listu Hurá do galerie, následně připravuje pedagog zábavnou formou děti na návštěvu galerie. Při společné návštěvě galerie si děti vyzkouší, prožijí a ověří teoretické znalosti, získané jak od pedagogů, tak i z úkolů, které plnily v pracovním listu ve školce.

V teoretické části diplomové práce jsem se snažila popsat cestu tvůrců knih pro děti o umění. Domnívám se, že pro autory publikací to není cesta lehká, ale pokud doputují k cíli, je zážitek, prožitek, poučení či poznatek z knihy pro čtenáře mimořádně přínosný. Právě otevřenost a zaujetí autorů probouzí u dětí citový zážitek z knih a otevírá jim další cestu k poznání. Ke zprostředkování umění využívají autoři knih netradiční vizuální techniky a snaží se je přizpůsobit dětskému chápání. I já jsem se snažila ve své praktické části vytvořit vizuálně přitažlivý materiál, který děti nejen nasměruje do galerie, ale ukáže jim, že galerie je místem, kde je možné zažít jak poznání, tak i zábavu, a kam se budou sami rádi vracet, neboť se pro ně pravidelné setkávání s výtvarným uměním stane jejich životní potřebou.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BRABCOVÁ, Alexandra, ed., 2003. *Brána muzea otevřená: [průvodce na cestě muzea k lidem a lidí do muzea]*. Náchod: Juko. ISBN 80-86213-28-5. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:2f6ccd00-55e8-11e3-ac69-005056827e51>

Bulletin Moravské galerie v Brně: Bulletin of the Moravian Gallery in Brno, 1981. V Brně: Moravská galerie, 2020(82). ISSN issn0231-5793.

Bulletin Moravské galerie v Brně: Bulletin of the Moravian Gallery in Brno, 2019. V Brně: Moravská galerie, 2019(79). ISSN 0231-5793.

HOLEŠOVSKÝ, František, 1960. *Naše ilustrace pro děti a její výchovné působení*. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy. Knižnice teorie dětské literatury. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:3bc4fcd0-1c4a-11e3-a5bb-005056827e52>

HOOPER-GREENHILL, Eilean, 2000. *Museums and the interpretation of visual culture*. 1. London: Routledge, Taylor & Francis Group. ISBN 978-0-415-08633-2.

HORÁČEK, Radek, 1998. *Galerijní animace a zprostředkování umění*. 1. vyd. Brno: Akademické nakladatelství CERM. ISBN 80-7204-084-7.

CHALÁNKOVÁ, Vendulka, 2009. *O Červené karkulce*. 1. vyd. Brno: B4U. ISBN 978-80-87222-10-2.

INGRAM, Catherine a Jim STOTENT, 2018. *The Extraordinary Oscar Museum*. 2018. Paris: Éditions du Centre Pompidou. ISBN 9782844268303.

JIROUTOVÁ, Jana, 2014. *Muzejní a galerijní pedagogika pohledem zahraničních odborníků*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. Skripta. ISBN 978-80-244-4195-5.

JOHNOVÁ ČAPKOVÁ, Michaela, 2016. *Velký olomoucký průvodce pro malé návštěvníky: Arcidiecézní muzeum a centrum města*. Olomouc: Muzeum umění Olomouc. ISBN 978-80-88103-01-1.

KINGHAM, Alena, Denisa SEDLÁKOVÁ a Terezie ŠIKOVÁ, 2014. *Za branou zahrady rajské: knížka vyprávění, her a úkolů pro školáky*. V Praze: Národní galerie. ISBN 978-80-7035-567-1.

KOŠUTKOVÁ, Romana, 2020. *Apolenka z modrotisku*. Vydání první. Ilustroval Veronika VLKOVÁ, ilustroval Jan ŠRÁMEK. Hodonín: Galerie výtvarného umění v Hodoníně. ISBN 978-80-85015-79-9.

KUBIŠTA, Bohumil a Jana SEDLÁKOVÁ, 2014. *Zářivý krystal: Bohumil Kubišta a české umění (1905-2013) : interaktivní průvodce pro všechny do deseti let k výstavě ve dnech 3.10.2014-4.1.2015, [Galerie výtvarného umění v Ostravě, Dům umění]*. V Ostravě: Galerie výtvarného umění. ISBN 978-80-87405-27-7.

LICHTWARK, Alfred, 1915. *Výcvik nazírání na díla umělecká: dle pokusů se žáky vyd. Umělecké sdružení pro uměleckou výchovu v Hamburku*. Praha: Dědictví Komenského. Časové otázky a rozpravy pedagogické. Spisy Dědictví Komenského. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:8691d5d0-abde-11e2-b6da-005056827e52>

MIZIELÍNSKA, Aleksandra a Daniel MIZIELÍNSKI, 2014. *D.O.M.E.K.: divůtipná obrázková mozaika efektních konstrukcí*. 1. české vyd. [Praha]: Jana Kostecká. ISBN isbn978-80-260_5657-7.

OKAMURA, Osamu, 2020. *Město pro každého: manuál urbanisty začátečníka*. 1. vydání. Ilustroval David BÖHM, ilustroval Jiří FRANTA. V Praze: Labyrint. ISBN 978-80-86803-67-8.

PACOVSKÁ, Květa, 1990. *Eins, fünf, viele*. 1rd. Německo: Minedition. ISBN 3865661181.

PACOVSKÁ, Květa, 1996. *Alphabet*. 1rd. Německo: Ravensburger Buchverlag. ISBN 9781849761413.

PONS, Pauline a Pascal LEMAITRE, 2020. *L'Art pas bête*. 2020. Paris: Bayard jeunesse, Musée d'Orsay. ISBN 9791036312427.

PONZI, Emiliano, 2017. *The Great New York Subway Map*. 1st. New York: The Museum of Modern Art of New York, New York Transit Museum. ISBN 978-1-63345-025-7.

Prostor Zlín: pracovní listy pro studenty středních škol, 2013. Zlín: Krajská galerie výtvarného umění ve Zlíně. ISBN 978-80-85052-95-4.

REISSNER, Martin, 2015. *Ilustrace: pohledy na výtvarný doprovod české dětské knihy = Illustration : insights into illustrations to accompany Czech children's books*. První vydání. Brno: Moravské zemské muzeum. ISBN isbn978-807028-439-1.

REZKOVÁ, Milada, 2019. *To je metro, čéče!*. Vydání první. Ilustroval Jan ŠRÁMEK, ilustroval Veronika VLKOVÁ. V Praze: Paseka. ISBN 978-80-7432-944-9.

STEHLÍKOVÁ, Blanka, 1984. *Ilustrace*. 1. vyd. Praha: Odeon. Soudobé české umění. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:c8408da0-cad7-11e3-aec3-005056827e52>

STEJSKALOVÁ, Marie, 2020. *Mářina kuchařka: recepty, kronika našeho života*. První vydání. Brno: TIC Brno, příspěvková organizace. ISBN 978-80-88313-12-0.

ŠEBOROVÁ, Silvie, 2020. *Jak namalovat vejce?: příběh malíře Josefa Šímy*. Vydání první. Ilustroval Jiří FRANTA. V Brně: Moravská galerie. Moravská galerie Junior. ISBN 978-80-7027-328-9.

ŠEBOROVÁ, Silvie, 2021. *Nedělní párty s Picassem: jak nadchnout děti pro umění*. Vydání první. Ilustroval Alexey KLYUYKOV. V Brně: Jan Melvil Publishing. Briquet. ISBN 978-80-7555-150-4.

ŠOBÁŇ, Marek, David HRBEK a Vladimír HAVLÍK, 2007. *Škola muzejní pedagogiky 6*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-1871-1.

ŠOBÁŇOVÁ, Petra, 2007. *Škola muzejní pedagogiky 1: poznámky k partnerství výtvarné a muzejní pedagogiky*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-1866-7.

ŠOBÁŇOVÁ, Petra, 2012. *Edukační potenciál muzea*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. Monografie. ISBN 978-80-244-3034-8.

ŠOBÁŇOVÁ, Petra, 2012. *Muzejní edukace*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. Monografie. ISBN 978-80-244-3003-4.

ŠOBÁŇOVÁ, Petra, 2015. *Vzdělávací obsah v muzejní edukaci*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4625-7.

Typografia, 1905. (1-12). ISSN 0322-9068.

Internetové zdroje

FIALOVÁ, Lucie, 2022. ‚Přicházím s principem tří kroků.‘ Kritička radí rodičům i učitelům, jak seznámit děti s uměním. *LIDOVKY.CZ* [online]. 2022 [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/orientace/kriticka-umeni-silvie-seborova-deti-vytvarna-dila.A220125_094030_in-vzdelavani_ape

<https://www.muo.cz/kalendar/nekonecno-kraliku-v-dile-zorky-saglove--2515/>, b.r. In: <https://www.muo.cz/>: <https://www.muo.cz/vzdelavani/> [online]. Olomouc [cit. 2023-03-24]. Dostupné z: <https://www.muo.cz/>

<https://www.ptejteseknihovny.cz/dotazy/system-mladez-a-kultura> [online], b.r. [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: <https://www.ptejteseknihovny.cz/dotazy/system-mladez-a-kultura>

<https://www.skanzenstraznice.cz/pro-deti/>, 2020. In: <https://www.skanzenstraznice.cz/pro-deti/> [online]. 2020 [cit. 2022-04-05]. Dostupné z: <https://www.skanzenstraznice.cz/>

<https://www.telerama.fr/enfants/initier-les-enfants-a-lart,-une-mission-pas-impossible,n6207918.php> [online], 2019. [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://www.telerama.fr/enfants/initier-les-enfants-a-lart,-une-mission-pas-impossible,n6207918.php>

www.kreativnicesko.cz: Mapování kulturních a kreativních průmyslů, 2016 -, b.r. In: *Kreativní česko: Mapování kulturních a kreativních průmyslů, 2016* [online]. [cit. 2022-04-05]. Dostupné z: <https://www.kreativnicesko.cz/clanky/umelecka-remesla>

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1 Obálka knihy <i>Letíme vesmírem</i>	10
Soukromá sbírka	
Obr. 2 Obálka knihy <i>Věvec národních písní</i>	15
Soukromá sbírka	
Obr. 3 Obálka knihy <i>Velká kniha o pravěku</i>	17
Soukromá sbírka	
Obr. 4 Dvoustrana knihy <i>Šest dní na Luně 1</i>	20
Soukromá sbírka	
Obr. 6 Obálka časopisu <i>Sluníčko</i>	21
Soukromá sbírka	
Obr. 5 Obálka knihy <i>O smutném tygrovi</i>	21
Soukromá sbírka	
Obr. 7 Obálka knihy <i>Malovaná říkadla</i>	23
Soukromá sbírka	
Obr. 8 Obálka knihy <i>Nedělní párty s Picassem</i>	43
ŠEBOROVÁ, Silvie. <i>Nedělní párty s Picassem: jak nadchnout děti pro umění</i> . V Brně: Jan Melvil Publishing, 2021. Briquet. ISBN 978-80-7555-150-4. Dostupné na: https://vufind.mzk.cz/Record/MZK01-001807436/	
Obr. 9 Obálka knihy <i>Jak se dělá galerie</i>	45
CHROBÁK, Ondřej, Rostislav KORYČÁNEK a Martin VANĚK. <i>Jak se dělá galerie</i> . V Brně: Moravská galerie, 2016. ISBN 978-80-7027-303-6. Dostupné na: https://vufind.mzk.cz/Record/MZK01-001568788/	
Obr. 10 Obálka knihy <i>Jak namalovat vejce</i>	46
ŠEBOROVÁ, Silvie. <i>Jak namalovat vejce?: příběh malíře Josefa Šímy</i> . V Brně: Moravská galerie, 2020. Moravská galerie Junior. ISBN 978-80-7027-328-9. Dostupné na: https://vufind.mzk.cz/Record/MZK01-001748247	
Obr. 11 Obálka knihy <i>Město pro každého</i>	67

OKAMURA, Osamu. *Město pro každého: manuál urbanisty začátečníka*. V Praze: Labyrint, 2020. ISBN 978-80-86803-67-8. Dostupné na: <https://vufind.mzk.cz/Record/MZK01-001781794>

Obr. 12 Obálka knihy Mářina kuchařka 74

STEJSKALOVÁ, Marie. *Mářina kuchařka: recepty, kronika našeho života*. Brno: TIC Brno, příspěvková organizace, 2020. ISBN 978-80-88313-12-0. Dostupné na: <https://vufind.mzk.cz/Record/MZK01-001773515>

Obr. 13 Obálka knihy Apolenka z modrotisku 80

KOŠUTKOVÁ, Romana. *Apolenka z modrotisku*. Hodonín: Galerie výtvarného umění v Hodoníně, 2020. ISBN 978-80-85015-79-9. Dostupné na: <https://vufind.mzk.cz/Record/MZK01-001774203>

Obr. 14 Obálka knihy A jako Antarktida..... 86

BÖHM, David. *A jako Antarktida: pohled z druhé strany*. V Praze: Labyrint, 2019. ISBN 978-80-86803-56-2. Dostupné na: <https://vufind.mzk.cz/Record/MZK01-001723792>

Obr. 15 Pracovní list Hurá do galerie, úvodní část a podpisové pole..... 94

Soukromý archiv autorky

Obr. 16 Pracovní list Hurá do galerie, první úkol – „depozitář“ 95

Soukromý archiv autorky

Obr. 17 Pracovní list Hurá do galerie, druhý úkol – „výstava“ 96

Soukromý archiv autorky

Obr. 18 Pracovní list Hurá do galerie, třetí úkol – „bludiště a hurá do galerie“..... 97

Soukromý archiv autorky

Obr. 19 Pracovní list Hurá do galerie, „pátrací mapa“ 98

Soukromý archiv autorky

Obr. 20 Pracovní list Hurá do galerie, pátrací mapa – Otevřený depozitář..... 99

Soukromý archiv autorky

Obr. 21 Pracovní list Hurá do galerie, pátrací mapa – Herna a pokladna 99

Soukromý archiv autorky

Obr. 22 Pracovní list Hurá do galerie, pátrací mapa – Expozice nové umění 100

Soukromý archiv autorky

Obr. 23 Pracovní list Hurá do galerie, pátrací mapa – Expozice moderní umění	100
Soukromý archiv autorky	
Obr. 24 Pracovní list Hurá do galerie, pátrací mapa – Knihovna.....	101
Soukromý archiv autorky	
Obr. 25 Pracovní list Hurá do galerie	101
Soukromý archiv autorky	
Obr. 26 Pracovní list Hurá do galerie, použití v praxi.....	104
Soukromý archiv autorky	

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Pracovní list „Hurá do galerie“

Příloha P II: Metodický list k pracovnímu listu

Příloha P III: Videoreportáž z projektu „Hurá do galerie“

PŘÍLOHA P I: PRACOVNÍ LIST „HURÁ DO GALERIE“

Tento pracovní list o umění patří:

.....

„VÍŠ, KDE BYDLÍ OBRAZY, SOCHY
A UMĚLECKÉ OBJEKTY?“

NO PŘECE V GALERII, MUZEU A
KLIDNĚ I U TEBE DOMA

Víš, co je to depozitář? Je to místnost, kde se schovávají a odpočívají umělecká díla, např.: obrazy, sochy, keramika,...

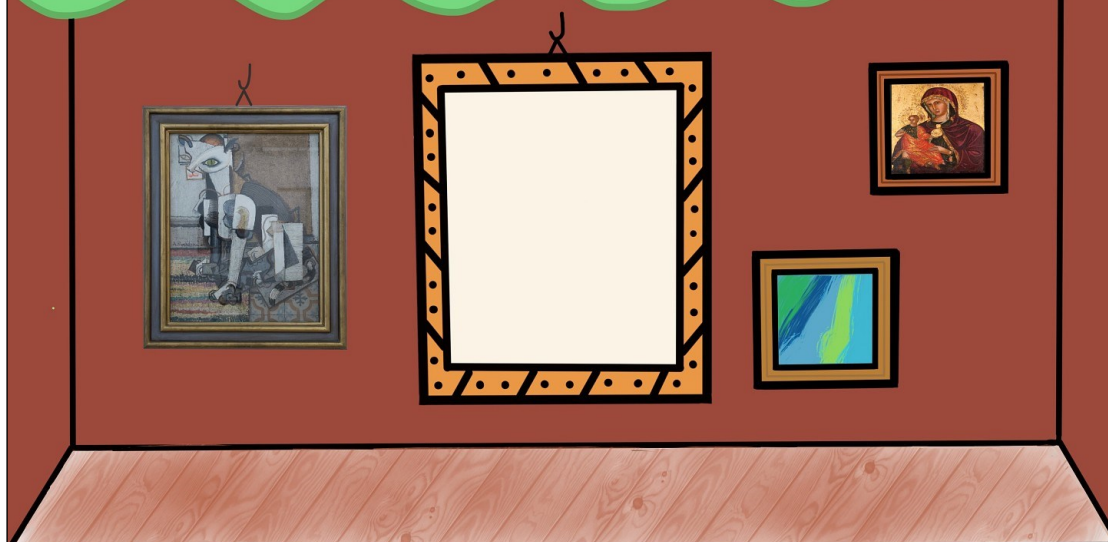
① Najdi předměty, které do depozitáře nepatří a vyškrtni je.

PŘÍLOHA P I: PRACOVNÍ LIST „HURÁ DO GALERIE“

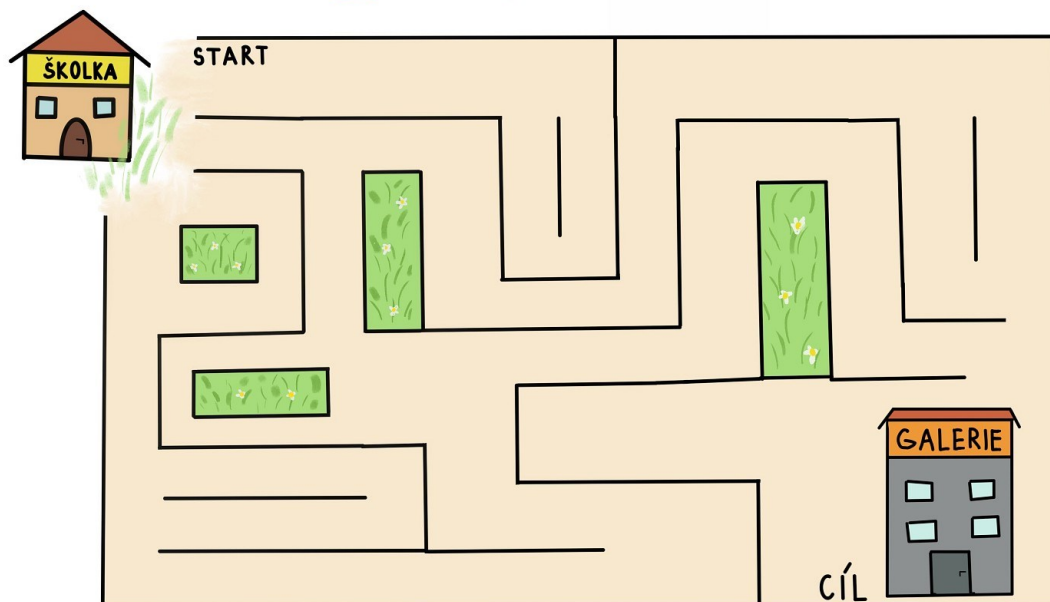
Výstava je místo, kde se předvádí umělecká díla.

- ② Do prázdného rámu zkus nakreslit svůj vlastní obraz – třeba tvé oblíbené zvíře, jídlo, hračku, kamaráda,...

Projdi bludiště a hurá do galerie, kde tě čeká spousta zábavy!

- ③ Mapu galerie najdeš uvnitř pracovního listu.

PŘÍLOHA P I: PRACOVNÍ LIST „HURÁ DO GALERIE“

HURÁ DO GALERIE!

Pražákův palác
Husova 18
www.moravska-galerie.cz

4p. Atrium

3p. Knihovna

2p. Moderní umění

1p. Nové umění

Herna a pokladna

-1p. Otevřený depozitář

3) NAJDI KOČICKU!
Název díla: Kočka, autor: Antonín Procházka, rok: 1921

4) UŽIJ SI JÍZDU SKLUZAVKOU!

2) PROZKUMEJ HERNU MORAVSKÉ GALERIE

1) NAJDI LACHTANA!
Název díla: Lachtan, autor: Jan Lauda, rok: 1936

Vchod

POKLADNA

© Andrea Bratru Velnerová

PŘÍLOHA P II: METODICKÝ LIST K PRACOVNÍMU LISTU

METODICKÝ LIST PRO PEDAGOGY K PRACOVNÍMU LISTU HURÁ DO GALERIE

Název pracovního listu: Hurá do galerie

Autor projektu: Andrea Bratrů Velnerová

Anotace pracovního listu

Galerie je místo, kde je kromě výstavních prostor spousta dalších zajímavých míst, např. depozitář, herna, knihovna. Pomocí pracovního listu děti zjistí, co se v galerii odehrává a proč je dobré galerii navštívit.

Pracovní list je rozdělen do dvou částí.

První část pracovního listu vyplní děti společně s pedagogem ve školce. Zde se seznámí se základními pojmy – galerie, depozitář, výstava. Úkoly slouží k tomu, aby u dětí vzbudily zájem o galerii – kdy galerie bude vnímána jako místo, kde je možné zažít něco „zábavného“.

Druhá část pracovního listu je zaměřena na zábavné aktivity přímo v galerii. Zde děti čeká pátrací hra, při které si ověří své teoretické znalosti z první části pracovního listu – budou hledat depozitář, hernu, obraz, a nakonec se sklouznou na galerijní skluzavce.

Cílová skupina

Pracovní list je určen pro děti předškolního věku.

Cíl

seznámit děti zábavním způsobem s provozem galerie, seznámit děti se základními pojmy – depozitář, výstava, obraz, galerie, podpořit spolupráci galerie se školkami či dětskými centry.

Místo

Mateřská škola, Moravská galerie Brno – Pražákův palác, Husova 10.

Klíčová slova

Galerie, provoz galerie, depozitář, výstava, umělecké dílo, obraz, archeologie, socha.

Pomůcky

Pastelky, samolepící štítky, nejlépe kolečka a trojúhelníky.

Slovníček pojmů

Galerie – prostor, kde se vystavuje umění, např. obrazy, sochy, užité umění, kresby.

Depozitář – místnost, kde galerie uchovává obrazy, kresby, sochy a další sbírkové předměty, které aktuálně nevystavuje.

Výstava – veřejně přístupná prezentace uměleckých děl.

Archeologie – věda, zabývající se studiem lidské minulosti prostřednictvím archeologických pramenů.

Konceptuální umění – konceptuální umění začalo jako umělecký směr vznikat v 60. letech 20. století. Umělcova idea hraje hlavní roli a umělecká práce nebo výsledný objekt není podstatný.

Moderní umění – je termín, který označuje umění od konce 19. století až po 70. léta 20. století. Během 20. stol. došlo ke vzniku mnoha uměleckých směrů nazvaných jako fauvismus, kubismus, expresionismus, futurismus, konstruktivismus, dadaismus a surrealismus. (Moderní umění, 2001).

Popis pracovního listu

Pracovní list je rozdělen do dvou částí – první část tvoří dítě s pedagogem v mateřské školce, následně společně se svojí třídou navštíví galerii, kde je čeká druhá část pracovního listu.

Pracovní list je zpracován atraktivní zábavnou formou pro předškolní děti a je inspirovaný knihami pro děti o umění.

Jednotlivé úkoly v pracovním listu jsou navrženy tak, aby k jejich realizaci děti nepotřebovaly žádné speciální pomůcky. Bude jim stačit pouze tužka a několik barevných pastelů. V praxi se osvědčily samolepící štítky, které si děti nalepí na pracovní list.

V mateřské školce

První část pracovního listu

V mateřské školce seznámí pedagog děti s prezentovanými pojmy v pracovním listě. Na základě informací od pedagoga si děti vyplní úkoly. Ideálně den před návštěvou galerie, aby děti nabyté informace nezapomněly. Pracovní list si děti vezmou s sebou do galerie.

V Moravské galerii v Pražákově paláci

Druhá část pracovního listu

V Moravské galerii budou probíhat aktivity z druhé části pracovního listu. V galerii si děti budou ověřovat získané teoretické informace, pomocí plnění úkolů z druhé části pracovního listu.

V úvodu programu celou třídu přivítá lektor Moravské galerie a seznámí děti s provozem galerie.

Následně děti začínají plnit úkoly z pracovního listu za doprovodu pedagoga.

První úkol se odehrává v Otevřeném depozitáři v -1 patře.

Děti v „Otevřeném depozitáři“ hledají sochu Lachtana od Jana Laudy. Za nalezení sochy dostanou od pedagoga nálepku, kterou vlepí do pracovního listu.

Doplňující otázky pro děti:

1. Pamatuje si, někdo, co je to depozitář? A co všechno se v depozitáři uchovává?
2. Co vidíte kromě sochy Lachtana?
3. Proč jsou umělecké předměty zavřené v depozitáři? Má někdo představu, kolik stojí umělecké dílo?

Druhý úkol probíhá v přízemí. Děti se přesunou do herny. Zde je čeká oddych. Herna je v současnosti přestavěna na dětské archeologické naleziště, protože v přízemí budovy probíhá výstava Valoch & Valoch. Výstava se věnuje příběhu otce Karla Valocha (archeologa) a jeho syna Jiřího Valocha (umělce) a zkoumá vztah mezi archeologií a konceptuálním uměním (Moravska galerie, b.r.).

Děti si v herně mohou prolézt jeskyni a pobýt v archeologickém nalezišti – pískoviště nebo se poměřit s mamutem. Děti dostávají nálepku.

Třetí úkol děti zavede do 2. patra. V tomto patře Moravská galerie prezentuje sbírku obrazů a soch moderního umění. Expozice je zaměřená na prezentaci tvůrců české moderny a meziválečné avantgardy např. Bohumil Kubišta, Antonín Procházka, Jan Zrzavý, Václav Špála, Josef Čapek, Josef Šíma, Jindřich Štyrský, Toyen a další. Děti volně prochází výstavními sály a hledají obraz s názvem Kočka od Antonína Procházky. Po splnění úkolu dostávají samolepku, kterou si vlepí do pracovního listu.

Doplňující otázky pro děti:

1. Líbí se vám kočka, kterou namaloval Antonín Procházka? Nevypadá divně? Jak vám připadá? Rozbitá, rozložená a zase poskládaná?
2. Nevypadá jako robokočka?
3. Kočka na obraze Antonína Procházky je rozložená na geometrické tvary. Poznáte na jaké?

A kočku na obraze vidíme také z různých úhlů. Tento výtvarný styl se jmenuje kubismus, od anglického slova cube-kostka.

Čtvrtý úkol se odehrává v 2. patře. Děti se mohou sklouznout tobogánem. Dostávají samolepku. A pro radost dostávají ještě další samolepku, kterou si mohou nalepit libovolně do svého pracovního listu a vytvořit si svoje umělecké dílo.

Po dokončení „skluzavkového“ úkolu, se děti přemístí opět do přízemí, kde je vhodné zázemí pro odpočinek.

Metodický list pro pedagogy mateřských škol vznikl v rámci praktické diplomové práce na téma Svět umění a literatura pro děti a mládež. Metodický list je doprovodným materiálem k pracovnímu listu Hurá do galerie.